ORATIONES DVÆ.

I. D. Gregorij Nyſſeni in Apoſtolorum Principes Petrum & Paulum.
II. Alexandri Monachi de Inuentione ſanctæ Crucis.

VTRAMQVE
NVNC PRIMVM GRÆCE ET LATINE EDIDIT JACOBVS GRETSERVS Societatis IESV.

CVM
NONNVLLIS THEODORI PRODROMI IN S. CRVCEM Epigrammatis.

BIBLIOTECA NAZIONALE FIRENZE 1879

INGOLSTADII,
Ex Typographeo Ederiano apud Eliſabetham Angermariam viduam.
Anno M. DC. XX.

NOBILI, MAGNIFICO ET AMPLISSIMO DOMINO IOANNI GEORGIO HERWARDO AB HOHENBVRG, I. V. D. BAVARIÆ Cancellario, Svvabæ Præfecto, & Sereniſſimi Boiorum Principis MAXIMILIANI, &c. Conſiliario Intimo, &c.

IACOBVS GRETSERVS, Societatis IESV.

ADFERO ad te, *ampliſsime Domine*, duas orationes ex græco verſas; alteram Gregorij Nyſſeni in Apoſtolorum Principes Petrum & Pau-

 lum.

lum. Alteram, Alexandri Monachi de Inuētione ſanctæ Crucis. Cauſſæ adferendi cum plures ſuppetant, hanc vnam commemoro; quia Græcarum literarum vt ſcientiſſimus, ita & amantiſſimus es. Quapropter licet publicis, iiſque plurimis & grauiſſimis diſtrictus negotiis; ſemper elaboras, vt Græcis euoluendis aliquid temporis impēdere queas; teque id reipſa præſtare, teſtantur ipſimet Græcanici libri, quos ſelectiſſimos in tua Bibliotheca habes, vbique ad oram ſeu marginem *Rubrica* notati; vt vbi aliquid præ aliis obſer-

obſeruatu dignum, continent, id reuiſenti ad eundem auctorem ſtatim occurrat.

Teſtantur idem lucubrationes tuæ Hieroglyphicæ & Magneticæ eruditione ex Græcorum monumentis hauſta refertiſſimæ; quas cum Horatio non in nonum, ſed contra Horatium lõge vltra nonum annum premis. Emitte tandem, & vinculis immerẽtes frenare deſine. Id vt facias, hos duos, Nyſſenũ & Alexandrũ deprecatores ad te allego: quos, vt ſpero, etiam

mei cauſa benigno vultu dignaberis. Vale vir ampliſſime. Ingolſtadij Kalend. Martij
M.DC.XX.

PRÆ-

PRÆFATIO AD LECTOREM.

ORationem in ſanctos Apoſtolos Petrum & Paulum, principio mutilam, deſcribendam curauimus ex chartaceo vetuſto codice M. S. Bibliothecæ Cæſareæ Viennenſis; in quo ſolius D. Gregorij Nyſſeni plures orationes vna cum hoc Encomio inerant. Ex quo aliquis ſuſpicari poterat, etiam hoc eidem Patri, tanquam auctori adſcribi debere; ſed repugnare videtur genus dicendi, quod Gregorio longe grandius & magnificentius eſt; ſed in mentem reuocan-

dum eſt; ipſum etiam Nyſſenum non vbique ſibi parem apparere, præcipuè in ſermonibus ad populum, quos captui plebis accommodate concinnare oportet.

Nec nomen Gregorij, vt in aliis, initio expreſſum eſt, hoc vel ſimili modo τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου, *&c. vel,* τοῦ αὐτοῦ, *&c. ſed non mirum, quia plures pagellæ exciderunt præ nimia vetuſtate, ita vt vix, ac ne vix quidem quarta pars orationis illius in defunctos, quæ hanc proxime antecedit, in prædicto codice ſuperſit, vt planum ſit ex nupera editione Græcolatina Pariſienſi. Qui caſus non modo præcedentem quaſi per apocopen;*

Digitized by Google

copen; ſed & hanc noſtram proxime ſubſequentem quaſi per aphæreſin detruncauit: alioqui fortaßis Gregorij Nyſſeni nomen præſcriptum videremus; ſicut cæteris eiuſdem codicis præſcriptum eſt. Nec refert, quod ſæpius oratio non ſatis cohærere, imo & σολοικίζειν videatur; nam librariorum imperitia multa deprauauit; quæ quis ſine plurium exemplarium ſubſidio iam reſtituat?

Poſſet porro animum minus aduertens credere, Nyſſenum inter Apoſtolos æqualitatem, & vt ipſe vocat τὸ ἰσόῤῥοπον, καὶ ἰσοστάσιον ſtatuere, ſed hoc aliter accipi non poteſt; quàm de æqualitate Apoſtolatus præciſe,

non de circũſtantiis & accidentibus Apoſtolatus: omnes enim Apoſtoli pares fuerunt, quatenus præcisè erant Apoſtoli; quemadmodum omnes Epiſcopi, qua Epiſcopi, æquales ſunt; licet inter illos iure diuino ſit quidam omnium ſupremus, nempe Pontifex Romanus; & iure Eccleſiaſtico alij Patriarchæ, Primates, Archiepiſcopi, & ſic cæteris maiores. Et quomodo Nyſſenus Apoſtolos omnes ſimpliciter quoad omnia, æquales eſſe aſſereret, cum apertiſſimis verbis non ſemel, ſed iterum atque iterum Petro primatum in omnes, etiam in ipſos Apoſtolos, & ſuper omnes concedat? Agnouit igitur

tur aliquid prærogatiuæ ac eminentiæ in Petri Apoſtolatu, quod in aliorum Apoſtolatu non inueniebat.

Legatur itaque hæc quoque oratio nomine Nyſſeni; quod fortaſſe nobis certum eſſet, niſi codex exciſis, vel potius exeſis, compluribus pagellis decurtatus fuiſſet. Ego eò libentius huic orationi euulgandæ aliquid operæ impendi, quòd plura iam ſanctiſsimi & eruditiſsimi huius Patris monumenta in publicum protulerim; quæ prius ſeparatim edita, poſtea in duos Nyſſeni Pariſienſes Græcolatinos Tomos, & in Appendicem illata ſunt.

Quod attinet ad Encomium S. Crucis, quod nunc publicamus, id epitome eſt illius, cui cum Homiliis Græcis Tomo 2. de S. Cruce lùcem dedimus additis ſat copioſis notis. Quis in compendium redegerit, mihi non liquet. Omittit Breuiator omnia vſque ad Imperium Conſtantini Magni, quando ſublatis tyrannis, eo ſolus potitus eſt; cum Hieroſolymitanæ Eccleſiæ cathedram Macarius teneret. Deinde, expoſita Crucis Inuentione, iterum multa reſecat, vſque ad Encomia S. Crucis, quæ plura & copioſiora in hoc Apographo exſtant, quàm in duobus exemplaribus, quibus

Digitized by Google

bus nos in editione Alexandri vſi fuimus. Inuenies etiam alicubi variantem ſcripturam, quod collatio cum editione docebit.

Quis vero Alexander iſte fuerit, haud ſatis compertum eſt. Credibile ſit, eſſe illum, cuius apud Surium Tom. 3. exſtat Encomium in S. Barnabam Apoſtolum, hac inſcriptione. Alexandri Monachi laudatio in Apoſtolum Barnabam, quam habuit rogatus à Magno ſacerdote venerãdi templi Præfecto, quod beato Barnabę conſecratum fuerat. *quia ſtylus concinit, vt & ſollicitudo excuſandæ propriæ infirmitatis, quaſi tanto oneri ſubeundo imparis.*

paris. Ex prædicta tamen Epigrapha nihil certi colligitur, de conditione & ætate Alexandri, vt nec ex reliqua orationis decurſu, niſi quod Alexander Encomium S. Barnabæ, in ipſa Cypro, eo loco, vbi S. Barnabæ lipſana reperta fuerant, inſtituiſſe merito creditur: ibi enim magnificum Templum in honorem S. Barnabæ exſtruxerat Anthemius Epiſcopus Salaminæ, variis miraculis admodum nobile, cuius præfectum egiſſe videtur ille, qui hoc Encomium ab Alexandro efflagitauerat.

Porrò vnà cum Reliquiis beatæ Barnabæ inuentũ eſt Euangelium Hebraicum S. Matthæi, manu

S. Bar-

S. Barnabæ exaratum, de quo Alexander. Rogatu Imperatoris(*is Zeno erat*) Euangelium in vrbē Conſtantinopolim attulerant,&c. Vbi vſque ad hodiernum diem ſeruatur, & in magna quinta Paſchæ feria quotannis in palatij Oratorio Euangelium ex eo libro recitatur. *Cedrenus in compendio hiſtoriarū.* Id Euangelium Zeno repoſuit in palatio,in ędeS.Stephani in Daphne. *Inuentionem S. Barnabæ refert Baronius ad annum Chriſti 485. eodemq́; tempore Alexandrum vixiſſe affirmat; quod tamen,meâ quidem ſententiâ, ſatis perſpicue ex ipſo Encomio non colligitur.*

At

At ſiue vnus ſit vtriuſque Encomij auctor, ſiue diuerſus, hæc Epitome laudes S. Crucis decantans, non eſt indigna lectu, quicunq; tandem breuiatoris officio functus ſit. Ea ad me venit Antuerpiâ à R. P. ANDREA SCHOTTO, *Societatis noſtræ, qui eandem dono acceperat ab erudito, & lucubrationibus Arnobianis ſatis noto viro Geuerharto Elmenhorſtio anno Chriſti M.DC.XVIII.*

Vale.

TOT

Digitized by Google

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ὑμῶν γρηγορίου ἐπισκόπου τῆς νύσσης λόγος ἀκέφαλος εἰς τοὺς πρωταποστόλους πέτρον καὶ παῦλον.

Καὶ ὡς πάντας εὐψύχως ἔφερεν ὑπὲρ ἑνὸς τοῦ χριστοῦ διπλοῖς καὶ κατὰ γῆν καὶ θάλατταν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, πολλαπλοῖς κινδύνοις ἑαυτὸν ἐκδιδοὺς, καὶ ἀκήρυκτον πανταχοῦ τῶν στοιχείων ἑαυτῷ τὴν ἀσφάλειαν ἔχων. πλὴν ἀλλὰ δῶμεν ἡμεῖς, εἰ δοκεῖ, τὸν αὐτὸν αὐτοῦ μνημονεύεσθαι κινδύνων τούτων τε καὶ τῶν ἄλλων, ἵνα τι τὸν ἡμέτερον λόγον καὶ τοῖς αὐτοῦ ῥήμασιν ὡς καὶ τοῖς ἔργοις κοσμήσωμεν. διάκονοι χριστοῦ εἰσι; παραφρονῶν

S. PATRIS NOSTRI GREGORIJ Epiſcopi Nyſſeni oratio principio mutila in primos Apoſtolos Petrum & Paulum.

ET vt omnes æquo animo ſufferebat, geminis, terrâ marique, vel potius variis periculis, ꝓ ſolo Chriſto ſeipſum exponens, & vbique, quamuis non indictam conciliatamq; elementorum ſecuritatem inueniens. Cæterum, ſinamus, ſi videtur, illum ipſum & hæc & alia ſua pericula exponere, vt orationem noſtram, ipſius quoque verbis, quemadmodum & factis nonnihil ornemus.

Miniſtri Chriſti ſunt. Vt minus ſapiens dico, plus ego: in laboribus plurimis, in plagis ſupra modum, in carceribus abundantius: in mortibus frequenter, à Iudæis quinquies quadragenas vna minus accepi. Ter virgis cæſus ſum; ſemel lapidatus ſum, ter naufragium feci, die & nocte in profundum maris fui. In itineribus ſæpe, periculis fluminum, periculis latronũ, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in ciuitate, periculis in ſolitudine, periculis in mari, periculis in falſis fratribus. in labore & ærumna, in vigiliis multis, in fame & ſiti, in ieiuniis multis, in frigore & nuditate.

λαλῶ, ὑπὲρ ἐγώ. Ἐν κόποις περισσοτέρως, ἐν πληγαῖς ὑπερβαλλόντως. ἐν φυλακαῖς περισσοτέρως. ἐν θανάτοις πολλάκις· ὑπὸ Ἰουδαίων πεντάκις τεσσαράκοντα παρὰ μίαν ἔλαβον. τρὶς ἐρραβδίσθην. νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκα. ὁδοιπορίαις πολλάκις, κινδύνοις ποταμῶν, κινδύνοις λῃστῶν, κινδύνοις ἐκ γένους, κινδύνοις ἐξ ἐθνῶν. κινδύνοις ἐν πόλει, κινδύνοις ἐν ἐρημίαις, κινδύνοις ἐν θαλάσσῃ, κινδύνοις ἐν ψευδαδέλφοις, ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, ἐν ἀγρυπνίαις πολλάκις, ἐν λιμῷ, καὶ δίψει, ἐν νηστείαις πολλάκις, ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι.

Num quis eſt, qui cenſeat alium quẽpiam melius potuiſſe certamina Pauli percenſere, quàm ipſum Paulum. Mihi quidem hoc non videtur, & vt exiſtimò, neque alteri cuipiam, qui veritatem

Ἆρα δοκεῖ τινι βέλτιον ἢ κατὰ Παῦλον, τινὰ τῶν ἄλλων τὰ Παύλου φράσαι; ἐμοί γε μὲν οὔ. δοκῶ δὲ μηδ᾽ ἄλλῳ μηδενί. εἰ μὴ παρ᾽ οὐδὲν τὸ χρῆμα τῆς ἀληθείας ἄγει. Τοὐν-

τῶν

τῶν τὰ μὲν ἐστὶ καθαρῶς τοῦ παύλου, τὰ δὲ καὶ πέτρω κοινά· ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, πάντα κοινά, οὐδὲ γὰρ ἐπειδὴ μὴ κἀκεῖνος, εἰς ἀνάγκην κατέστη, τὰ καθ' αὑτὸν κορινθίοις ἢ τισιν ἄλλοις διεξελθεῖν, παρὰ τοῦτ' οὖν ἐγὼ κελεύσομαι μὴ κἀκεῖνον ταῦτα παθεῖν οἴεσθαι. ἐπείπερ ἂν μὴ δὲ κορίνθιοι παύλῳ τὰς αἰτίας παρέσχον τοῦ ταῦτα γράφειν, οὐκ ἂν ἦν ἄλλως ἐντεῦθεν αὐτὸν ἐπαινεῖν. φέρε γὰρ ὡς ἄν τι, καὶ αὐτὸς ἐρωτήσω. εἰ πέτρον μὲν γράψαι συνέβη, παῦλον δὲ μή, ἆρα παρὰ τοῦτ' ἦν δίκαιος ὁ παῦλος μὴ τὰ τοιαῦτα παθεῖν ὑπειλῆφθαι, οὐχ' ἕως κἂν μὴ τὸ ἀληθὲς ἀποκρύπτεσθαι βούλῃ. ὥσπερ οὖν κἂν μὴ παῦλος ἔγραφεν, οὐ παρὰ τοῦτό γε οὐκ ἂν ἦν ταῦτα πεπονθώς, οὕτως ἐπειδὴ καὶ πέτρος μὴ γέγραφε· ταῦτά τε πάντα, καὶ πλείω τούτων παθεῖν ὁ

in poſtremis non ducat: quorum quædam in ſolidum ſunt Pauli, quædam Petro itidé communia; vel, vt rectius loquar, omnia ſunt communia: nõ enim quia eum neceſsitas non compulit, vt quæ perpeſſus eſt Corinthiis vel aliis exponeret; ideo iubeor credere, eum talia non pertuliſſe, quandoquidem Paulus, has ſuas laudes nunquam in literas retuliſſet, niſi ei Corinthij occaſionem dediſſent, cedò enim, vt & ego aliquid quæram; Si Petrus ſcripſiſſet; Paulus verò non ſcripſiſſet; num propterea æquum fuiſſet ſuſpicari, Paulum non eſſe talia paſſum? Non ita; niſi veritatem de induſtria celare velis. Sicuti igitur, licet Paulus hæc talia literis nõ mandaſſet, nõ idcirco talia paſſus nõ fuiſſet; ita poſtquam Petrus ſe talia paſſum non eſſe nullo ſcripto prodidit; eam ob cauſſam

talia non pertuliſſe exiſtimari non debet: ſed vt in aliis, ita & hic vtrique omnia ſint communia; certumq́ eſto iſtos Apoſtolos ad magna quidem miſſos, in magna pericula coniectos, magna præſtitiſſe & effeciſſe; & poſt huius vitæ finem magnis præmiis affectos eſſe.

περιλήφθω. ἀλλ' ὥσπερ ἐν τοῖς ἄλλοις, ἔστω κἀν τούτοις ἀμφοῖν τὰ πάντα κοινά. καὶ γινωσκέσθωσαν οἱ ἀπόστολοι μεγάλοις μὲν ἐπιβαλλόμενοι, μεγάλα δὲ κινδυνεύσαντες, μεγάλα δὲ κατορθώσαντες. καὶ τελευτῶντες, μεγάλων ἀξιωθέντες.

In tam grandia enim pericula inciderunt, vt aliorum diſcrimina cum his collata vix æſtimari poſsint, ſiue multitudinem, ſiue magnitudinem ſpectes; eos viciſsim honores adepti ſunt, vt pericula cum illis comparata exigui momenti videantur; neq́ varietas & abundantia honoris, ſi componatur cum ærumnis, animo & cogitatione efformari queat.

Κινδύνοις μὲν γὰρ περιέπεσον, ὡς μηδὲν εἶναι τοὺς τῶν ἄλλων ἁπάντων πρὸς τοὺς αὐτῶν τῷ πλήθει τε καὶ μεγέθει. Τιμῶν δ' αὖθις ἔτυχον, ὡς μηδὲν εἶναι πρὸς αὐτὰς τοὺς κινδύνους. Τό, τε πολλαπλάσιον πρὸς τὰ παθήματα τῶν τιμῶν, μηδ' ἐννοεῖν ἐγχωρεῖν.

Ego præter cætera, mente nõ aſſequor, quomodo cum Iudice ſuper thronos ſeſſuri ſint, quales ſcilicet throni illi futuri, & qualem in ſingulis cathedram animo concipere oporteat: & cum

Ἐμοὶ γὰρ χωρὶς τῶν ἄλλων, ἡνίκα ἂν καὶ τοῦτ' ἐπὶ νοῦν ἀναβῇ, ὡς ἐπὶ θρόνων ἅμα τῷ κριτῇ καθεδοῦνται· τίνας ποτὲ τοὺς θρόνους. καὶ ἣν τὴν ἐπ' αὐτῶν καθέδραν νοεῖν χρή. καὶ ὡς κορυφαῖοι

ρυφαῖοι προεδρεύουσι τῶν συναποστόλων, καὶ τῷ κριτῇ συνδικάζουσι· δοκεῖ θεοὺς θεῷ συγκαθημένους ὁρᾶν· καὶ ἡ δόκησις, ὑπερφυῶς ἀληθής. τοῖς γὰρ ἀξίοις θεοῦ πατρὸς ἑαυτοὺς παρεσκευακόσιν, ὀρθότατα ἂν ἔχει καὶ θεοῦ υἱοῖς καὶ θεοῖς χρηματίζειν. καὶ ᾧ συνηδόξουν ἀδοξοῦντι λόγοις οἰκονομίας, τούτῳ μετὰ τῆς οἰκείας ἰόντι δόξης συνδοξασθῆναι. ὥς τέ μοι καὶ τοὺς ἀποστόλους ὁρᾶν ἐπὶ τῶν θρόνων νῦν ἱδρυμένους δοκοῦντι, ταυτὶ πρὸς αὐτοὺς ἐπιδιαλέγειν

Principes Apoſtolorum collegis ſuis præſident, & cum iudice ſimul iudicant, videor *Deos ſimul cum Deo* conſidentes videre, quæ ſanè exiſtimatio veriſsima eſt: nam iis qui ſe Deo patre dignos reddiderunt, appellatio filiorum Dei, & Deorum rectiſsimè tribuitur, & par eſt; vt cum quo ratione ſuſceptæ carnis, in gloriam vitam agente, in gloriam ſimul vitam duxerũt, cum eodem ad ꝓpriam gloriam aſſumpto, conglorificentur: vt proinde mihi Apoſtolos, quaſi iam thronis inſidentes contemplanti, ſic affari lubeat.

Νῦν ἐχρῆν ὑμᾶς τὰς ἀμοιβάς, ὦ τῷ λόγῳ πολλὰ συμπονήσαντες ἀπολαβεῖν. νῦν καθαρὰ τὰ τῆς δόξης τῷ διδασκάλῳ τε καὶ ὑμῖν. νῦν οὐδὲν δεῖ παραπετασμάτων, οὐδὲ πτωχείας προβεβλημένης. πάλαι ταῦτα κοινῶς ὑμῖν ἐτιμᾶτο. ὡς μηδ' ἔχειν εἰπεῖν μή τι τότε,

Opportebat vt vos, qui cum verbo multos labores exantlaſtis, nunc retributionem acciperetis. Nunc ſincera & liquida Magiſtri veſtri & veſtra gloria. Nunc nullo opus eſt tegumento, & paupertatis obiectu, quam olim in communi colebatis: vt dicere non habeam, qui

ex vobis nūc magis, fuerit humilis & abiectus, quis magis egenus, quis magis inhonorus; quis vndique expulſus; quis peſsimè habitus; ita & nunc ſtatuere non poſsū, quis ex vobis ſit ſublimior, quis ditior; quis ſicubi vel ſolum mentio eius incidat, ſtatim honoribꝰ, plauſibus & laudibus nō cumuletur? Quis, qui nūc libentiſsimè vbiq; locorum recipitur? Quis, qui nunc tanta beatitudine fruitur? Hi ſeminum illorum manipuli ſunt, hæc præclarè factorum præmia. Hæ certaminum coronæ. Hæc ineffabilium laborum merces. Eiuſmodi nunc diuitiarum, voluptatum & honorum copia circumfluitis, quales nulli mortalium, ſed nec omnibus ſimul vnquam obtigit. & ſi quis vos nominet iam fontē omnium bonorum nominauit.

At quorſum euaſit oratio? nam cum pericula, quæ Apoſtoli ſubierunt,

τίς μᾶλλον ὑμῶν τεταπεινωμένος; Τίς ἀκλήμων; τίς ἄτιμος; Τίς ἐλαυνόμενος πανταχόθεν. Τίς κακουχούμενος, μήτε νῦν. τίς μᾶλλον ὑψηλός. Τίς πλούσιος. Τίς εἴπου καὶ μόνον μνημονευθείη, αὐτίκα τιμαὶ καὶ κρότοι καὶ ἔπαινοι. Τίς ἀσμένως, αὖ ἁπανταχοῦ δεχθησόμενος. Τίς συνῶν τοσαύτῃ μακαριότητι. ταῦτα τῶν σπερμάτων ἐκείνων τὰ δράγματα, ταῦτα τῶν κατορθωμάτων ἐκείνων τὰ γέρα. οὗτοι τῶν παλαισμάτων οἱ στέφανοι. οὗτος ὁ τῶν ἀμυθήτων πόνων μισθός. ταῦτα καὶ πλουτεῖτε, καὶ ἀπολαύετε καὶ τιμᾶσθε, ὅσα μηδεὶς μηδέποτε τῶν ἐπὶ γῆς ἐν τούτοις αὐξηθέντων ἀνθρώπων, ἀλλ' οὐδὲ πάντες ὁμοῦ καὶ νῦν ἀγ' ὑμᾶς εἴπῃ τις ἐν θυσάπαν, ἐδήλωσεν ἀγαθόν.

Ἀλλ' ὅθεν ὁ λόγος ἐξέβη; ἃ γὰρ κεκινδυνεύκασι διεξελθόντες οἱ Ἀπόστολοι, καὶ ... τε-

ἃ τετίμηνται διὰ τοὺς κινδύνους προσέθηκεν οὐκ οἶδ' ὅπως. ἦν δὲ μᾶλλον ἀκόλουθον τὴν παῤῥησίαν εἰπεῖν δι' ἧς ἀνεῤῥίπιζον τοὺς κινδύνους ὡς ὑπὸ σφοδροῦ πνεύματος φλὸξ εἰς μέγιστον αἴρεται. καὶ γὰρ εἴ τις ἔροιτο πόθεν οὗτοι κινδύνοις ἐκ κινδύνων ὡμίλουν ἀεὶ, τί ἂν ἕτερον ἢ τὴν παῤῥησίαν μητέρα τῶν κινδύνων εἰπόντες, τῆς ἀληθείας μᾶλλον ἐχοίμεθα. τὴν μὲν οὖν ὁσημέραι παῤῥησίαν αὐτῶν συγγραφῆς ἂν ἔργον εἴη διεξιέναι.

expoſuiſſet; adiecit neſcio quo pacto & honores, q-bus ob pericnla cohoneſtati ſunt; magis autem conueniebat prædicare illam libertatem, qua pericula excuſſerũt, quemadmodum à concitato vento flamma quàm altiſsimè ſuſtollitur. Si quis ſciſcitetur, qua ratiõe acciderit, vt iſti ex periculis in pericula ſuccurrerent; quid aliud reſpondentes à veritate minus aberrabimus, quàm ſi dicamus, libertatem illam pericula illa peperiſſe. Et quidem quotidianam illorum libertatem explicare velle, proprij operis fuerit.

Ἀλλ' ὅπως τῆς πεντηκοστῆς μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ἐνστάσης ἡμέρας, πρὸς ἅπαντας ἐπαῤῥησιάζοντο. τοῦ γὰρ πνεύματος οὐρανόθεν σὺν ἤχῳ πυρίνων εἴδει γλωσσῶν ἐπικαθίσαντος ἑκάστῳ τῶν ἀποστόλων, καὶ τῆς ἰδίας τοὺς ἀγραμμάτους πληρώσαντος χάριτος, καὶ πάντων

At videamus quali libertate erga omnes vſi ſint inſtante poſt reſurrectionem Peutecoſte. Cum enim Spiritus ſanctus de cœlo cum ſonitu, ſpecie ignitarum linguarum, ſupra ſingulos Apoſtolos ſediſſet; & propria ſua gratia indoctos repleuiſſet; omnibus, peregri-

nis linguis loquentibus, & iis, qui ex omni natione, quę ſub cœlo eſt, conuenerant, ſuam patriam & natiuam linguam in Apoſtolorũ ore agnoſcentibus & intelligentibus, hocque pro maximo miraculo reputantibus, non deerant, qui Apoſtolos muſto ebrios dictitarent; ſtulta prſus & ebriis verè conuenientia effutientes. Etenim ſi qs ex me quæreret, vtrum non intelligentes ea, quæ audiebant Apoſtolos muſto ebrios eſſe affirmarint; an intelligentes; reſpõderem, me ex vtraque parte eos pro inſipientibus ducere; ſi enim non intelligentes; apparet eos, prætermiſſo veritatis examine, temerè verba fundere; cur enim ego ob aliorum imperitiam delirare exiſtimer? Si verò intelligentes; apertè conuincũtur, quòd deditâ operâ improbi eſſe voluerint, hoc inſcitiæ cognatum eſſe, ne ipſos quidem ſi roges, inficiaturos arbitror.

ἑτέραις γλώσσαις λαλούντων καὶ τῶν συνεληλυθότων ἐκ παντὸς ἔθνους τῶν ὑπ' οὐρανὸν τὴν οἰκείαν ἑκάστου συνιέντος φωνὴν, καὶ τοῦτο μεγίστην πασῶν ὕλην θαύματος ποιουμένων ἦσαν, οἳ γλεύκους μεμεστῶσθαι τοὺς ἀποστόλους ἔλεγον. ἀνόητα πάντη καὶ ὡς ἀληθῶς μεθυόντων ἀποφαινόμενοι. καὶ γάρ εἴ μέ τις περὶ αὐτῶν ἤρετο, πότερον οὐ συνιέντες ὧν ἤκουον γλεύκους μεστοὺς εἶναι τοὺς ἀποστόλους ἔφασκον, ἢ συνιέντες, εὗρεν ἂν ἀνοήτους οἰόμενον ἑκατέρωθεν. εἰ μὲν γὰρ οὐ συνιέντες, φαίνονται πρὶν εἰς ἐξέτασιν ἥκειν τῆς ἀληθείας, εἰκῆ τὸν λόγον ἀπορρίπτοῦντες. Τί δή ποτε γὰρ διὰ τὴν ἑτέρων ἀπαιδευσίαν παραληρεῖν ἐξῶ δόξω; εἰ δὲ συνιέντες, συντεθέντες εἰδήπουθεν ἐθελοκακεῖν τό δ' ἀδελφὸν εἶναι ἀνοίας. οἶμαι κἂν ἐκείνους ἐρωτηθέντας ἀπεῖν.

Ἀλλὰ

Ἀλλὰ γὰρ πέτρος ὁ πρω-
ταγωνιστὴς καὶ κορυφαῖος
τῶν ἄλλων, καὶ πρῶτος παῤ-
ῥησίαν ἀναλαβὼν, τὴν μὲν
τῆς κραιπάλης δόξαν, τῇ
παραθέσει τῆς τρίτης ὥρας
ἀνεῖλεν· πάλαι δὲ τῷ Ἰωὴλ
εἰρημένον ἀπέδειξε. Τὸ πνεῦ-
μα μέλλειν ἐπὶ πᾶσαν ἐκ-
χυθήσεσθαι τὴν πιστεύουσαν
σάρκα καὶ προφητεύσειν.
καὶ ἅτε πλείονος ἢ καὶ
πρόσθεν απολαύσας τῆς τοῦ
πνεύματος χάριτος, καὶ
πλείονος, ἢ καὶ πρόσθεν
μετεῖχε τῆς παῤῥησίας. καὶ
μισθὸς τῆς παῤῥησίας αὐτί-
κα μὲν τῶν προστεθέντων ἡ
τρίπλη χιλιάς. Μετ' οὐ πο-
λὺ δὲ κακῶν φασιν ἰλιάς.
ἀπειλαὶ καὶ πληγαί, καὶ
εἱρκταὶ καὶ ἀτιμίαι, καὶ δι-
ωγμοὶ, καὶ ὧν οὐδ' ἂν ἓν ὅ-
τι μὴ πέτρος, ἢ κατὰ πέ-
τρον ὢν ὑπενεγκαι. Εὕ-
ροι δ' ἄν τις μέχρι τέλους, τὰ
τε τῆς παῤῥησίας καὶ τὰ τῶν
κινδύνων συμπλέκοντά τε
ἀλλήλοις, καὶ οὐδέτερον θα-
....

Cæterum Petrus primus ille pugil, & princeps aliorum primus libertate aſſumpta, ſuſpicionem illam de crapula, oppoſitione tertiæ horæ refutauit. Et id quod iam olim Propheta Ioël prædixerat, attulit; nempe futurum tempus, quo ſpiritus ſuper omnem carnẽ credentem effunderetur, credenteſque prophetarent. Porro quò plus quã prius de ſpiritus gratia hauriebat Petrus, cò etiã pluſquam prius de libertate participabat; cui libertati ſtatim, mercedis loco, trium millium conuerſio reddita eſt. Non diu pòſt ſecuta eſt, malorum, vt fertur, Ilias, minæ, plagæ, carceres, probra & perſecutiones, quorum omnium nihil eſt, quod non vel Petrus, vel ſocij Petri pertulerint. Hinc verò vſq; ad ſupremum vitæ diem, ſemper libertatis & pericula connexa deprehendes, neq;

vnquam ab inuicem ſeparata. Et Petrus tam in Templo, quàm publicè in plateis Chriſtum annuncians, ſi in carcerem abripiatur, ad realem dignitatē ſe duci autumat: ſi minas audiat, eas nō pluris facit, quàm vndarum ſtrepitum. Si flagelletur, corona regia ſe redimiri cenſet.

Hæc quæ in Petro eluceſcunt, in Paulo itidem eiuſdem libertatis alis inſtructo ita reperies, vt ſingulis Sabbatis in ſynagogis, Chriſtum filium Dei viuentis abſq; vlla diſſimulatione prædicauerit; & quamuis cum ſapientiſsimis Athenienſibꝰ diſputet; haud tamen inanem & euanidam eorum ſapiétiam, ſibi, qui vt indoctus & Semiuerbius traducebatur, ſilentij frenū iniici paſſus eſt. Quorſum enim, Atticiſmus Paulo, ſi non eſt prædicaturus Chriſtum? Hunc in modum & coram illis,

πέτρου λειπόμενον. καὶ πέτρος ἐν ἱερῷ καὶ δημοσίᾳ δημηγορῶν ὑπὲρ τοῦ χριστοῦ. κἂν μὲν εἰς εἱρκτὴν ἀπάγηται, ἐπὶ βασίλεια νομίζων παραπέμπεσθαι· ἂν δ᾽ ἀπειλῶν ἀκούῃ, ὡς ψόφοις παρακουόντων κυμάτων. ἂν δὲ καὶ μαστίζηται, στεφάνους δοκῶν περιτίθεσθαι.

Ἄγε μὴν τῷ πέτρῳ ταῦτα καὶ παύλῳ. ὑπὸ τοσαύτης ἀνεπτερωμένῳ καὶ τούτῳ τῆς παρρησίας, ὡς καὶ ἐν συναγωγαῖς καὶ κατὰ σάββατον, μηδὲν ὑποστέλλεσθαι κηρύττειν τὸν χριστὸν υἱὸν τοῦ ζῶντος θεοῦ, κἂν πρὸς τοὺς ἀθήνησι διαλέγηται σοφωτάτους, μηδὲν εἶναι τὴν καταρρευμένων ἐκείνων σοφίαν ἀρκοῦσαν αἰτίαν τοῦ τὸν ἰδιώτην καὶ σπερμολόγον δοκοῦντα σιγᾶν. Τί γὰρ παύλῳ τὸ ἀττικίζειν, εἰ μὴ μέλλοι κηρύττειν χριστόν; ταῦτ᾽ ἄρα καὶ πρὸς τοὺς δεινοὺς λέγειν εἶναι δοκοῦντας ἐπαρ-

ἐπαῤῥησιάσατο. οὐ γὰρ ἦν ἰδιώ-
της τῇ γνώσει, οὐδὲ τῇ ἐκεί-
νων φωνῇ τὴν σοφίαν ἐμέ-
τρει. καὶ Διονύσιος, ὃς πρῶ-
τος Ἀθηναίων τὴν Ἀθηναίων
γλῶτταν τετίμηκε, καὶ πολ-
λοὺς ἄλλους ἐξαρτησάμενος
ἑαυτοῦ, δῆλον ἔθηκεν Ἀθη-
ναίοις, ὡς ἐστί τι κρεῖττον τοῦ
ἀττικίζειν. οὐδ᾽ ἐν λέξεσιν,
ἀλλ᾽ ἐν νοήμασιν ἡ εὐσέβεια.
καὶ ὅτι κομψοὶ μὲν λόγοι εὐσ-
εβείᾳ ὑπηρετούμενοι, τῶν οὐ
φαύλων. ὃς δὲ ταύτης αὐ-
τοὺς ἀποστήσας κεκτῆσθαί τι
καλὸν οἴεται. κἂν ἄμμου σω-
ρὸν ἔχων, χρυσῷ πλουτεῖν
ἑαυτὸν πείσει. δεινὸν γὰρ εἰ
ἱματίῳ μὲν καὶ ὑποδήμα-
τι καὶ τοῖς ἄλλοις τινὰ τρό-
πον χρηστέον, οὐ μικρὸν ποιη-
σόμεθα λόγον, λόγῳ δὲ, ᾧ
τῶν ἐπὶ γῆς διαφερόμενοι ζώ-
ων, μὴ κατὰ λόγον χρησό-
μεθα. ἅμα μὲν γὰρ καὶ καὶ

qui dicendo & differendo valere videbantur; libertate vſus eſt; nō enim erat idiota cognitione, neq; illarū liugua ſapientiam metiebatur; & Dionyſius, qui primus ex Athenienſibus Athenienſium linguam honorauit, multosq; ſibi ſocios adiūxit, Athenienſibus planū fecit, eſſe aliquid melius & præſtantius Atticiſmo, neq; in verbis, ſed in ſenſu & affectu pietatē conſiſtere; diſſectamq; orationem, ſi pietati ſubſeruiat, haud contemnēdam eſſe. Qui verò à vera religione alienos & abſtractos, aliquid præclarè poſsidere putat, is ſibi perſuadeat ſe auri ditiſsimū eſſe, licet nihil aliud, quàm arenæ cumulum poſsideat. Mirum verò, ſi, quomodo veſtimento aut calceamētis, & id genus aliis vti oporteat; haud obiter ratione exquirimus ratione autem & oratione, qua à brutis animantibus diſtinguimur, conuenter rationi nō vtimur, vt à ratione ſimul vſus ſimulq;

ἐπωνυ-

illud: Vbi & Quando oportet, rationi conſentanea euadant; animo illud accuratè reuoluentes: ſi quis à corrupta oratione ſeparet, Decorum, ſeu Vbi & Quando OPORTET; eum effecturum, vt à brutis intelligẽtia deſtitutis, nihil penitus diſcrepet.

Cæterũ oratio huc delata prius me nequaquã vlterius progredi ſinit, q̃ ſapientiam Pauli digna admiratione proſecutus fuero, Et in Athenas quidem oculos figens Paulũ intueor, & ſupra modum nouitate rei capior & oblector. quomodo occaſione ſumpta ab ignoto Deo, quiſq; ille tunc fuerit; verum vnicumque Deũ Athenienſibus prædicet, eoſq; proprijs, quod dicitur, pennis capiat, & inde, vnde errabant, ad veritatem adducat: quandoquidem quæ communio Templo Dei cum idolo, inquit hic idem in quadam ſua epiſtola. Sed ſie-

ἐπωνυμίαν εὔλογος ἡ λέξις ἔσται τοῦ λόγου, ἅμα δὲ ἐφ' οἷς δεῖ. ἀκριβῶς τοῦτο γε ἡμῶν εἰδότων εἰς λόγων κομψῶν ἄν τις ἀφέλλῃ τὸ ἐφ' οἷς δεῖ, καὶ οὐδὲν αὐτοὺς τῶν ἀσυνέτων διαφέρειν ποιεῖ.

Ὁ δὲ λόγος ἐνταῦθα γενόμενος, πρὶν ἢ τὴν σοφίαν θαυμάσαι παύλου, προέσω χωρεῖν πάντων ἥκιστα πείθεται. καὶ ὁρῶ δὴ τὸν παῦλον τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐρείσας ἀθήναζε καὶ ὑπερβαλλόντως ἄγαμαι τῷ καινοτέρῳ τοῦ πράγματος. ὅπως ἀπ' ἀγνώστου θεοῦ, ὅστις ποτὲ ἦν ἐκεῖνος, τὸν ἀληθῆ καὶ μόνον θεὸν ἀθηναίους διδάσκει. καὶ τοῖς οἰκείοις ἁλῶναι πτεροῖς παρασκευάζει ὃ λέγεται. καὶ ὅθεν ἐπλανῶντο πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐκεῖθεν ὁδηγηθῆναι. καίτοι τίς κοινωνία ναῷ θεοῦ μετὰ τῶν εἰδώλων ἐπιστολῶν οὗτος φησι. ἀλλ' οὐχ ἠνέξατο τίνης ἐν

βαθυ-

θυ ταύτῃ νυκτὶ τὸν ἥλιον ἀνα-
σχεῖν. ὅτι μηδ᾽ ἐπιτετήδευ-
ται τῇ φύσει. ἔδει δὲ πρό-
θεν ὄρθρον διαστελάσαι λί-
ναι καὶ αὐγήν. καὶ οὕτως ὁ-
μιλῆσαι ακηραρῶς τῷ φωτί.
Ταύτης τῆς σοφίας οὐδὲν
οὔτε παράδειγμα οὔτ᾽ εἰκό-
να λαβεῖν ἐστι. παύλου γὰρ
ἦν ἀτεχνῶς οὐ τῶν μετὰ
τὴν κλῆσιν ἔργων καὶ λό-
γων οὐδὲν ἀθαύμαστον πα-
ρῆλθεν οὐδείς. ὅσγε τῇ ἀλη-
θείᾳ μὴ θέλει φθονεῖν. τὸ
δὲ νυνὶ λεχθὲν τίνα ἂν εἴ-
ποις ὃς οὐχ ὑπερεθαύμασε;
παῦλος γὰρ οὐδέποτ᾽ αὖ
ἁλοίη μὴ θαυμαστόν τι ποι-
ῶν. Τοῖς δὲ μάλιστα πάν-
των ἀνθρώπων δόξαν ἀ-
πενεγκαμένοις σοφίας ἀν-
θρωπίνης περιτυχών, πάν-
των θαυμαστότατον κατε-
πράξατο. καὶ γὰρ, καὶ τοῖς
τοῖς λόγοις τῶν παλαιτέ-
ρων ἑλλήνων, οἷς τὸ τῶν
ποιητῶν ὄνομα ἔχειτο, πρὸς

ri non poterat, vt ſol de-
repente profundiſsima
ſubnocte oriretur, neq;
enim hoc legibus naturæ
conſentaneū eſt, ſed prius
diluculum & auroram
fulgere oportuit; & tunc
luce pura purē frui. Hu-
ius tantæ ſapientię neque
exemplum, neque ſimili-
tudinem reperire licet;
Pauli enim ſapientia erat
ſine vllo fuco & dolo; cu-
ius poſt vocationē opera
nullus ſine admiratione
tranſiliit, qui veritatis in-
uidia excæcatus non eſ-
ſet. Quod verò iam di-
ctum, quis tandem eſt
qui nō admiretur? Num
Paulus nihil vnquam e-
git, quod non eſſet admi-
rabile. Et cum incidiſſet
in illos, qui maximam
gloriam humanæ ſapien-
tiæ apud omnes obtinu-
erant, facinus omnium
admirabiliſsimum patra-
uit: etenim teſtimoniis
quoque veterum Græcorum qui poëtæ appellaban-
tur, ad deſtructionem erroris Græcanici vſus eſt,

καθαί-

appoſitè ad priorem demõſtrationem, & ad obſtupefactionem multam concitandam accommodatè; ſi enim illorum libris credendum eſt, ex Pauli explicatione : credendum eſt.

Adhæc nõ minus prædicatione veritatis ad ſapientiam demonſtrandã facit, ſi quis ea, quæ mendacio patrocinabantur, ad veritatis defenſionem traducat, oſtendatq́; iuxta Saluatoris dictũ, ipſos *Domeſticos* erroris, erroris hoſtes & aduerſarios eſſe. Nec quiſpiam ſic occinat: *peccatoris oleo caput non eſſe impinguandũ*; quandoquidẽ ab his dogmata pietatis non pendent; ſed eò ſolùm fine proferuntur, vt ex ſuperabundantĩ manifeſtum fiat; quomodo error in ſeipſum incurrens, ſeipſum euertat; & quomodo ſemen verbi cadens in animam falſitatis vacuam, incrementum

καθαίρειν τῆς ἑλλήνων ἀποχρῆσθαι πλάνης σύνδρομον τῷ προτέρῳ, καὶ πολλὴν προτείνει τὴν ἔκπληξιν, εἰ γάρ τοι χρὴ τοῖς ἐκείνων πείθεσθαι βίβλοις ὡς Παῦλος ἐξηγεῖται, πιστέον.

Ἐπὶ δὲ τούτοις, καὶ τοῦ τὴν ἀλήθειαν κηρύττειν οὐκ ἔλαττον εἰς σοφίας ἐπίδειξιν, τὸ τὰ συνηγοροῦντα τῷ ψεύδει, πρὸς τὸ τῇ ἀληθείᾳ συμμαχεῖν μεθαρμόζειν, καὶ τοὺς οἰκείους τῇ πλάνῃ κατὰ τὴν τοῦ σωτῆρος φωνὴν ἐχθροὺς αὐτῇ καὶ ἐναντίους ἀποδεικνύναι. οὐ γὰρ ἐκεῖνό γε φήσομεν. ὡς οὐκ ἐχρῆν ἐλαίῳ ἁμαρτωλοῦ λιπανθῆναι τὴν κεφαλήν. Ἐπεὶ μηδὲ σύμφασιν ταῦτα τοῖς δόγμασι συνᾴδει τῆς εὐσεβείας. ἀλλ᾽ ἵν᾽ ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος γένηται δῆλον, ὅπως ἡ ἀπάτη ἑαυτῇ περιπίπτουσα, ἑαυτὴν ἀνατρέπει. καὶ ὅτι τοῦ λόγου σπόρος πεσὼν εἰς ψυχὴν ψεύδους σχολάζουσαν, ἐπίδοσιν

λαμβ

λάβῃ. καὶ τὸ πρᾶγμα στρατηγικώτατον, ἀτεχνῶς ἐν μέσῃ τῇ πολεμίᾳ, φρούριον τῶν ἐναντίων καταλαβεῖν· καὶ τούτῳ κατ᾽ ἐκείνων, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, τῆς ἐκείνων ἀπάτης ὁρμητηρίῳ χρήσασθαι.

Οὐχ οὕτως Ἀθηναῖοι Σόλωνα θαυμαστὸν νομοθέτην ὡς Παῦλον ἡγήσαντο. οὐχ οὕτως ἐκεῖνον, ἀνθρώπων τῶν κατ᾽ ἐκεῖνον σοφώτατον, ὡς τοῦτον μετ᾽ οὐ πολὺ θεῖον, καθάπερ γε καὶ ἦν, καὶ οὐράνιον ἄνθρωπον. Παύλου γὰρ καὶ νῦν εἰσιν ἔτι τῶν νόμων ἀντεχόμενοί τε, καὶ προμαχόμενοι. ὁ δὲ Σόλων, οὐδ᾽ ἐξ ὀνόματος αὐτοῖς ἔτι γνώριμος. καὶ οὐχ ὅπως αὐτοῖς ἡ πόλις εὖ οἰκοῖτο μᾶλλον σκοποῦσιν, ἢ ὅπως αὐτοὺς ἡ ἄνω τόδι ἡ πόλις οἰκήτορας. οὐδ᾽ ὅπως Λακεδαιμονίων ἢ τινων ἄλλων ἐχθρῶν περιγένοιντο. ἢ ὅπως τῆς ἀερίαις ἀρχαῖς ὑποκύψαιεν. καὶ ἦν γὰρ τῶν δι-

capiat. Et facinus maxime militare eſt, ſi quis, abſque dolo & inſidiis, in media hoſtium terra munitionem hoſtilem occupet, & hac, tanquam propugnaculo, cõtra hoſtes, vel potius contra eorum errorem vtatur.

Solon non tam admirabilis legiſlator ab Athenienſibus habitus eſt, quã Paulus. Neq; tantum admirati ſunt ætatis ſuæ ſapientiſsimum, quantum paulò pòſt diuinum hũc, prout reuera erat, & cœleſtem hominem: nam Pauli leges adhuc retinẽt & propugnant; at Solon ne de nomine quidem illis notus eſt: nec tam diſpiciunt, vt ciuitas bene adminiſtretur & habitetur; quàm vt ipſi ſupernæ ciuitatis incolæ fiant: nec tam cordi habet quomodò Lacedæmonios alioſque hoſtes ſuos debellet quàm vt ne ipſi aëris poteſtatib⁹ ſubdãtur, & par erat, vt quanto poſterio-

λέγων

ἐπὶ κακῷ τῆς σφῶν αὐτῶν κεφαλῆς φιλοπάτορες προϊσάμενοι, πάντα παθεῖν αὖ μᾶλλον ἠνέχοντο, ἢ παῦλον ὁρᾷν ἀπαθῆ κακῶν τὰ τοιαῦτα καινοτομοῦντα. οἱ γὰρ μηδὲ τοῦ οἰκείου Σωκράτους φεισάμενοι, ἀλλ' οὕτω προθύμως τὸ κώνειον, τῷ γέροντι καὶ φιλοσόφῳ προτείναντες, ὥσπερ ἂν εἴη νέκταρ αὐτοὶ πίνειν ἔμελλον. ὃ δὴ ποιηταὶ πόμα θεοῖς ἐκέρασαν, χολῇ γ' ἂν τῷ ἐκ παλαιστίνης ἢ κιλικίας ποθὲν ἥκοντι οὐκ ἀπαραίτητον εἶχον ὀργίζεσθαι. καίτοι Σωκράτης λαβὼν αἰτίαν τοὺς μὲν νομιζομένους θεοὺς μηδὲν εἶναι λέγειν, ἑτέρους δ' ἀντ' ἐκείνων εἰσάγειν, οὔτε συνεῖπεν οὐδαμοῦ τοῖς κατηγοροῦσιν, οὔθ' ὡς ἀληθῆ λεγόντων ἐπεσημήνατο. παῦλος δὲ, εἴ τι τοῦτο πρὸς κατηγορίαν ἕλκειν χρεὼν, κατήγορος ἑαυτοῦ διαπρύσιος ἐν τούτοις εἰσήρχετο. καὶ

in propriam perniciem nimis amãtes ac ſtudioſi eſſent; omnia potius pati voluerunt, quam vt Paulum, talia innouantẽ: mali ærumnarumq; expertem viuere paterentur; qui enim neque iui ſuo Socrati pepercerant, ſed ita expeditè grandæuo iam & Philoſopho aconitum, quaſi nectar foret, porrexerant; ipſiq; bibituri eſſent illud, quod poëtæ iis miſcuerũt poculũ, cur ex Palæſtina vel Cilicia ſerò tandẽ aduenienti hoſpitali inexorabiliter iraſcerentur, cauſſæ nihil habebãt. Quanquam Socrates accuſatus, quaſi vulgò receptos Deos nihili penderet: aliosq; in illorum locũ ſubintroduceret, neq; accuſatoribus annuit, neque quaſi vera dicerent, vel tenui indicio prodidit. Paulus verò, ſi quid hic ad accuſationem trahere oportet, ſuiipſius vocaliſsimus accuſator ingreſſus eſt, neq; extraneis, qui

eum apud impios impietatis arguebant: opus habebat, Socrates, non relicta Deorum multitudine; accuſatus eſt, quaſi vnum quendam Deum aſſereret. At Paulus aperte totius pietatis & religionis ſummã ad vnum Deum retulit.

Sed forte Deus Pauli valentior Deus ad auxiliandum fuit, quàm Dij illi, quos Socrates nuper fabricauerat. certè & incolumem peregrinum ex Athenis educendum curauit, & vt desererentur, qui prius Dij audiebant, effecit. Quemadmodum enim vbi lux orta eſt, è veſtigio tenebræ euaneſcunt; ſic falſorum Deorũ turba ad veri Dei præſentiam corruit:

Non igitur hæc admirabilia & Apoſtolico fulgore ac libertate, qua maiorem nemo attulerit, digna exiſtimabimus? An verò exigua ſunt illa quæ naſcebantur ex cura, quã

τῶν ἔξωθεν αὐτὸν ἀσεβείας παρὰ τοῖς ἀσεβοῦσι γραφομένων οὐ προσεδεῖτο. Καὶ Σωκράτης μὲν οὐ τῶν πολλῶν θεῶν ἀφιστὰς, ἑνὶ παραδιδόναι κατηγορίαν εἶχε· Παῦλος δὲ φανερῶς, εἰς ἕνα τὸ σέβας ἐπανεχώρει θεόν.

Ἀλλ' ἴσως ἦν τις κρείττων ἀμύνειν θεὸς ὁ Παύλου θεὸς, ἢ οὓς ἄρτι δεδημιουργηκέναι Σωκράτης ἐλέγετο. ἀμέλει καὶ σῶον ἀθήνηθεν τὸν ξένον ἀπαλλάττεσθαι παρεσκεύασε, καὶ τοὺς πρόσθεν λεγομένους θεοὺς ἐκλιπεῖν. ὥσπερ γὰρ οἱ παραγένοντος φῶς, ἀχρόνως ἠφάνισται σκότος, οὕτω τῶν ψευδωνύμων θεῶν ὄλεθρος, ἔνθα τοῦ ἀληθινοῦ παρουσία.

Οὐ τοίνυν ταῦτα μὲν θαυμαστά τι ἡγεῖσθαι χρὴ, καὶ τῆς ἀποστολικῆς λαμπρότητος ἄξια, καὶ παῤῥησίας, ἧς οὐδ' ἂν εἴποι τις μείζονας· μικρὰ δὲ τὰ, τῆς φροντίδος

δος ἧς τῶν ἐκκλησιῶν ἕνε-
κεν εἶχεν: ἀλλὰ καὶ ταῦτα
περιφανέστατα· πλὴν, οὐχ ὅ-
σον ἐκ μικρῶν λόγων τὰς
μεγάλας τῶν πράξεων συλ-
λογίσασθαι, σχεδὸν δ' εἰς μεί-
ζους τῶν πρόσθεν φροντίδας
ἐμαυτὸν ἐμβάλλειν δοκῶ, τῆς
ἐκείνης φροντίδος ἕνεκα
λέγειν ἐπιχειρῶν. μάλιστα
μὲν γὰρ οὐδέ ἐστι μὴ οὐ σὺν με-
γάλῃ παρασκευῇ περὶ τού-
των εἰπεῖν· εἰ δέ τι καὶ τὸ βού-
λεσθαι μόνον ἐπ' ἐμοὶ δυνη-
θείη, χάριν εἴσομαι καὶ διὰ
ταῦτα τοῖς ἀποστόλοις. αὐτοὶ
γὰρ ὡς τῶν ἄλλων, καὶ τοῦδε
φροντίσουσι· τριῶν γὰρ τούτων
ὄντων, ὡς γενικώτερον διελέ-
σθαι, ὧν ἕνεκα μεριμνήσει
τις. ψυχῆς δὴ λέγω, σώμα-
τός τε καὶ τῶν ἐκτὸς, οὐ τοῦ μὲν
ἐπιμελουμένους αὐτοὺς ἴδοι
τις ἂν τοῦ δὲ ὀλιγώρως ἔχον-
τας. ἢ πάντων ἐπιμελουμέ-
νους, εἶτα διαλιμπάνοντας,
ἀλλ' οὔτε τούτων οὐδενὸς δίχα
τῶν λοιπῶν κηδομένους, καὶ χρόνον ὑπερβάντας οὐδένα.

erga Eccleſias gerebat.
Atqui & hæc illuſtriſsima
ſunt, cæterum non quan-
tum nos eloqui, ſed quã-
tũ ex tenui orationis filo
magnitudinem actionũ
colligere poſſumus. Fer-
me autem in maiores cu-
ras me coniicio, quando
de illa cura dicere ingre-
dior, cum nihil omnino
ſit, de quo cum magno
apparatu dicere nõ con-
ueniat. Quod ſi ſola etiam
volũtas apud me àliquid
poterit: gratias Apoſtolis
propterea agã; Illi enim,
vt alia, ita & hoc curant:
cumq; tria ſint, ex com-
muniore diuiſione; in
quibus quis ſollicitè oc-
cupatur, anima videlicet,
corpus, & bona externa,
haud dixerit quis illos,
huius quidem curam ſu-
ſcepiſſe, alterius abieciſſe:
vel omnia curaſſe; ſed po
ſtea deſtitiſſe: verum om-
nium horum diligentem
curam geſsiſſe, nec vllum

tempus elabi paſſos, quo ſollicitudine ſua nõ omnia complecterẽtur. nam animarum curam gerebant, quomodo ſe Deo dignas exhiberent. corporum, vt animabus ſubiicerentur, neq; ad honeſta torperẽt. Ex bonis externis ea ſolum curabant, quæ ad vitam ſuſtentandam neceſſaria erant; ſuperfluis ad eos, qui in carne & ſanguine volutaban tur, remiſsis.

Ac principio, de cura animarum, tanquam de præcipua, diſſerendũ erit, quæ quã omnes moras, omnemq; dilationem in Apoſtolis abruperit, cuiuis manifeſtum fiet vel ex ſola celeritate Euangelij vbiq; prędicandi; ita vt nullũ locum cœleſti doctrinæ occultum eſſe ſinerent; non inſulas, nõ continentem, nõ ſi quam tertiam habitationẽ hominibus natura conceſſit. nam omnes regiones Euangelizandi gratia circuire, non modò nõ gra-

χωρὶς τῦ πρόνοιαν ἁπάντων ποιεῖσθαι. ψυχῶν μὲν γὰρ ἐφρόντιζον ἵνα τρόπον ἀξίας ἑαυτὰς παρέξουσι τῷ θεῷ. σωμάτων δὲ, ὡς ἂν καὶ ψυχαῖς ὑποτάττοιντο καὶ μὴ ἀπονοῖεν πρὸς τὰ καλά. τῶν δ᾽ ἐκτὸς μόνων τῶν πρὸς τῆς φύσεως ἀναγκαίως γε ἀπαιτουμένων ἐποιοῦντο τὸν λόγον. τὰ γὰρ περιττὰ τοῖς περὶ σάρκα καλινδουμένοις ἀπέρριψαν.

Καὶ πρῶτα δὴ τῦς τῶν ψυχῶν φροντίδος ἕνεκα, ἅτε καὶ πρώτης διαληπτέον. αὕτη δ᾽ ὅτι μὲν μηδεμίαν ὑπερβολὴν ἀπολείπουσαν ἐνηργεῖτο τοῖς ἀποστόλοις, παντὶ τῷ δῆλον ἂν γίγνοιτο, κἂν μόνου τῦ συνιδεῖν πανταχοῦ κηρύττειν τὸ εὐαγγέλιον. καὶ μηδένα τόπον ἄβατον τῇ διδασκαλίᾳ παρεῖναι. μὴ νήσους. μὴ ἤπειρον. μὴ δ᾽ εἴ τινα τρίτην ἀνθρώποις κατοικίαν ἡ φύσις ἐδίδου. τὸ γὰρ πανταχόσε περιενοστεῖν ἐφ᾽ ᾧ κηρύττοιεν ἀντὶ τῦ ταλαίπωρον ὁπλῆφθαι κοῦφον

ἐδόκει

ἐδόκει. ὅτι δὲ καὶ διὰ παντὸς τοῦτό γε ἔπραττον, Πέτρου μὲν ἄκουσον δίκαιον ἡγεῖσθαι γράφοντος ἐφ᾽ ὅσον ἐστὶν ἐν τῷ σκηνώματι τούτῳ, διεγείρειν ἐν ὑπομνήσει τοὺς μαθητάς. Παύλου δὲ ὀφειλέτην ἑαυτὸν εἶναι λέγοντος Ἕλλησί τε καὶ βαρβάροις, σοφοῖς τε καὶ ἀνοήτοις. καὶ τὴν μέριμναν διεξιόντος πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν. καὶ τὸ τοῖς ἀσθενοῦσι συναςθενεῖν. καὶ πυροῦσθαι ὁπότε τις ἂν σκανδαλίζηται, καὶ αὖ πάλιν ὡς ἐλεύθερος ὢν ἐκ πάντων, πᾶσιν ἐδούλωσεν ἑαυτόν. τί τῆσδε τῆς κηδεμονίας γένοιτ᾽ ἂν κηδεμονικώτερον; ὁπότε ἑαυτῶν εἶναι δυνάμενοι ἑτέροις ἑαυτῶν ὑπεξέστησαν, κἀκείνοις οὐ μετρίοις εἰπεῖν, ἀλλ᾽ ὅσους οὐδ᾽ ἔστι περιλαβεῖν ἀριθμῷ. βέλτιον γὰρ ἡγήσαντο φροντίσιν ἑαυτοὺς ἐκδόντες καὶ ταλαιπωρούμενοι πάντας σώζειν, εἰ οἷόν τε, ἢ μεριμνῆς ἐκτὸς τὸ καθ᾽ αὑτοὺς μόνον, ὅπως ἂν εὖ σχοίη, σκοπεῖν.

ue, ſed & valde leue videbatur. Apoſtolos verò hæc ſemper factitaſſe, vel Petrū audi; qui *iuſtum arbitretur, quamdiu eſt in hoc tabernaculo, ſuſcitare in commonitione diſcipulos*; & Paulus *debitorem ſe eſſe profeſſus eſt Græcis & Barbaris, ſapientibus & inſipientibus*; & cum ſollicitudinem omnium Eccleſiarum exponit, teſtatur ſe cum infirmantibus infirmari; & vri, quoties quis ſcādalizatur, & rurſum ſe, cum liber eſſet, omnium ſeruum factum eſſe. Quid hac ſollicitudine ſollicitius, quandoquidem cum poſſent ſui iuris eſſe; aliis, abdicata abs ſe poteſtate, ſeſe tradiderunt, iiſq; nō paucis, ſed infinitis, quos nullo numero cōprehēdere liceat. Sati⁹ enim exiſtimabant, curis ſeſe immergere, & miſerias perpeti, vt oēs, ſi fieri poſſet, ſaluat ſeruarent, quàm propriis duntaxat cōmodis ꝓſpicere.

Cæterùm hoc itidem de Apoſtolis dicendum, ſi dicere iuſtū; eſt autem iuſtum, & omnium maximè. non enim modicæ curæ argumentum eſt. Operâ Apoſtolorum acceſſerūt ad Chriſti fidem etiam Phariſæi, qui & Euangelicæ gratiæ credebant, & à lege Moſaica abſiſtere, graue iudicabant; præcipuè quòd credentes ex Ethnicis non circumciderentur. Hoc ſecus fieri debere; & de lege nihil omittendum eſſe contendebant, non intelligentes ſuperuacuè & temerè Euangelium datum eſſe, ſi quis ad ſaluté impertiendam per ſe ſufficiens eſſe abnuat, nemini᷑ Dei participé reddi poſſe affirmet, niſi ea, quæ lex præſcribit, obſeruet. Tametſi pleraque legis, vel potius omnia, excepto vno, omnium primo, Euangelica ſublimitate humiliora eſſe, demonſtrare haud arduum fuerit.

Καὶ μὴν καὶ τοῦτο τῶν ἀποστόλων εἰ λέγειν δίκαιον, δίκαιον δέ γε καὶ τοῦτο λέγειν, καὶ παντὸς μᾶλλον. οὐ γὰρ μικρᾶς τῆς φροντίδος τεκμήριον. προσῆλθον καὶ Φαρισαῖοι διὰ τῶν ἀποστόλων Χριστῷ. οἳ δὴ τῇ χάριτί τε ἐπίστευον. καὶ τοῦ νόμου ἀφίστασθαι δεινὸν ἔκρινον. καὶ μάλιστα τὸ μὴ περιτέμνεσθαι τοὺς ἐξ ἐθνῶν προσιόντας ὅπερ μὴ δεῖν οὕτω γίνεσθαι ἠξίουν. καὶ τῶν ἄλλων τοῦ νόμου μηδὲν ἐξεῖναι παρορᾶν· ἠγνόουν δὲ ἄρα περιττὸν καὶ εἰκῇ δεδόσθαι τὸ εὐαγγέλιον ψηφιζόμενοι, εἴ τῳ μὴ ἀξιόχρεων δοκεῖ καθ᾽ αὑτὸ δύνασθαι σώζειν. ἀλλ᾽ εἰ μὴ καὶ ἃ νόμος ὑπαγορεύει ποιοίη τις, μηδαμῶς τυχεῖν εἶναι θεοῦ. καίτοι τὰ πλεῖστα τοῦ νόμου, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν πλὴν ἑνὸς πάντα τοῦ πρώτου μὴ δυσχερὲς ὂν πολὺ τῆς εὐαγγελικῆς ὑψηγορίας χαμερπέστερα φαίνεσθαι.

Sig. *Muratori*, e biſognava, che riſcontraſſe il *Cupero*, da cui l'ha preſa il Sig. *Muratori*. Ma il Signor *Lami* potrà riſpondere, che non ſi tratta quì di dar fuori un' Inſcrizione, ma ſolamente di addurla in comprovazione di qualche fatto Iſtorico, nel qual caſo ſono ſuperflue queſte diligenze, come vi farò conoſcere più opportunamente in altro luogo. A *pag.* 25. 9 37. dite, che il Sig. *Lami* ha ſtabiilto alla *pag.* 8 delle ſue *Oſſervazioni*, che *L. Mario Maſſimo*, e *L. Roſcio Eliano*, furono Conſoli *Ordinarj* dell' anno 223 di Criſto; quando non gli ha detti, che ſemplicemente Conſoli, ſenza dichiarargli *Ordinarj*. Di più avanzate, che il Conſole *Eliano* ſopravviveſſe all' anno 223, dicendo, che a lui fu fatta nel 224 l' Inſcrizione riportata dal Signor *Lami* a *pag.* 12, quando voi ſteſſo dubitate alla voſtra *pag.* 44, ſe eſſa appartenga a quell' *Eliano*, e non piuttoſto al ſuo Nipote; e quando neppure il Sig. *Lami* non ha' mai affermata una tal coſa. Altra falſità majuſcula dite a *pag.* 26, quando ſcrivete, che nel Marmo, nel quale è nominato *Q. Attio* Collega di *Mario Maſſimo* nel Conſolato; queſto *Q. Attio* non è diverſo da *Q. Attio Sabino*, Conſole ordinario, che ſi trova ne' Faſti all' anno 216; perchè *nel marmo non ſi chiama ſemplicemente Q. Attio; ma Q. Attio Sabino*, che ſono le voſtre ſteſſe parole. La voſtra falſità è provata dal marmo medeſimo, che voi ſteſſo, per voſtra maggior diſgrazia, riportate, e il quale anche io quì voglio riprodurre, perchè a ognuno ſia patente la verità.

IOVI . O . M . ET
FIDEI . CAND . SACR
PRO . SALVTE
L . MARI . MAXIMI
C . V . PRAEF VRB
COS . SVFFRAGATOR
Q . ATTIVS COLL
F . C.

Ditemi di grazia, dove ſi trova, che quì *Q. Attio* ſia chiamato *Q. Attio Sabino*? Io ſo, che in un'altra Inſcrizione di *L. Mario Maſſimo*; da me pure riportata alla *pag.* 9, ſi dice, che la poſe *Q. Attius Q. F. Sabinus*; ma quì queſto *Q. Attio Sabino* non ſi dice nè Conſole, nè Collega di *L. Mario Maſſimo*; e quì con quel cognome *Sabino* viene ad eſſere aſſai diſtinto da quel *Q. Attio*, che era Conſolé, e Collega di *Maſſimo*, come eſprime l'altro marmo da me addotto. Alla *pag.* 28 avanzate, che *non è mai nominato il Prefetto* (di Roma) *negli antichi Monumenti, che con queſto titolo ſuo proprio*, cioè, di *Vir Clariſſimus*. Quando aſcolto, o leggo queſte voſtre parole, ſtraſecolo per più conti. Primieramente ſtupiſco, come uno che pretende in Antiquaria, come voi, poſſa avanzare coſa sì falſa, e ſmentita da tante Inſcrizioni: in ſecondo luogo, non mi ſo dar pace, come voi contraddichiate a voi ſteſſo, e non abbiate punta di memoria. Come? Il Prefetto di Roma non è nominato negli antichi monumenti, che col titolo di *Vir Clariſſimus*? Ma io trovo nominato il Prefetto della Città di Roma ſenza queſto titolo appreſſo il *Grutero, pag. XXXVIII*, 13; *CLXV*, 2; *CCLXXXVI*, 1, e appreſſo di voi ſteſſo nella *Parte III* delle *Inſcrizioni della Toſcana a pag.* 275, che è quell' Inſcri-

ſcrizione, che avete data più volte male, a *pag.* 7 della citata Parte; e a *pag.* 263 della Parte prima. Inoltre in queſta *Parte I, pag.* 262, riportate un'Inſcrizione in un bronzo a guiſa di medaglia, in cui il Prefetto di Roma ha del *Vir Illuſtris;* ſcrivendo voi ſotto l'Inſcrizione: *Quamquam Praefectus Urbis in vetuſtis lapidibus Vir Clariſſimus adpelletur, tamen quandoque & Illuſtris dicitur: ut in Gruteriana, pag. MCXIV, 6.* E a *pag.* 386 della ſteſſa Parte I, dove il Prefetto di Roma non ha certo del *Vir Clariſſimus;* pure sforzandovi di ſpiegare certe ſigle, ſcrivete: *Clariſſimo, Illuſtri; bis namque honorariis titulis, & adpellationibus decorati fuere Praefecti Urbi.* Dopo avere inteſo queſto voſtro parlare, e dopo averlo comparato con quello, che ſcrivete in queſte Lettere, chi non volete, che ſi traſecoli, vedendovi così groſſolanamente contraddire, e oſcurare la verità, detta da principio col falſo poſteriore? E' ſtato oſſervato da molti, che quel poco di buono, che voi diceſte una volta, lo guaſtate nel volerlo trattare di nuovo, e vi fu fatto vedere ultimamente dal Sig. *Lami* nella Lettera al Sig. Abate *Bandini* con dimoſtrazioni, che non ammettono riſpoſta. Se poi il Sig. *Lami* parla con un *Potuit*, o con un *Videtur* nel determinare, ſe il titolo di *Vir Clariſſimus* ſi deſſe al Prefetto di Roma, fa queſto, perchè ha imparato da' Saggi a parlare con riſerva, e a ſoſpendere l'aſſenſo nel più delle coſe, per non cadere in turpi errori, come fate voi con quella ſicurtà sfrontata, con cui o bene, o male, battezzate ciecamente ogni coſa; ſiccome vi hanno fatto vedere quegli Eruditi, da me citati al principio di queſta Lettera; e come ſempre più farà coſtare, chi eſaminerà il voſtro terzo Volume del *Muſeo Etruſco*, il quale tanto fa ridere i Signori Volter-

terrani. Queſto voſtro precipitare il giudizio ha dato occaſione di mettervi in berlina agli ſteſſi Poeti; e vi ricorderete, che con gran ragione *L. Settano* cantò di voi nel *Sermone III.*

Tum ſuper his quaecumque voles narrare licebit:
Vera an falſa, reus nullo ſub judice fies:
Dum rigeat vultus, dum vox non baereat unquam,
Fingere & intrepide diſcas, FRONTONE magiſtro.

Nè minor verità diſſe *M. Timoleonte* nella *Menippea II*, allora che ſcriſſe:

——— Nempe ligonem
Exeſum, aut fractam galeam, quaecumque cavata
Terra exſtat, FRONTO monumentum cenſet Etruſcum;
Oraque ſi caeſis ſculpunt informia truncis
Agricolae, celebratque Genethlia dia December,
Ecce Tages glebae ſoboles, Ancharia, Volta,
Ingenio illudunt Tuſcanica ſola vident s.

Quindi è, che con poco frutto, e molto inutilmente, ſopra queſto titolo del Prefetto di Roma, dite contro il Sig. *Lami* tante altre coſe alla *pag.* 39, e 40, le quali ſaranno eſaminate in altra congiuntura; poichè il Sig. *Lami* non ha mai negato, che tal titolo a quel Prefetto ſi deſſe, anzi l' ha ſecondo le leggi della ſua ſetta accordato. Alla medeſima *pag.* 28 dite, che la gente *Lucrezia* ſi legge nella Colonna prima del Bronzo; e queſto è falſo, perchè nella prima colonna non ſi trova. A *pag.* 38 pretendete, che il Sig. *Lami* nel copiare i Faſti Conſolari, dati fuora dal *Noris*, avendo ſcritto tutto quello, che è originalmente nel paſſo copiato, cioè: *Maximo & Aeliano Mer. X*, abbia creduto, che *Mer.* ſia un nome Conſolare; e il nume-

νῦν ἀντὶ χριστοῦ τοῖς ἀποστόλοις ὁρῶντες γινόμενον, ποῦ πόσως τάττειν ὀφείλομεν; ἀλλ' ὁ λόγος με συναρπάσας τῶν προκειμένων δεῦρο παρήγαγε· δεῖ δ' ἐπανάγειν. περὶ οὖν τοίνυν ἔλεγον. τὰς μὲν περὶ ψυχῶν τοῖς ἀποστόλοις φροντίδας, καὶ ὅσα πρὸς αὐτὰς φέρει, οὕτω πολλὰς καὶ μεγάλας ἐστὶ ἰδεῖν.

Ὧν δὲ περὶ σωμάτων εἶχον γνώμων ἀληθὴς, αὐτά σοι τὰ θαύματα. καὶ τὸ μᾶλλον τοῖς ἀποστόλοις ἢ τοῖς κάμνουσι, τὰς θεραπείας τῶν νοσημάτων διὰ σπουδῆς εἶναι· καὶ γὰρ τοιούτους ἑαυτοὺς παρεῖχον τοῖς δεομένοις ὁποίους οὐδ' ἂν ἐκεῖνοί γε ἤλπισαν. δυσὶ γὰρ τούτοις τοῦ κηρύγματος βεβαιουμένου, διδαχῇ τε τῇ περὶ χριστοῦ καὶ θαυματουργίαις, καὶ τούτοις ἁπανταχοῦ κεχρημένοι οὔτε τι μᾶλλον διδάξαντες ἢ θαυματουργήσαντες φαίνονται.

nunc vice & loco Chriſti Apoſtolis præfectū conſpicantes, quo tandem loco reponemus? Sed orationis impetus à ꝓpoſito huc me abſtraxit; at redeundum eſt. Dicebam igitur de curis, quibus animas complectebantur Apoſtoli, & de aliis huc pertinētibus, quæ & multa & grauia fuiſſe conſtat.

Quod ad corpora attinet, quantam eorum curam geſſerint indicē certum habemus ipſa miracula; & hoc etiam, quod Apoſtolis curatio morborū magis curæ fuerit, quàm ipſis ægrotis: nam his, qui ope aliqua indigebant, tales ſe præbuerunt, quales ſibi polliceri non poterant. Stabilita enim ꝑdicatione per duo iſta, per doctrinam nimirum de Chriſto, & per miraculorum effectionē, & cum vtroq; vbique vſi fuiſſent, non magis doctrinę, quàm miraculorum patrationi vacabant, neq;

οὔτε

vni magis, q̃ alteri attendebant. nam ſi quis illos etiam vt Doctores admirari velit; certos fidosq́ doctrinæ admirabitur; ſi auté admirari iubeat tanquam miraculis conſpicuos recté faciet; quia admiratio miraculis cognata eſt & cognominis.

Docebant, quãdo tẽpus erat; vel potius omni tempore: & ſigna faciebant, quãdo neceſsitas poſtulabat, vel potiꝰ ſemper: ſemper enim in tanta magnitudine & latitudine orbis, hoc neceſſarium erat. Et quidẽ cum docerent, ſeipſos, vt miraculorum effectores, ſuperabant; cum verò miracula ederent, ſuperabant ſe vt Doctores; ita vt ſeipſis in ambobus præſtantiores eſſe viderentur, æquales tamen paresq́ vtrobiq;. Atqui & corpus caſtigare inq́ ſeruitutem redigere; & iterũ aliis prçcipere, vt propter ſtomachi imbecillitatem,

οὔ τι τούτῳ μᾶλλον, ἢ ἐκείνῳ προσέχοντες. εἴ τι γάρ τις ὡς διδασκάλους θαυμάζειν αὐτοὺς βούλοιτο, ἀσφαλεῖς διδάσκαλοι θαυμασθήσονται. εἴ τ' οὖν, ὡς θαύμασι διαπρέψαντας, προσφυὲς αὐτοῖς καὶ ἐπώνυμον τοῖς θαύμασι τὸ θαυμάζεσθαι.

Ἐδίδασκόν τε γὰρ οὗ τοῦτο καιρός. μᾶλλον δὲ πάντα καιρόν. καὶ σημεῖα ἐπεδείκνυντο, οὗ τοῦ τ' ἀναγκαῖον. ἢ μᾶλλον ἀεὶ ἐπεδείκνυντο. ἀεὶ γὰρ ἐν πολλῷ μήκει, καὶ τῆς οἰκουμένης ἦν ἀναγκαῖον. καὶ διδάσκοντες μὲν ἑαυτῶν ὡς θαύματα ποιούντων ἐκράτουν. θαύματα δὲ πάλιν τελοῦντες ὡς διδασκόντων. καὶ τῷ κρείττους ἑαυτῶν ἐν ἑκατέροις εἶναι δοκεῖν, ἴσοι καθ' ἑκάτερα καὶ ἐφάμοι. καὶ μὴν καὶ τὸ δουλαγωγεῖν μὲν, καὶ ὑπωπιάζειν τὸ σῶμα, πάλιν δ' ἑτέροις ἐπιστέλλειν οἴνῳ χρῆσθαι διὰ στόμαχον καὶ ἀσθέ-

κεῖν, τῆς μεγίστης φροντίδος
ἐστὶν ἀληθῶς. Ταῦτα δὲ ἤδη
καὶ γέμοντα θαύματος. ὅτι
τὰ ἐναντία δοκοῦντας πρὸς
τὸν αὐτὸν συντρέχει σκοπόν.
τὸ μὲν γὰρ σκιρτῶσαν ὡς πῶ-
λον, τὴν σάρκα τοῦ μὴ πράγ-
ματα παρέχειν τῇ ψυχῇ,
χαλινοῦν βούλεται. τὸ δὲ πρὸς
ἐργασίαν τῶν καλῶν ἰσχὺν
νέμει τῷ σώματι.

Βούλει καὶ ἥ τινι κατετεί-
νοντο φροντίδι περὶ τῶν ἐκτὸς
ὅπως; αὕτη κοινὰ τὰ πάντα
τοῖς πιστεύσασι περιέθηκε. καὶ
τοῦτο δὴ τὸ ψυχρὸν τὸ ἐμόν
τε καὶ σὸν τῆς τε γλώττης καὶ
γνώμης ἐξεῖλεν. αὕτη παρα-
θεωρεῖσθαι τὰς χήρας
οὐχ ὡς ἀνεκτὸν ἐνήνεγκεν. αὕ-
τη Στέφανον καὶ σὺν ἓξ εἰς δια-
κονίαν ἐχειροτόνησε. ταύτης
ἔργον τὸ διὰ Παύλου σταλῆ-
ναι τοῖς κατὰ τὴν Ἰουδαίαν ἀ-
δελφοῖς, καθότι αὐτῶν εἷς τις
ἱκανὸς ηὐπορεῖτο τῶν μαθη-
τῶν. ταύτην καὶ τὰς τῶν ἄλ-
λων ἐγχαράττειν ὁ Παῦλος

vinum bibant, maximæ
ſollicitudinis indiciū eſt:
plenumque admiratione
reputo, ea, quæ aliâs vi-
dentnr contraria, ad eun-
dem finem dirigere; per
illud enim exultãtem in-
ſtar pulli, carnem refre-
nari iubet, ne ſpiritui ne-
gotium faceſſat: per hoc
corpori ad rectè factorū
effectionē vires ſubiicit.

An cupis, vt exponam,
qua cura etiam circa ex-
terne iſta occupati fue-
rint? Hæc fidelibus om-
nia communia reddidit
& frigidum illud verbū,
Meum & Tuum & ex ore
& ex mente exemit. Hæc
effecit, vt viduarum ne-
glectus & deſpectus intol-
lerabilis cenſeretur. Hæc
Stephanum cum ſex col-
legis Diaconos creauit,
Hæc effecit, vt egenis in
Iudæa fratribus per Pau-
lum ſubſidium mittere-
tur. Pro copia & faculta-
tibus ſingulorum fratrū;
Hanc aliorum quoque

mentibus Paulus inſculpere volens dicebat, *Ad quæ mihi opus erant, & his, qui mecum ſunt, miſtrauerũt manus iſtæ.* Eos igitur, qui tam alacres exſtitere in cura animarum, corporum, rerumq; externarum, ita vt nihil eorum, per quæ homo eſt & ſubſiſtit, incuratum, relinquerent, & præterea ſuam in curam reciperẽt gentes, ciuitates, vicos, agros ſeu territoria ſingula & omnia, & his ſimilia, vt quod ſecundo loco de illis dicitur melius videtur eo, quod anteceſsit: quantumcunq; quis laudauerit, nõ procul ab eo quod ex dignitate eſt, abeſſe iudicabitur. Hactenus iſta admiratione digna in gratiam amãtium veritate conuenienter, explicire ſtudui.

ψυχαῖς, τὰς χρείας μου καὶ τοῖς οὖσι μετ' ἐμοῦ ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες ἔλεγεν αὗται. τοὺς τοίνυν οὕτω μὲν ψυχῶν, οὕτω δὲ σωμάτων, οὕτω δὲ τῶν ἐκτὸς φροντίζειν προθύμους ὄντας ὡς μηδενὸς τῶν ἃ καὶ δι' ὧν ἐστί τε καὶ διαγίνεται ἄνθρωπος ἀμελεῖν, καὶ πρὸς τούτοις εἴσω τῆς οἰκείας ποιουμένους φροντίδος ἔθνη, πόλεις, κώμας, ἀγροὺς σὺν καθέκαστον, πάντας ἁπλῶς, τά τε ἄλλα τοιούτοις, ὡς αἰεὶ τὸ δεύτερον περὶ αὐτῶν ῥηθὲν κρεῖττον τοῦ προλαβόντος δοκεῖν, πόσον τις ἐγκωμιάζων οὐκ ἂν πόῤῥω που τοῦ πρὸς ἀξίαν εὑρίσκοιτο ἔτι. Μέχρι μὲν δὴ τούτων ταῦτα, καὶ τοῖς φιλοῦσιν ἕκαστα ἱστορεῖν σύνδρομον τῇ ἀληθείᾳ καὶ τὸ θαῦμα περιτείνοντα.

Tempus nunc fuerit etiam de gratia ſpiritus, qua Apoſtoli abundabãt, aliisq; ſe largiter impertiebant, diſſerere, & hoc nõ,

Καιρὸς δὲ ἤδη καὶ ἣν οἱ ἀπόστολοι χάριν ἐπλούτουν τοῦ πνεύματος, καὶ τοῖς ἄλλοις δαψιλῶς μεταδιδόναι εἶχον, εἰπεῖν, ὅπερ, οὐχ ὅπως

σιγῆ

πηγῆς αὖ παρελθὼν αἰτίαν λαμβάνοι, ἀλλ' εἰ μὴ καὶ ἐκ τῶν ἐνόντων ἐπαινοίη, ἀσχολίαν ἄλλην ἅπασαν ἀνελὼν οὔ μοι δοκεῖ ἔχειν ὅπως ἂν τὴν ἐπὶ τούτῳ κατηγορίαν ἐκφύγοι. ἴσως δ' ὅμως εἰπεῖν μὴ πολλῷ τῆς ἀξίας καταδεέστερον, εἴ τις τῆς ἐκεῖ τῶν χάριτος μετέχειν ἐξῆν. νῦν δέ μοι κινδυνεύει λαλεῖν ὁ λόγος τὰ τοῦ πνεύματος χωρὶς πνεύματος. καὶ τοῖς ἀκροωμένοις οὐχ ὅσον ἐστὶ βουλομένοις ἀκοῦσαι τοσοῦτον εἰπεῖν δυνηθῆναι. ἀλλ' ἐπεὶ μηδὲ τοῦτό τις τὸ μέρος ἀνεξέταστον παρελθεῖν ἐπιτρέπει, λέγομεν ἃ ἂν ἡμῖν δεηθεῖσιν. αὐτὸ δῷ τὸ πνεῦμα. τό τε γὰρ μηδὲν ὅλως εἰπεῖν, οὐκ οὖν εὔγνωμον. καὶ τὸ μὴ σὺν εὐλαβείᾳ, θρασύτερον.

vt ſi quis eam ſilētio prætereat, culpam contrahat; ſed vt niſi præciſa omni alia occupatione, & præſenti rerum copia laudationem contexat, in inēuitabilem, iudicio meo, reprehenſionem incurſurus ſit. Et fieri poterit, vt quis gratia illa cœleſti ꝑditus nō multô inferius, quàm argumentum mereatur, dicat. Mihi autem nunc periculum imminet, vtpote, qui quæ ſpiritus ſunt, abſq; ſpiritu eloqui tentem, nec auditorum incenſo deſiderio ſatisfacere valeam; Verùm cum neq; hanc partem intactam præteruolare permittatur, ea adferemus, quæ ipſe ſpiritus ſuppeditauerit. nam penitus ſilere, veniam nō meretur, & ſine debita reuerentia dicendi prouinciam ſuſcipere, audaciæ haud iniuria deputatur.

Τὴν χάριν τοῦ πνεύματος καὶ πρὶν εἰς οὐρανοὺς Χριστὸς ἀνελθεῖν τοῖς ἀποστόλοις

Chriſtum, etiam ante Aſcenſionem in cœlum, gratiam ſpiritus diſcipu-

δέδω-

lis ſuis dediſſe nouimus & credimus, ipſumq; paracletum poſt reditum in cœlum ſe eis miſſurũ promiſit; nec quidquam obſtaculi obiiciebãt, quo minus eo digni fierent imò ſuſcipiendo ſpiritui aptiſsima vaſa erãt: nam qui cum Dei verbo eam vitæ rationem iuerant, qualis à condito mundo nulla exſtitit quique cum eodem Verbo dies noctesq; verſati fuerant, eos oportebat ſpiritus eiuſdem cum Verbo naturæ, honoris, & dignitatis: quã maximè idonea receptacula effici. Qui poſt Aſcẽſionem ſuam per dies decem, eorum fidem accuratè exercuit. Poſtquam verò neq; ſine luce ſolem videre licet, neq; Deum intelligere abſq; veritate; aduenit tandem præſtituta dies; & diſcipulis in ſuperiore cœnaculo ſedentibus; appoſitè nimirum ad exſpectandũm paracleti de ſublimi aduentum, qui quaſi in oc-

δεδωρημένος γινώσκεται καὶ πιστεύεται. καὶ τὸν παράκλητον αὐτὸν μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἄνοδον ἀποστελεῖν ἐπηγγείλατο. οὐδὲν γὰρ καθότι μὴ τούτου παρ' εἶχον ἀξίους ἑαυτοὺς οὗτοι καὶ σκεύη πρὸς ὑποδοχὴν εὐφυέστατα, σὺν γὰρ τῷ θεῷ λόγῳ συμπολιτευσαμένους πολιτείαν ἐκείνην, ἧς οὐδεὶς τῶν ἀπ' αἰῶνος εὐδαιμονεστέραν ἐπολιτεύσατο, καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν συγγεγονότας, λοιπὸν ἦν καὶ τοῦ συμφυοῦς αὐτοῦ καὶ ὁμοτίμου πνεύματος δοχεῖα γενέσθαι. ὁ μὲν οὖν αὐτῶν τὴν πίστιν τελέως εἰς δεκάτην μετὰ τὴν ἀνάληψιν ἡμέραν ἐγύμνασεν. ἐπεὶ δὲ, μή τε χωρὶς φωτὸς ἥλιόν ἐστιν ἰδεῖν, μή τε θεὸν νοῆσαι δίχα τοῦ ἀληθεύειν, παρῆν ἡ προθεσμία καὶ τῶν μαθητῶν καθημένων ἐν ὑπερῴῳ ἴσως τῷ προσδοκᾶν ἄνωθεν ἐλεύσεσθαι τὸν παράκλητον· ὡσανεὶ πρὸς ὑπαντὴν ἀνι-

ὄντων,

ὄντων ἐξαίφνης ἡ τοῦ πνεύματος κάθοδος, οὐ μετ' ἐλαχίστων τῶν τεραστίων. καὶ οἱ ἀπόστολοι παραχρῆμα σοφοὶ ἐξ ἰδιωτῶν. καὶ ἡ σοφία οὐκ ἐπίγειος, ἀλλ' οὐράνιος. οὐδ' ἀπὸ τοῦ πολλὰ μαθεῖν ὡς τοῖς ἄλλοις, ἀλλ' ἐκ τοῦ πολλῆς ἀθρόον ἐμπλησθῆναι τῆς χάριτος. καὶ γλωσσῶν ποικίλων ἀκρίβεια. καὶ θαυμάτων ἐνέργεια, καὶ προφητείας εὐθὺς εὐπορία. καὶ διδασκαλίας οἰκονομία. καὶ πάντων ὧν ἄν εἴποι τις ἀγαθῶν, ἀφνίδιος κλῆρος. ἃ τῶν μὲν ἄλλων ἁπάντων ἐξῆς διδασκάλους ἐδείκνυ. Μόνους δὲ Χριστοῦ μαθητὰς παρ' ᾧ τῆς σοφίας οἱ θησαυροὶ, καὶ τῆς γνώσεως. ὅτε καὶ εἴ τις ἂν τοῖς ἀντιλέγειν φιλονεικότερον ἑαυτὸν καθίσῃ, καὶ σοφιστείαν ἀντιτίθει σοφίᾳ, διὰ τάχους ἐμάνθανε μάτην σοφιζόμενος πρὸς τοὺς θεοσόφους.

curſum eius altum in locum aſcenderant; ecce derepēte Spiritus ſanctus deſcendit nō ſine ingentibus miraculis; moxque Apoſtoli ex idiotis ſapientes euadunt, quæ ſapientia non terreſtris, ſed cœleſtis erat; neque adhibito ſtudio & labore parta, vt aliis vſuuenit; ſed inde nata eſt, quòd ex improuiſo vberrima gratia repleti eſſent. Hinc variarum linguarum accurata cognitio, miraculorum operatio, prophetiæ abundantia, doctrinæ diſpenſatio; & omnium bonorum quæ quis vel mente concipere, vel lingua eloqui poteſt, vbertas repentina; quæ omnia argumēto erant Apoſtolos reliquorum omnium Magiſtros, ſolus autem Christi diſcipulos eſſe, à quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ; quibus ſi quis contentioſius aduerſaretur; nihil aliud efficiebat, quàm vt veræ ſapientiæ Sophiſticas nugas & fallacias opponeret; ſtatimq;

timiꝗ; diſcere, ſe cum his cœleſti doctrina inſtructis fruſtra dimicare.

Antiqui fabulatores finxerunt Gigantes ex ſemine dentium Draconis productos, quos adhuc libri ridendos exponũt, cum potius ridere oporteat eos, qui talia compoſuerunt; ſi enim hoc non rideamus, quos tandem ridebimus? qui nominũ penuria, rebus non ſuppetentibus, nõ habebant, quos publico ludibrio ſubiicerent. At noſtros Heroas & Philoſophos, quoſnam pronunciabis, niſi eos, id quod ſunt, derepẽte iam à Spiritu ſancto factos eſſe? Succenſebis orationi, quod ꝓ dignitate res commemorare, & ad veritatis ſcopũ pertingere nequeat. Igitur adeo grãdia ſunt, quæ Apoſtolos concernũt, & ſic cum veritate connexa, vt licet oratio aliquid confidentius affirmet; ſecuræ baſi & fundamento rerũ geſtarum innitatur, & quamuis omnis oratio de

Σπαρτοὺς μὲν οὖν γίγαντας πάλαι μὲν μῦθος ἔπλασε· βίβλοι δὲ μέχρι καὶ ἐς δεῦρο φέρουσι γελωμένους. ἢ μᾶλλον ἤδη ἔχομεν πλέον τῶν ταῦτα συνθεμένων. εἰ γὰρ δὴ γελασόμεθα τῶν ὀνομάτων ἐρημίᾳ πραγμάτων οὐκ ἐχόντων οὓς ἂν ὑποθῶσι τῇ χλεύῃ. τοὺς δ᾽ ἡμετέρους ἥρωας ἅμα καὶ φιλοσόφους τί ἂν εἴποις; ἢ ἐξαπίνης μὲν ὑπὸ τοῦ πνεύματος γεγονότας, ὅπερ εἰσὶν; Δυσχεραίνεις τῷ λόγῳ. ὅτι μὴ κατ᾽ ἀξίαν ἀπαγγεῖλαι τὰ πράγματα δύναται. μηδ᾽ ἐφικέσθαι τῆς ἀληθείας. Οὐκοῦν οὕτω μέγα τὸ κατ᾽ αὐτοὺς καὶ ἀληθείας οὕτως ἐχόμενον, ὥς τε καὶ τὸν λόγον ὥσπερ ποτὲ θαρρήσαντας ἀποφαίνεσθαι περὶ τούτων ὡς ἐπὶ βάσεως ἀσφαλοῦς τῶν πραγμάτων ἱσταμένων. κἂν μηδεὶς λόγος διεξίῃ περὶ τοῦ θαυμα-

τος

τος, τά γε πράγματα μὴ καθεύδειν ἀνέχεσθαι.

Οὐχ ὁρᾷς γὰρ ὡς οὐκ ἔστιν οὐδενὶ περιτυχεῖν τῶν ἁπανταχοῦ γῆς θεὸν τὸν Χριστὸν ἐπιγραφομένων, ὃς οὐ τῆς τῶν ἀποστόλων ἐν πνεύματι σοφίας τε καὶ δυνάμεως ἔργον. ἀλλ' ὅπερ ἔλεγον. τὸ πνεῦμα μὲν οὕτω τῆς παρ' ἑαυτοῦ χάριτος τοὺς ἀποστόλους ἐνέπλησεν, ὡς καὶ τοῖς συλλογιζομένοις. τί μὲν ἦσαν οὗτοι πρὶν ἐπιστῆναι τὴν τρίτην ὥραν ἐκείνην, τί δὲ μετὰ ταύτην γεγόνασι; καὶ ὡς ἐκεῖνο μὲν ἁλιεῖς τινες καὶ ἀγράμματοι, τοῦτο δὲ καὶ σοφῶν ὧν ἂν εἴποις σοφώτεροι. οἱ δὲ πάλαι Πυθαγόραι τε καὶ Σωκράτεις νηπίων ἄνοιαν πρὸς ἀνδρῶν ἀγχίνοιαν ἀπηλέγχθησαν, ἀρκεῖν τοῦτ' αὐτὸ πρὸς δεῖγμα τῆς τοῦ πνεύματος ἀρρήτου σοφίας τε καὶ δυνάμεως. καὶ τῆς τῶν ἀποστόλων πρὸς τὴν τούτου

hoc miraculo ſileret; res ipſa tamen omne ſilentium abrumperet.

An non vides, quomodo vbiq; terrarum in neminē Chriſtiano nominē ornatum incidas, qui nō confiteatur ſe Apoſtolorum, qua in ſpiritu pollebant, ſapientiæ & virtutis opus eſſe? Sed quod dicere inſtitueram, ſpiritus hunc in modum Apoſtolos, & qui cum ipſis congregati fuerant, gratia ſuà impleuit. Quod ergo iſti erant ante tertiam illam horam? Quod poſt illam facti ſunt? prius certè piſcatores erant & illiterati, deinde quibuslibet ſapientibus ſapientiores; at priſci illi Pythagoræ & Socrates reſpectu tātæ ſolertiæ, meritò ignorantiæ infantilis damnari queunt. & hoc ipſum ſufficit ad demonſtrandam tum ineffabilem Spiritus ſancti ſapientiam ac potentiam, tum aptitudinem, qua Apoſtoli ad ſuſceptionem

Spiritus ſancti præditi erant Et ſic quidem Spiritus agebat. Apoſtoli autē tales ſeſe aliis exhibuerūt, qualis erat ille magiſter, quo ducebantur & regebantur. A quo miſſum Spiritum ſanctum cum accepiſſent, cum aliis gratiam cōmunicabant, non ſic tamen, vt ipſis minor portio, quàm præterito tempore reſtaret, neque enim accepta gratia minuebatur communicatione cum aliis. Quomodo enim abſurdum nō fuerit; exiſtimare gratiam ſpiritus deterioris conditionis eſſe, quàm ignem materialem. Et exiguam quidem lucernam, nulla proprij luminis iactura facta, multò maiores fornaces ſuccendere; hanc verò, ſi in aliquem egentiorē inciderit; eū largiter locupletare nō poſſe.

Atqui ego ita iudico, eū qui gratiam cum altero communicat, ſemper eo-

ὑποδοχὴν ἐπιτηδειότητι. καὶ τὸ πνεῦμα μὲν οὕτω. οἱ δὲ ἀπόστολοι τοιούτους ἑαυτοὺς τοῖς ἄλλοις παρεῖχον ὁποῖος αὐτοῖς ἦν ὁ διδάσκαλος. καὶ γὰρ παρ' ἐκείνου πεμφθὲν τὸ πνεῦμα δεξάμενοι, καὶ τοῖς ἄλλοις τὴν χάριν. οὐκ αὐτοὶ μεῖον κατὰ τὸ ἀεὶ παρὸν, τοῦ ἐν τῷ παρεληλυθότι λείψανον ἔχοντες οὐδ' ἡ νεμηθεῖσα χάρις αὐτοῖς ἠλαττοῦτο τῇ μεταδόσει. πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον. καὶ πυρὸς ἔλαττον ὑλικοῦ τὴν χάριν οἴεσθαι τοῦ πνεύματος ἀποφέρεσθαι; καὶ σμικρὸν μὲν λύχνον μηδὲν περὶ τὸ οἰκεῖον φῶς κινδυνεύοντα, καὶ πολλῷ μείζους ἑαυτοῦ καμίνους ἀνάπτειν δύνασθαι. ταύτην δὲ εἰ μήπου πενέστερον ἄλλον ἀποδέξειεν ἑαυτοῦ, μὴ πάνυ τι πλουτίζειν ἕτερον πεφυκέναι.

Ἐμοί γε μὲν τοι δοκεῖ καὶ πλείω ταύτην τὸ μεταδόντος περιλαμβάνειν ἀεὶ.

ἃ πε

σοι τις οἶδε καὶ τὰ ἀπαντλούμενα φρέατα γλυκύτερα γινόμενα ἑαυτῶν. Φιλόδωρον γάρ τοι τὸ θεῖον καὶ ἀγαθὸν, καὶ ἄφθονον, καὶ ἀνενδεές. καὶ εἰ θαυμαστὴν οὕτω πυρὸς φύσιν δημιουργεῖν ἔχει, τί ἂν εἰκάσαιμεν αὐτὸ πεφυκέναι; τὸ δὲ δὴ καὶ πῦρ αὐτὸ λέγεσθαι καὶ πυρίναις γλώσσαις ἐπιπτῆναι τοῖς ἀποστόλοις, πάντα μᾶλλον δίδωσι νοεῖν ἀπεῖναι θεοῦ, ἢ ὡς πῦρ ἰδιότητας φέρει. οὔτε γὰρ πυρὸς ἐν τοῖς αἰσθητοῖς ἐπικρατέστερον, ἢ δραστικώτερον· οὔτε θεοῦ ἐν τοῖς οὖσιν. εἰ καὶ μειζόνων ἀπορίᾳ παραδειγμάτων ἐν τούτῳ τὸν λόγον ἐρείδομεν. καὶ ἔγωγε τὴν τῶν Στωικῶν ἐκπύρωσιν οὐκ ἀποδεχόμενος, ἓν τοῦτο μόνον ἀσφαλῶς ἀποφηνάμενους αὐτοὺς οἶδα ὅτι μή τε ἐξαέρωσιν τοῦ παντὸς, εἰ δεῖ κατ' ἐκείνους ὀνόματα πλάττειν, μή τε ἐξυδάτωσιν, ἢ πέτε-

pioſiorem accipere, idq; fatebitur, cui compertum eſt, puteos hauſtos dulciores ſeipſis reddi: Diuinum enim Numen liberale eſt; bonum, inuidiæ expers; & ſupra omnem egeſtatem, quod ſi ignis naturam tam admirabilem condidit; quid ipſum Numen in ſe eſſe coniectabimus, quod & ipſum ignis appellatur, *& ſpecie linguarum ignearum ſuper Apoſtolos ſedit;* Quæ ſanè indicio ſunt omnia à Deo magis abeſſe, quàm proprietates ignis; neque enim igne aliquid potentius & efficacius eſt in rebus ſenſui expoſitis; neque Deo in hoc rerum vniuerſo; etſi maiorum exemplorum inopia in hoc orationem ſiſtimus, & ego quidem reiecta Stoicorum cõflagratione; hoc vnum noui illos abſque periculo ſenſiſſe; neque vniuerſitatis exaërationem (ſi more illorum noua vocabula fingere licet) neq; exaquationem

vel aliquid ſimile ex eorum decretis vnquã futurum eſſe? Mea opinione non inſcitè. Et ſi quid de genere hoc prodigioſe aſſeratur, id non niſi de elementorum in optimum ſtatum reſtitutione intelligi debebit.

ρον ἐδοσμάτισαν. οὐκ ἀμαθῶς ἐμοὶ δοκεῖν συνιδόντες· ὡς εἴ τι τοιοῦτον τερατεύεσθαι δέοι μηδὲν ἄλλ' ἢ τὴν εἰς τὸ κρεῖττον τῶν στοιχείων μετακόσμησιν σχεδιάζειν.

Cùm ergo Spiritus ſancti gratia, inſtar ignis, qui non poteſt minui, perſeueret; Petrus à Philippo in Samaria baptizatis, & nondum Spiritu ſancto donatis, manus imponẽs, effecit, vt & ſuper illos Spiritus ſanctus deſcenderet. Poſtea ad Cornelium Centurionem profectus; annunciato præſentibus Euangelio, dum eos inſtitueret, Spiritus ſanctus ſuper omnes cecidit, & variarum linguarum dona contulit; hic & Paulus Epheſios illos baptiſmate Ioannis baptizatos; & interrogatos, *ſi Spiritum ſanctum credentes accepiſſent*, reſpondiſſent verò, ſe, *ne ſi Spiri-*

Οὐκοῦν τῆς τοῦ πνεύματος χάριτος ὡς πυρὸς ἀμειώτου μενούσης, Πέτρος μὲν τοῖς ὑπὸ Φιλίππου κατὰ Σαμάρειαν βαπτισθεῖσι, καὶ μήπω τὸ πνεῦμα λαβοῦσιν, ἐλθὼν καὶ τὰς χεῖρας ἐπιθεὶς ἦκεν καὶ ἐπ' ἐκείνους ἐπιέναι τὸ πνεῦμα. Κατὰ δὴ πρὸς τὸν ἑκατοντάρχην ἦλθε Κορνήλιον καὶ τοῖς παροῦσι τὸ εὐαγγέλιον διεξήει, αὐτός τε ἅμα ἐδίδασκε; καὶ τὸ πνεῦμα ἐπὶ πάντας ἐπιπεσὸν γλωσσῶν ἴδια χαρίσματα. Παῦλος δὲ σὺν κατ' Ἔφεσον εἰς τὸ βάπτισμα βαπτισθέντας Ἰωάννου, καὶ ἐρωτηθέντας μὲν εἰ πνεῦμα ἅγιον πιστεύσαντες ἔλαβον, ἀποκριναμένους

δὲ ἀγνοεῖν καὶ εἰ πνεῦμα ἐστιν ἅγιον, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ χριςοῦ βαπτίσας, καὶ τὰς χεῖρας ἐπιθεὶς, τοῦ πνεύματος αὐτίκα μετέχειν πεποίηκε χάριτος ἀποστόλων, ὥστε καὶ γλώσσαις λαλεῖν ἑτέραις καὶ προφητεύειν.

Ἀλλ' ὧδε τοῦ λόγου γενόμενος ἐνεθυμήθην κἀκεῖνο. ὅτι καὶ ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ Μωσῇ πνεύματος ἑβδομήκοντα τῶν πρεσβυτέρων ποτὲ προεφήτευσαν. ὁρῶ μέντοι τὴν τῶν ἀποστόλων ὑπεροχὴν οὐ μικρὰν πρὸς ἐκεῖνο. ἐνταῦθα μὲν γὰρ αὐτοὶ τῶν χειρῶν διαθέσει τὸ θαῦμα εἰργάζοντο. ἐκεῖ δὲ κύριον ἀφελεῖν λέγεται τοῦ ἐν τῷ Μωσῇ πνεύματος, καὶ ἐπιθεῖναι τοῖς πρεσβυτέροις. ὃ ποτὲ δὴ καί τινες μηδὲ παραγενόμενοι πρὸς Μωσῆς, ἀλλ' ἐν τῇ παρεμβολῇ μένοντες προεφήτευσαν εἰκότως. εἰ γὰρ καὶ Μωσῆς, λαλῆσαι πρὸς κύριον, ὡσεί τις λαλῆσαι

tus ſanctus, ſit noſſe; in nomine Chriſti baptizauit, manibusq; impoſitis, cōfeſtim effecit, vt gratiæ Spiritus ſancti participes redderentur; adeo vt & linguis alienis loquerentur, & prophetarent.

Verum huc oratione delatus illud etiam cogito; quod olim de ſpiritu Moyſis ſeptuaginta ſeniores prophetarunt. Tametſi inter Apoſtolos & factum illud, ingens diſcrimen intercedere video. Hic enim ipſimet Apoſtoli, manuum impoſitione, miraculum patrabant: ibi verò legimus ipſum Dominum de ſpiritu Moyſis abſtuliſſe, & ad ſeniores tranſtuliſſe, imo quidam qui ad Moyſen ſe nō contulerant, ſed in caſtris permanſerant prophetarunt. Meritò: quáuis enim Moyſes dicatur cum Domino locutus, ſicut amicus cum a-

mico loqui ſolet: nihil tamen hic eſt collatione cū Apoſtolis facta. Ille enim poſteriora Dei vidiſſe memoratur, iſti verò Deum in carne, facie ad faciem viderūt, & manibus contrectarunt, & cum illo comederunt, & biberunt; & in omnibus, quemadmodum homo cum homine, cum illo conuerſati ſunt, ad eam dignationē admiſsi, vt & amici, & cognati & fratres appellarentur. Neq; ſolum Moyſen in hòc ſuperarunt, ſed & Heliam; Nam ſi duplicem illam ſpiritus gratiam, quam Heliſæo tranſcripſit, intuearis, multô Apoſtolis minorem inuenies: nō enim cum adhuc in terra inter homines degeret, diſcipulo gratiam illā reliquit aut tradidit; neque ob diſcipulum, magiſtri in morem excultum, voluptatem cœpit, ſicut Patres oblectantur, cum filios ſibi ſimiles euaſiſſe cernunt; ſed quando iam ad ſublimio-

πρὸς ἑαυτοῦ λέγεται φίλον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τοῖς ἀποστόλοις ὁμοίως. ἐκεῖνος μὲν γὰρ ὀπισθιά τινα θεοῦ ἰδεῖν λέγεται. οὗτοι δὲ θεὸν ἐν σαρκὶ κατὰ πρόσωπον εἶδον. καὶ χερσὶν ἐψηλάφησαν, καὶ συνέφαγον δὴ καὶ συνέπιον, καὶ πάντα συνεπολιτεύσαντο ὅσα ἂν ἄνθρωπος ἀνθρώπῳ, καὶ φίλοι καὶ συγγενεῖς καὶ ἀδελφοὶ γενέσθαι κατηξιώθησαν. καὶ οὐ Μωσέως μόνου τὸ πλέον ἔχουσιν ἐν τούτῳ ἀλλὰ καὶ ἢν Ἠλίαν σκοπῆς. διπλῆν τὴν χάριν ἣν εἶχε τοῦ πνεύματος τῷ Ἐλισσαίῳ δὴ παραπέμποντα κἀκεῖνον ὄψει τοῦτο τῶν ἀποστόλων ἡττώμενον. οὐ γὰρ ἔτι τοῖς ἐπὶ γῆς ἀνθρώποις συνδιαιτώμενος τῷ μαθητῇ τὴν χάριν ἐπέλιπεν ἢ μετέδωκεν. οὐδ' ἥσθη ἐπ' αὐτῷ κατὰ τὸν διδάσκαλον ἀποδεδωκότι, ὥσπερ καὶ πατέρες ἥδονται ἐπὶ τοὺς παῖδας ὁμοίους αὐτοῖς ἀποβάντας θεώμενοι. ἀλλ' ἡνίκα

πρὸς

τοὺς μεῖζον ἀνελαμβάνετο, τηνικαῦτα τὸ πρότερον παρεδίδου. ὥσπερ εἴ τις ἐφ' ἱματίων καινῶν ἀμοιβῇ, τῷ ὑπηρέτῃ τὰ πρότερα δίδωσι. σοὶ δ' ἀποστόλους ὁρᾷν ἔστι καὶ τῷ βίῳ παρόντας, ἐπὶ τὸ χάρισμα νέμοντας.

Εἰ δὲ τὸ διπλοῦν ἐκεῖ παρασχεθῆναι τὴν χάριν μέγα δοκεῖ, μηδ' Ἐλισσαῖος εἷς ὢν παραδράμῃ. τί γὰρ δὴ φήσεις ἂν μυρίους Πέτρους καὶ Παύλους, λέγω δὲ κατ' αὐτοὺς ἐκείνους, δι' ἐκείνων λαβόντας ἴδῃς τὸ χάρισμα; πόσῳ σοι πολλαπλάσιον θαυμάσαι τοῦτο ἐκείνου προσήκει. Καὶ μὴν κἀκεῖνο μεῖζον τὸ τῶν ἀποστόλων παρέστην. Ἠλίας μὲν γὰρ μόλις αἰτησαμένῳ τῷ μαθητῇ τὴν χάριν ἐπένευσεν. οὗτοι δὲ παρεῖχον ἀφθόνως κἂν ἰδεῖ τὸ μηδεὶς καὶ μαρτυρία δὴ τούτοις ταῦτα γίνεται, πολὺ τὸ πιστὸν πανταχόθεν ἐπαγομένη ἐγγίστῳ μείζονος, ἢ κατὰ τοὺς

rem ſtatum euchebatur, tunc primas Heliſæo conceſsit, quemadmodum ſi quis largitione nouorũ veſtimentorum miniſtro ſuo primas concedat. At Apoſtoli adhuc ſuperſtites & cum hominibus agentes, donnm Spiritus ſancti diſtribuerunt.

Porro ſi alicui grande videtur, quòd ibi duplex gratia fuerit: is Heliſæum cum vnus ſit, præteruolare non ſinat: quid enim infinitos Petros & Paulos percenſeas, illos intelligo, qui ab ipſis Spiritus gratiam acceperunt? Quanto admiratione dignius eſt hoc, quàm illud? Quamuis & illud Apoſtolis priores partes concedit: Helias vix tandem poſt multas preces diſcipulo gratiam dare annuit. At iſti effusè largiebâtur, etiamſi nemo poſtularet: Teſtis horum multam veriſimilitudinem vndiq; adſciſcens eſt, homines ſupra

modum maiore gratia, quàm in lege donatos eſſe. Itaque Apoſtoli & modo communicationis & multitudine participantium, ſuperiores ſunt: neque enim neceſsitate vrgente, neque aliquo, tanquam debitum exigente, tribuebant iis, quibus miniſtrabant, gratiam; & vt hoc in genere plures ſibi ſimiles efficerent, honorificentius & vtilius cenſebant, quàm vt ipſi ſoli omnibus præcellerent. Quanquam pręcellebant quoque, ſed non vt prius; cū enim tunc nullos ſubditos habeant; nunc in ſigni eorum multitudine gloriari licebat; illuſtreſque effecti ſunt, nō quod paucis, ſed quod magnis & admirandis imperarent. Video igitur Apoſtolos Spiritum ſanctum communicaſſe illis, qui hoc munere digni erant.

ἐν νόμῳ τῆς χάριτος ἠξιῶσθαι. νικῶντας διὰ πάντων καὶ τῷ τρόπῳ τῆς μεταδόσεως, καὶ τῶν μετειληφότων τῷ πλήθει. καὶ γὰρ οὐκ ἀνάγκης ἐπικειμένης οὐδεμιᾶς, οὔ τέ τινος ὡς ὀφειλὴν ἀπαιτοῦντος, ὧν ὑπηρέτησαν τὴν χάριν ἐδίδοσαν. καὶ τὸ πολλοὺς ὁμοίους ἑαυτοῖς κατὰ τοῦτο προβάλλεσθαι, τιμιώτερον καὶ λυσιτελέστερον ἦγον, ἢ μόνοι πάντων περιέχειν. καί τοι καὶ τοῦτο ποιοῦντες, οὐχ ὁμοίως καὶ πρόσθεν περιεῖχον. τότε μὲν γὰρ οὐδὲν μέγα ἐχόντων, νυνὶ δὲ ἐπὶ μεγάλοις ἐχόντων σεμνύνεσθαι. καὶ λαμπροὶ δὲ ἤ τινες ὄντες ἐδείκνυντο οὐχ ὅτι μικρῶν ἄρχουσιν, ἀλλ᾽ ὅτι μεγάλων καὶ θαυμαστῶν. Ὁρῶ μὲν οὖν τοὺς ἀποστόλους μεταδιδόντας τοῖς ἀξίοις τοῦ πνεύματος.

Video Simonem quoq; Magum accedere, & Apoſtolis pecuniam offerre,

Ὁρῶ δὲ καὶ σίμωνα προσιόντα τὸν μάγον καὶ τοῖς ἀποστόλοις προτείνοντα χρήματα,

ματα ὥστε τὴν ἴσην μετασχεῖν χάριν τοῖς ἄλλοις. καὶ τὸ πρᾶγμα οὕτως ἀναιδῶς δρῶντα, ὡς οὐδεὶς αὖ ἐτόλμησεν οὐδ' εἰ τὴν τόλμαν εἴποις αὐτήν. Τί οὖν ὁ Πέτρος; οὐδ' ἐν τούτῳ τοῦ Πέτρου εἶναι ἐπιλαθόμενος. ἀλλ' ὡς ἄν τις αὐτὸς μόνος καὶ πρῶτος τῶν ἄλλων ἀεὶ ζηλοῦν ἀξιῶν ὑπὲρ τοῦ θεοῦ, πρὸς ἀπώλειαν τὸν μάγον ὁμοῦ συμπέμπει τῷ ἀργυρίῳ. καὶ γὰρ ὃ τοῖς ἄλλοις ἦν εὐσέβεια καὶ ἀρετὴ τῆς τοῦ πνεύματος παρουσίας ἑτοιμασία. τοῦτο ἐκείνῳ τὰ χρήματα. καίτοι εἰ ταῦτα τὴν χάριν πέφυκεν ἕλκειν, ἀπολέσθαι αὖ εὔξαιτό τις ἀρετῆς πόνους καὶ εὐσεβείας, ἐξὸν σὺν ῥαστώνῃ χρήματα ἔχοντα ὥσπερ ἀγρὸν ἢ οἰκίαν τὸ πνεῦμα πρίασθαι. ἀλλ' ὁ μὲν χρηστὸς καὶ σπουδαῖος ἀνὴρ οὐδ' αὖ ὀβολοῦ δεηθείη πρὸς τὸ θεῖα λαβεῖν. ὁ δὲ πονηρός τε καὶ φαῦλος, ὅσον ταῦτα

vt paré cum cæteris gratiam conſequeretur. Qua in re vſq; adeo impudenter ſe geſsit, vt nemo alius tale quid auſurus fuiſſe videatur, ne ipſa quidem impudétia excepta. Quid ergo Petrus? Neque hic oblitus eſt ſe eſſe Petrum; ſed ipſe, vt primus inter cæteros, ſemperque zelo pro gloria Dei inflammatus, Magum ſimul cum pecunia in perditionem miſit. Etenim vt aliis pietas & virtus ad ſuſcipiendum Spiritum ſanctum præparatio erat; ita huic pecunia. Quâquam ſi pecunia hanc gratiam conciliare ſolet, intereant oportet omnes virtutis & pietatis exercitationes quando ei, qui pecunioſus eſt, Spiritum ſanctum cum quiete efferre licet, non ſecus ac agrum aut domum. At vir bonus & induſtrius ne obolo quidé ad diuina dona comparanda eget. Improbus

χρήμα-

to plus numerorũ ſe poſſidere autumat, tãto longius ab illis ſeparatur. Sic nunquam poſsidebit: ſed quamuis pecunias gratiæ accipiendæ cauſſa expenderit; & pecunias perdidit, & gratiam non obtinuit: nec gratia fuerit gratia, ſi non gratis, ſed pecuniis alicui concedatur.

Tametſi ſæpe contingit, vt qui magnis donis à Deo cumulatus eſt, ea extenuet, & ſic Deum quaſi de throno deturbare tentet, cum deceat, vt & exigua, dona cælitus data; (ſi quid tamen huius generis exiguum eſt) tanquam maxima & pretioſiſsima acceptemus; ſed talium nullus ſenſus erat Mago, qui cum Petro congreſſus, exiſtimabat ſe in hominem facilis, mollis & cauponarij animi incidiſſe: ſed mox didicit ſe impegiſſe in inuictum, atq; inexpugnabilem, & qui vocationem ſuam ipſis factis probaret. Vaniſsimus

χρημάτων οἴεται κτᾶσθαι, τοσοῦτον αὐτῶν γίνεται πορρωτάτω· οὕτως οὐδέποτε κτήσεται. ἀλλὰ κἂν χρήματα διδοὺς ἐστὶν ὅτε χάριν λαμβάνειν δοκῇ, χρήματα μὲν ἀπώλεσε, χάριτος δὲ οὐκ ἔτυχεν. ἡ γὰρ αὖ οὐδὲ χάρις ἢ χάρις ἦν, εἴγε χρημάτων ἀποδίδοται ταύτην τις εἶχεν, ἀλλὰ μὴ προῖκα διδόναι.

Καὶ δὴ καὶ ὁ τὰ μεγάλα παρὰ θεοῦ λαμβάνειν ὥς τι τῶν εὐτελῶν λογιζόμενος, καθαιρεῖν πειρᾶται θεόν. δέον καὶ τοῖς ἐκεῖθεν μικροῖς, εἴ τι τῶν ἐκείνου τοιοῦτον, ὡς μεγίστοις τε καὶ τιμιωτάτοις προσφέρεσθαι. ἀλλὰ μάγῳ τῶν τοιούτων σύνεσις ἦν οὐδεμία. Εὐενδότῳ μὲν οὖν καὶ μαλακῷ, καὶ καπηλικῷ τὸν τρόπον ᾠήθη τῷ Πέτρῳ Σίμων ἐντεύξεσθαι. ᾔσθετο δ' ἀσφαλεῖ προσβαλὼν καὶ ἀρρήκτῳ. καὶ φανερὰ ἔργοις πιστουμένῳ τὴν κλῆσιν. Μάταιος ἄνθρωπος, ὁ μήθ'

ὅτι

ὅτι κρείττους χρημάτων οἱ ἀπόστολοι συνεῖναι εἶχε. καὶ ἡ χάρις, ὡς οὐ δοῦλον, ἀλλὰ τῶν ὄντων ἐλευθερώτατον· ἢ ὅτι ποτέ τις ἂν εὕροι μεῖζον εἰπεῖν.

Ἀλλὰ γὰρ κείσθω δὴ τοὺς ἀποστόλους χρημάτων ἐρᾶν, πόθεν εἰς νοῦν τοῦτό γε λαβεῖν ἐτόλμησεν, ὅτι θεοῦ χάριν χρημάτων ὠνήσεται; ὡς ἡ δύστην, εἰ πνεῦμα μὲν αὐτόματον μὴ πνέῃ, βορέου τυχὸν ἢ νότου, μηδ᾽ ἂν ὅσος κόσμος ἔχει χρήμασι κινηθῆναι. τὴν δὲ θείαν ἐπίπνοιαν, τὴν καὶ τοῦδε τοῦ πνεύματος παρακλητικὴν καὶ κινητικὴν οἰκτρά τινα χρήματα καταβαλὼν πορίσεσθαι ἤλπισεν. ἐδόκει γε μὴν ὁ μεγαλέμπορος ἀσμένως τοῖς ἀποστόλοις τὴν ἐμπορίαν αὐτοῦ γενήσεσθαι, καὶ τὴν προσαγωγὴν τῶν χρημάτων προσχωρήσειν εὐπρόσωπον, πτωχοὶ γὰρ οἷς ταῦτα προσήγετο, καὶ χρημάτων πάντως

homo, ſi Apoſtolos pecuniis ſuperiores eſſe nõ vidit; & gratia adeo non eſt ſub ſeruitute, vt omnium rerũ ſit liberrima; vel ſi quid maius à quoq; dici poteſt.

Sed faciamus Apoſtolos pecunias amaſſe: vnde tamen huic in mentem venire potuit Dei gratiam pecuniis emi? Bellus homo erat. Si Spiritus ſeu ventus, Aquilonis putà aut auſtri, ſponte nõn ſpiret; non flabit, licet totius mundi pecunias polliceris. At verò diuinum afflatum & ſpiraculum, quod ſpiritum profert & mouet oblatis miſeris quibuſdam nummulis ſe adepturum ſperabat. Arbitrabatur nimirum egregius iſte mercator, Apoſtolis mercaturam ſuam iucundam, & oblationem pecuniarum perquam gratam acceptamq; fore; Pauperes enim erant, quibus pecu-

niam offerebat, & pecuniarum quam maximẽ indigi. At fugiebat eum horum egeſtatem inde naſci, quòd nihil à quoquã accipere ſuſtinerent: ſi enim viritim ꝓ numero eorum, qui Spiritum ſanctum acceperant, tantum accepiſſent, quantũ offerebat Simon; haud eos pro egenis, & qui ſua ope egerent, habuiſſet.

Et quidem Simon hũc in modum teſtatus eſt, quòd Petrum pro turpis lucri cupido & auaro reputarit, ſperaritq́; ſpiritũ in ſeruitutem etiam Magis dari poſſe. At Petrus commiſſum in ſe crimẽ, libenter ei condonauit, blaſphemiam verò contra Spiritum, ne ad aures quidem admiſit: ſed qui olim piſcator fuerat, nũc iterum gnauus piſcator efficitur. & tridente perditionis perculſum eum, qui dignus erat perditione; ineuitabiliter.

ἢ τάχα δεόμενοι. ἐλάνθανε δ᾽ αὐτὸν, ὡς ἐντεῦθεν τούτοις τὸ πένεσθαι, ἐκ τοῦ μηδὲν παρὰ μηδενὸς λαμβάνειν ἀνέχεσθαι. εἰ γὰρ κατ᾽ ἄνδρα τῶν λαμβανόντων τὸ χάρισμα τοσοῦτα τούτοις, ὅσα καὶ Σίμων, ἐδίδοσαν, οὐδ᾽ ἂν πτωχῶν δόξαν ἔλαβον παρ᾽ αὐτῷ, ἢ τῶν ἐκείνου πρὸς χρείαν ἥκειν τινός.

Ἀλλ᾽ ὁ μὲν Σίμων οὕτω καὶ Πέτρου φαῦλον φιλαργυρίας ἦθος καταμαρτύρει. καὶ τὸ πνεῦμα δοῦλον καὶ μάγων ἤλπισε γίνεσθαι. Πέτρος δ᾽ ὑπὲρ ἑαυτοῦ μὲν, κἂν συνέγνω. τὴν δὲ κατὰ τοῦ πνεύματος οὐδὲ μέχρις ἀκοῆς ὑπήνεγκε βλασφημίαν. ἀλλ᾽ ὁ πάλαι ποτὲ ἁλιεὺς καὶ πάλιν ἁλιεὺς ἀγαθὸς γίνεται. καὶ τῇ τριαίνῃ τῆς ἀπωλείας τὸν ἄξιον ἀπωλείας βαλὼν ἄφυκτα περιπείρει. οὐχ ὅτι γὰρ ὠνεῖσθαι, ἢ πάντως δὲ τοῦ καὶ μεταπιπράσκειν τὴν

χάριν

χάριν ἔγνω διαγινούμενον. εἰ γὰρ ἄξιος ἦν οὗτος ἀπωλείας καὶ πρόσθεν οἷς τῆς γοητείας πολλοὺς ἐξανδραποδιζόμενος, τὴν ἐπὶ ταύτην ἤγετο, πόσων ὀλέθρων, οὐκ ἂν εἴη νῦν ἀξιώτατος, ὅς γε τὴν τοῦ χάριν οὕτω τυγχάνειν ὠνείρωξεν, ὤνιον ὡς ἂν εἴ τι τῶν ἐπ᾽ ἀγορᾶς κειμένων ὠνίων. ἀλλὰ γὰρ ἦν μὲν τῶν ἐναντιωτάτων τῷ πνεύματι καὶ μᾶλλον ἢ ὕδωρ πυρί. αὐτὸν δὲ τοῖς ἀξίοις τοῦ πνεύματος συντάττειν ἀναισχυντῶν δίκην αὐτίκα τοῦ θράσους ἀπεῖχε. τὸν γὰρ οὐκ ἐξ ἀγνοίας οὐδὲ συναρπαθέντα, ἀλλ᾽ ἐκ προνοίας καὶ πανουργίας, οὕτως ἀνάξια προσειδεῖν τῇ μεγαλειότητι πειρώμενον τοῦ θεοῦ, λοιπὸν ἦν ἀποβάλλειν ὀλέθρῳ. ὃ δὴ καὶ Πέτρος ποιῶν τὰ δίκαια κείνων ἐδείκνυτο.

transfigit: nō ſolum quia emere, ſed & quia vendere gratiam cogitabat. Si enim iſte prius quoq; exitio dignus fuerat, quòd multis per faſcinationes ſuas dementatis, ad exitium præiuerit, quot exitiis nunc digniſsimus nō̄ eſt, qui diuinam gratiam ita venalem ſomniat, ſicuti in foro res venum proponūtur. Verum hæc ſpiritui magis, quàm aqua igni, aduerſabantur. Porro cum erubeſceret, ſe ad eorum cœtum, qui ſpiritu digni erant, aggregare; audaciæ ſuæ abſque mora pœnas luit: nam nihil aliud reſtabat, quàm vt is, qui non ex ignorantia, neq; impetu abreptus, ſed conſulto conſilio, & ex verſutia tam indigna magnitudini diuinæ affricare conabatur, in exitium mitteretur. Quod & factum à Petro, iuſtiſsimo iudicio.

Ὥστε κἂν ἐπὶ τὸν Γιεζῆ τις ἀναδράμῃ τῷ λόγῳ, Σίμων

Itaq; licet quis cogitatione ad Giezi recurrat,

ὁ δίκην

Simon pœna dignior extitit; neq; enim ſimilem euentum habuit, qui dona Syri malè emit: nam ibi alius erat, qui curationem dederat; alius, qui acceperat, quibus tertius ſuperueniens Giezi munera accepit, verum exiſtimans, ſe neq; vendere, neq; emere gratiam: neq; enim is ille erat, qui dederat; neque qui acceperat: ſed, ſanato iam Syro, accurrit, & munera ſibi depopoſcit. Quę omnia minori reprehēſioni, quàm Simonem, obnoxium indicant. Quanquam ille pecunias accepit: hic dare promptus erat; quo fit vt illius auaritia deterior eſſe videatur, quàm Simonis liberalitas, cæterū pecunias amare, & Deum inhonorare velle, magno diſtant interuallo; & quāto, hoc poſterius priore ſceleratius & abſurdius eſt; tanto etiā Simon ma-

ὁ δίκην ὑποσχεῖν ἀξιώτερος. οὐδὲ γὰρ πρὸς ὅμοια κεχώρηκε τῷ κακῶς ὠνουμένῳ τῶν δωρημάτων τοῦ Σύρου. Ἐκεῖ γὰρ ἄλλου μὲν ὄντος τοῦ τὴν θεραπείαν ὀρέξαντος, ἄλλου δὲ τοῦ λαμβάνοντος, τρίτος ὁ Γιεζῆ παρελθὼν εἰλήφει τὰ δῶρα. οὐκ οἰόμενος, οὔτε πιπράσκειν, οὔτε ὠνεῖσθαι τὴν χάριν. οὔτε γὰρ αὐτὸς ἦν ὁ δοὺς ταύτην, οὔθ᾽ ὁ λαμβάνων. ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ γενέσθαι τοῦ Σύρου τὴν θεραπείαν ὁμιλήσας πρὸς τὸ λαβεῖν ἅπαντα ἐκεῖνα. μετρίαν ταύτην ἢ Σίμωνι τὴν κατηγορίαν εἰσάγει. καίτοι χρήματα ἐκεῖνος μὲν ἔλαβεν. οὗτος δὲ παρέχειν ἕτοιμος ἦν. ὡς τὴν ἐκείνου φιλαργυρίαν χείρω δοκεῖν τῆς τοῦ Σίμωνος ἐλευθεριότητος. ἔστι δ᾽ οὐ μέτριον τὸ μέσον τοῦ τε χρήματα φιλεῖν, καὶ τοῦ τὸν θεὸν ἀτιμοῦν βούλεσθαι, ἀλλ᾽ ὅσῳ τοῦ προτέρου ἀδικώτερον ἀσεβέστερόν τε, καὶ ἀτοπώτερον, τοσούτῳ καὶ Σίμων

τοῦ

τοῦ Γιεζῆ μᾶλλον ἂν εἴη πρὸς ἀρὰν ἐπιτηδειότερος. καὶ μὴν καὶ εἰ μὴ τὸν πρῶτον τὴν κακίαν ταύτην ἐκρήξαντα συναπολέσθαι τῷ κακῷ κινήματι κατεδίκασε Πέτρος, πόσους ἂν ἡμῖν οἱοιτινὰς Σίμωνας ἀναστῆσαι τὸν πονηρὸν, ὁπότε μηδὲ τὴν ἀρχὴν βληθεὶς καὶ πεσὼν ἠρεμεῖν, εἰς πεῖραν εἰλήφει τῆς ἥττης.

Οὐ μὴν ἀλλ' οἷ βαδίζων ὁ λόγος ἠπείγετο, δεῖξαι βουλόμενος, καί γε πολλαχόθεν δείξας ἀρκεῖν τοῖς ἀποστόλοις, εἰς μετάδοσιν τοῦ χαρίσματος, καὶ χειρῶν μόνην ἐπίθεσιν. ἰδιῶται γὰρ ἐκεῖνοι καὶ ἄτιμοι καὶ πένητες ἰδεῖν ἐκεῖνα φιλοτίμως παρεῖχον ἃ μηδ' ἂν τὸν σοφώτατον εἴπῃς, καὶ ᾧ τὰ πολλὰ κεκτῆσθαι, δόξαν παρέχει, τοῦ καὶ τῶν ἄλλων τι πλέον ἔχειν. πάλιν δὴ θεὸν ἐν ἀνθρώποις. εἰ καὶ μὴ θεὸς ἄνθρωπον προσλαβών. πάλιν κάθοδος ἄρρητος. πάλιν

gis, quàm Giezi maledictioni idoneꝰ erat. Atqui ſi Petrus auctorem huius improbitatis ſimul cum ipſa improbitate non ſtatim oppreſsiſſet; quàm multos malus dæmō excitaret Simones, quando needum, licet confeſtim ab initio ſauciatus & proſtratus, quieſcere nouit, cladis acceptæ memor.

Verumenimuerò, quò oratio in progreſſu prouehitur, dum oſtendere cupit, quod & ſæpius oſtendit; Apoſtolis ad largitionem doni cœleſtis, ſufficere ſolam manuum impoſitionem: qui enim aſpectu erant indocti, inglorij, & egeni, illa effusè ſubminiſtrabant, quæ nec ſapientiſsimus, nec cui ingentes gazæ, quibus alios ſuperabat: inſignem gloriam peperiſſent, præſtare poterat. Iterum Deus inter homines verſatur: quamuis denuò non aſ-

ſumptus Deus. Iterum ineffabilis deſcēſus eſt alterū myſteriū; Et Apoſtoli ad vtrumque myſterium apti, & incredibili alacritate miniſtrare parati, & vt verbo dicam; omnibus aliis omiſsis; ora verbi, & Spiritus inſtrumenta, & per hęc etiam primæ mētis effigies ac imitationes quædam effecti ſunt. Poſſunt porro Apoſtoli etiam in ſomno & ſecūdum quietem intelligere ſpiritum, qui quæ faciēda ſint ſuggerat, in eiſq; principalem rationis partem, quibuſcunq; figuris placuerit, formet; & quæ pati oporteat, pręmoneat; & quem in locum mittendi ſint, doceat, hic quidem in Ioppen ille in Macedoniam: neceſſe enim eſt, vt & illi, qui ibi degunt, acceſeantur eorum numero, qui ſaluantur.

μυστήριον. καὶ οἱ ἀπόστολοι πρὸς ἑκάτερον ἁρμοζόμενοι τὸ μυστήριον, καὶ ὑπηρετεῖν ἕτοιμοι. καὶ τὸ πρόθυμον ὅσον ἠλίκον. ὡς εἰπεῖν, πάντα γε ἀφελόντες τὰ ἄλλα, στόματα τοῦ λόγου, τοῦ πνεύματος ὄργανα. καὶ διὰ τούτων ἐκ πρώτου νοῦ τύποι τε καὶ μιμήματα. καὶ πρόσεστι τὸ καὶ καθ' ὕπνους συνεῖναι τὸ πνεῦμα τοῖς ἀποστόλοις. καὶ ἃ χρὴ ποιεῖν ὑποτίθεσθαι. καὶ τυποῦν τὸ ἐν αὐτοῖς ἡγεμονικὸν εἰς ἃ δὴ βούλεται. καὶ προλέγειν ἃ παθεῖν δεῖ. καὶ τίς ὁ χῶρος καθ' ὃν δεῖ καὶ πέμπειν τοῦτον μὲν εἰς Ἰόππην. τοῦτον δ' αὖ εἰς Μακεδονίαν. δεῖ γὰρ πάντας καὶ σοῦ, ἐκεῖ τῶν σωζομένων γενέσθαι.

Cęterum Apoſtoli neq; in manifeſtiſsimis periculis defecerunt à pactis cum Magiſtro initis; ſed ſi cui fides non tantum in

Οἱ δ' ἀπόστολοι, οὐδ' ἐπὶ προδήλοις τοῖς κινδύνοις, συνθηκῶν ἐξιστάμενοι τῶν πρὸς τὸν διδάσκαλον. ἀλλὰ γάρ εἴτῳ μὴ ἐν τῷ βλέπειν ἡ πίστις

πίστις μόνον, καὶ περιγινόμενοι. καὶ περιτρέχοντες. καὶ τοῖς δεινοῖς ἐμπομπεύοντες, καὶ πρὸς τὰς ὀδύνας ἁμιλλώμενοι τὰς ἐκεῖθεν. Δεινὸν γὰρ ἐποιοῦντο, εἰ δή που ψυχῆς ἀλήπτου σώματος ἀλγηδόνες γένοιντο κρείττους. καὶ εἰ δή που ψυχῆς ἀποστολικῆς, ἀποστολικὸν σῶμα ἀπολειφθείη, καὶ ὀκλάσαν, οὐχ ὡς ἂν εἴη εὖ ἔχον ἕποιτο. ὑπέρευγε ὡς ἀηττήτου ταύτης ψυχῆς, καὶ σώματος τὰ ἴσα τῇ ψυχῇ βλέποντος. καὶ ἀμφοῖν πολὺ τὸ γενναῖον ἐπιδεικνυμένων, καὶ ἀμήχανον φάναι.

oculis reſidet; is videbit eo ſad pericula prius etiam exſurgere; præcurrere, & in aduerſis triumphare; & cum cruciatibus inde ortis fortiter confligere ſolitos, graue enim ducebant, ſi, animâ illæſâ, corporis dolores ſuperiores euaderent; & aliquando ab Apoſtolica anima Apoſtolicum corpus deſereretur, debilitatumque probè ſequi non poſſet. Præclariſsimè: vt anima inuictam ſe præſtiterit, corpusq; paria cum anima fecerit, & quàm generoſè anima & corpus ſeſe geſſerint; nullis verbis explicari poterit.

Καί μοι πάλιν ὁ λόγος, τίς ἂν εἴποι μοι, πῶς ἐπὶ τοὺς κινδύνους περιηνέχθη τῶν ἀποστόλων; ἀλλ' ἐπαναγέτω πάλιν ἐφ' ἑαυτὸ τοῦτον τὸ πνεῦμα, καὶ δεικνύτω οἷς οὐδέν τι μᾶλλον ἐπίφθονον οὐδὲ προσκορὲς, περὶ τούτων λέγειν τι καὶ ἀκούειν καινότερον, ὅτι τοῦτο τῷ Παύλῳ πα-

At quis mihi indicet, qua ratione ſermo iterũ ad Apoſtolorum pericula delatus ſit, quem ſpiritus rurſus quaſi domum reducat; & oſtendat illis; quibus nihil aut ad inuidiam, aut ad ſatietatem generandam accommodatius eſt, quàm de his vel dicere vel audire ali-

quid noui ; etiam Paulo ſpiritum adſtitiſſe. Documento ſit vipera in Melita Inſula; quam ita tractauit, vt non videretur eſſe vipera, vel potius, vt ipſe Paulus non homo , ſed Deus cenſeretur. Addatur & hæc, quã in præſentia prætermittere, parum feſtiuum eſſet, Melitenſium nimirum de Paulo, tanquam de homicida, ſuſpicio, qua prius imbuti fuerãt, & mutatio eiuſdem in contrariam prorſus opinionem, & iuſtitia ab illis deprehenſa, forſan & laudata, ita vt nihil eis obſtaret, quò minus arcana eius penetrarent, quippe qui miraculo iam cederent; & cum mutatione rei ſuſpiciones quoque mutarẽt. Noſtis ipſimet, me itidem tacente, quantam gloriam & venerationem hæc res conciliarit Paulo, vel potius ante Paulum, Deo Pauli. Si enim præco ſic ſuo miraculo viros illos permouere potuit, vt ex improuiſo

ρὸν, καὶ τ' ἄλλα παρέχειν ἐργάζεσθαι. καὶ τὴν ἔχιδναν τὴν ἐν Μελίτῃ. μηδὲ δοκεῖν ἔχιδναν παρεσκεύασεν, ἢ μᾶλλον θεὸν τὸν Παῦλον, ἀλλ' οὐκ ἄνθρωπον ἔτι δοκεῖν. λεγέσθω καὶ ὅπερ ἐν τῷ νῦν παριδεῖν οὐκ ἂν γένοιτο χάριεν, ἡ τῶν Μελιταίων εἰς περὶ μιαιφόνου τοῦ Παύλου τὸ πρότερον δόξα. καὶ ἡ μετὰ τοῦτο πρὸς τοὐναντίον ἅπαν τῆς δόξης ἀντιμετάστασις, καὶ ἡ δίκη καταλαμβανομένη μὲν ὑπ' ἐκείνων, τάχα καὶ ὑμνουμένη. εἶτ' αὐτίκα μηδέν τι πρὸς αὐτῶν ὂν τοῖς ἀδήλοις ἐμβατεύειν αὐτῆς καὶ εἰκόντων τῷ θαύματι καὶ συμμεταβαλόντων τῇ μεταβολῇ τοῦ πράγματος, καὶ τὰς ὑπολήψεις. ἴστε καὶ ὑμεῖς κἂν μὴ λέγω. πόσην εἰσέφερε δόξαν καὶ τιμὴν Παύλῳ τὸ πρᾶγμα. καὶ δὴ καὶ πρὸ Παύλου τῷ τούτου θεῷ. εἰ γὰρ ὁ κήρυξ οὕτως ἐκκαλέσασθαι τοὺς ἄνδρας ἴσχυε τῷ θαύμα-

τι, ὡς ἀθρόον ἐκ φαυλοτέρας τῆς ὑπονοίας ἐπὶ τὴν ἀρίστην μεταπηδῆσαι, τί ἂν εἴποις τὸν κηρυττόμενον;

Προσκείσθω κἀκεῖνα. τοῦ γὰρ αὐτοῦ πνεύματος, ἃ καί ποτε προσετέθη τῷ θαύματι καὶ λεγέσθωσαν νόσοι φυγαδευόμεναι, ἀπορώτεραι πᾶσαι μένειν ἢ καὶ ἀνθίστασθαι. καὶ ἡ πρὸς καιρὸν τῷ Ποπλίου πατρὶ παρουσία τοῦ Παύλου. τό, τε σύμπαν, εἴ τις ἀξιοίη ζητεῖν ἡ ἐνταῦθα τοῖς νησιώταις τῶν πραγμάτων κατάστασις, ὡς ἀγαθῶν εἶναι τῶν μεγίστων ἀπόλαυσις. καὶ οἵα οὐδενὸς ἄλλου δόξα, τῶν εἰς ἐκείνην τὴν ἡμέραν οἰκησάντων τὴν νῆσον καὶ Παῦλος ἀποκρύπτων εἴ τις τῶν θεῶν ἦν ἐν ἐκείνοις. καὶ θεὸς εἶναι δοκῶν. πάλιν γὰρ καὶ πολλάκις εἰς τοῦτό μοι τὸν λόγον τοῦ πράγματος ἡδονὴ φέρει. καὶ πρόσεστι τὸ μὴ παρὰ λόγον. καὶ γὰρ εἰ τοῦτό γε ἀποχρῶν εἰς δόξαν θεώσεως

depoſita deteriore opinione ad meliorem tranſirēt; quid de ipſo, qui prædicabatur, ſuſpicabimur?

Adiungātur & illa, eiuſdem namq; ſunt ſpiritus, quę & tunc miraculo circa viperam adiecta fuerunt; enumerentur, inquam, fugati morbi, omnes infirmiores, quàm vt reſiſterent, & Pauli conuerſatio ad tempus cum Publij patre; ſi quis verò omnia penitius ſcrutari velit, is intelliget, Inſulanis eum ſtatum inde prouenisſe, qui illis ingētium bonorum fruendorum copiam ſuppeditaret; & eam gloriam parere, qua maiore in eum vſq; diem nullus ex Inſulæ indigenis claruerat. Et Paulus quidem occultabat num quis Deus inter illos verſaretur, tametſi videretur eſſe Deus. Iterum enim & ſæpius rei ſuauitas & iucunditas, huc me trahit nec præter rationem; nam à pernicioſisſimis quidem

τι

Τοιαῦτα ἐπὶ τοῖς ἀποστόλοις καὶ οὕτως ἔχοντα τὰ τοῦ πνεύματος. εἰ μὲν μὴ τῆς ἀξίας αὐτῶν ποῤῥωτάτω λεχθέντα καὶ ὑμνηθέντα, τῷ πνεύματι χάρις. εἰ δ' ὡς καὶ μᾶλλον τίθεμαι ποῤῥωτάτω, συγγνώμη πρῶτα μὲν ἐκεῖθεν ἡμῖν καταπέμποιτο· καὶ γὰρ οὖν γόνυ κλίνω καὶ ὑποπεσὼν δέομαι. καὶ γὰρ τοῦ γε κατὰ δύναμιν οὐκ ἐνέλιπον. ἔπειτα δὲ καὶ ὑμεῖς ὦ παρόντες, κύριοι γνώμης ὄντες εὐγνωμονέστερον εἴη τέ μου τοῦ λόγους ἀκηκόοντες, καὶ μέχρι δὴ καὶ εἰς πέρας ἀκούσοντες εἶεν. τί δή μοι τὸ ἐπὶ τούτοις εἰπεῖν;

Αἰσθάνομαι μὲν πάλαι τινας τοῦτο παραδοκοῦντας. εἴ που τοὺς ἀποστόλους τοῖς ἐκ τοῦ παντὸς αἰῶνος ἐπ' εὐσεβείᾳ καὶ ἀρετῇ λάμψασι παραβάλοιμι. καὶ τό γε ἀπ' ἐμοῦ, πρόθυμον. οὐδεὶς γὰρ ἡμῖν τῶν πρωτείων ἀμφισβητήσει. οὐδὲ ἀγωνιεῖται περὶ τῆς νίκης. ἀλλ' ὅτι καὶ ὑπείξουσι πάν-

Hæc & alia huius generis ſpiritus fecit in Apoſtolis; quæ ſi pro dignitate dicta & celebrata ſunt, gratia ſpiritui; ſi autem, quod magis ſuſpicor, à dignitate rerũ quàm longiſsimè aberraui, venia mihi detur: quam etiam flexis genibus & humi procumbens peto; conſcius mihi ſum, me nihil eorũ, quæ vires meæ ferebant, prætermiſiſſe. Vos verò auditores, mentis veſtræ & ſententiæ Domini, qui hactenus me magna beneuolentia audiiſtis, eandem ad finẽ vſq; mihi exhibere dignemini. Quid amplius dicere oportet?

Iam dudum ſentio aliquos exſpectare, an non Apoſtolos comparem iis, qui ex omni æuo pietate & virtute claruerunt. Et hoc mihi promptum eſt: nullus enim Apoſtolis de principatu litem mouebit; neq; de victoria concertabit; ſed omnes ſponte cedẽt, & gloriæ primas

Apoſtolis tribuet. Quod mihi vel maximè perſuadet conatum hunc comparationis, non eſſe ſtudio magno dignum. Si enim non pateret omnibus, quod illis decantatis & celebratis ab omnibus conceditur, forſan oratio aliquid leuamenti inueniſſet, cum verò horum dignitas & celſitudo, non ſinat, vt quenquam ante illos admiremur; omneſque illis quaſi de via decedant; quid quis dicendo amplius effecerit; quã vt ſuperfluus iudicetur; quando etiam illi, qui penitus ſilet, fas eſt, abſq; vlla contradictione, omnium calculis, primas Apoſtolis elargiri? Nullum enim ex omni mortalium numero inuenire eſt; qui cum audit Apoſtolos coryphæos & principes nominari, animo non ſtatim aſſurgat; pronuncietque eos omnium aliorum coryphæos & principes eſſe.

πς, καὶ παρακεχωρῆσθαι τοῖς ἀποστόλοις τῆς δόξης· ἐμὲ δὲ τοῦτο μάλιστα μηδένα τι σπουδαῖον εἶναι τὸ πρᾶγμα πείθει. εἰ γὰρ μὴ πρόδηλον πᾶσιν ἦν τὸ παρὰ πάντων συγκεχωρηκὸς τοῖς εὐφημουμένοις, τάχα ἄν τινα καὶ παραμυθίαν τοῦτο τῷ λόγῳ παρέσχετο· ἐπεὶ δὲ τὸ τούτων ἀξίωμα καὶ τὸ ὕψος, πρὸ αὐτῶν οὐδένα θαυμάζειν ἐᾷ, καὶ πάντες αὐτοῖς παρεξίστανται, τί τις ἂν πλέον δόξαι ποιεῖν, ἢ τί δή ποτε περιττὸς εἶναι βουληθείη τοῖς λόγοις, ὁπότε καὶ μηδὲν περὶ τούτου γε εἰπόντι πρόσεστι τὸ πάντας αὐτοῖς ἀναντιῤῥήτως τὰ πρωτεῖα τῆς ψήφου νέμειν; καὶ γάρ τοι καὶ οὐδενὶ τῶν ἁπάντων ἐστὶ περιτυχεῖν, ὃς σὺν τοῦ κορυφαίους τῶν ἀποστόλων ἀκούσας, οὐκ εὐθὺς τῇ ψυχῇ διανίσταται, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων ἀποφαίνεσθαι κορυφαίους.

Καὶ δημοτελὴς αὕτη δὴ
δόξα παρὰ τοῖς Εὐσεβέσι καὶ
ἀσφαλεστάτη πασῶν ἐχού-
σα· μηδένα τῶν ἐν οἱαδήτινι
τέλει κατειλεγμένων, μηδ'
ἐξ ἴσου τοῖς ἀποστόλοις γίνε
σθαι ἔχειν. οὐ γὰρ ἐκεῖνό γε τῶν
τὸ ἀσφαλῆ κρίνειν εἰδότων,
ὅπου δὴ καιρὸς τῶν ἀποστό-
λων μεμνῆσθαι, καί τινας ἑ
τέρους παράγειν, ἄλλο τε αὖ
καὶ μὴ κατὰ ταῦτα θαυμα
σθησομένους. ὡς δὴ τῇ τούτων
παραθέσει, τῶν ἀποστόλων
τὸ μεῖζον ἐξόντων. ὥσπερ οὐδὲ
τοῦτό γε τῶν ἀποστόλων, τὸ μὴ
πᾶσαν θέσθαι σπουδὴν, πάν
τας ἐν πᾶσιν ὑπερβαλέσθαι.
ὡς μηδενὶ διδόναι τῷ μεγέθει
καὶ πλήθει τῶν κατορθω-
μένων, παραθέσεως πρὸς
αὐτοὺς χώραν. οὐκοῦν οὐδὲ τὸν
ἥλιον παράγοντες καὶ ἑκάστῳ
τῶν ἀστέρων παρατιθέντες
τε καὶ ἀντεξετάζοντες θαυ
μασόμεθα. ἅλις γὰρ αὐτὸς
αὐτοῦ μετρήσει καὶ κάλλος
καὶ μέγεθος. ἆρ' οὖν ὁρᾷς ἐστιν,
ὅπως οὐ προσέστη τὴν πρὸς

Et hæc vulgata eſt apud pios, & omnium tutiſsima perſuaſio, neminem mortalium, quocunque tandem ſtatu inſignium, Apoſtolis ęquiparari poſſe. Non enim eos, qui acriter rem diiudicare norunt, decet, vt cũ Apoſtolorum mẽtio incidit, adducant alios, admiratione quidem, ſed non inſtar iſtorum dignos; quia his quoq; in comparatione adductis, Apoſtoli excellentiores apparebunt: quemadmodum & hoc inprimis Apoſtolicũ eſt, omni induſtria adniti, vt omnibus antecellant, vt ob magnitudinẽ & multitudinem rectè factorũ nullus omnino vlli comparationi relinquatur locus. Neq; ſi ſolem in medium producamus, & cũ qualibet ſtella conferamus & accuratè componamus, magis eum propterea admirabimur; ſatis enim ipſe ſuam magnitudinem & pulchritu-

dinem teſtatur. Apparet igitur collationem Apoſtolorum cum cæteris, decorè nõ poſſe inſtitui: & ſi inſtituatur, nullius ponderis & valoris eſſe. De his igitur ſi quis meſum ſentit rectè ſentit: At oportet, vt oratio his diutius nõ immorans, ad vlteriora progrediatur.

Quod ſi quis ſtudioſius hæc excuti volens, exiſtimat, nihil præter decorũ actum iri, ſi Apoſtoli inter ſe conferantur, ſolos enim, ſi fas eſt dicere, ſibi & æquales & ſeipſis præſtantiores eſſe; hic etiam, iudicio meo, leges collationis & comparationis neſcit. Par enim eſt, vt intrepidè loquamur; credamusq́ue hoc ex Apoſtolorum mente eſſe; ſi quis ad gratiam nihil dicere, & nihil auribus dare cõſueuerit. Deinde ſi inuicem, id quod ſunt, rebus geſtis æquales eſſe demonſtrare quiuerit; nam omnib⁹ cognitu eſt facillimum,

σὺν ἄλλοις ἀντεξετάσαι τῶν ἀποστόλων εὐπρόσωπον οὐ προσιέναι, καὶ προσιοῦσι μηδὲ ἔργον εἶναι ταύτης ἐν τῷ παρόντι μηδέν. Τοῦτο μὲν οὖν εἴ τις οὕτως ὡς ἐγώ φημι διανοεῖσθαι κρίνει, κάλλιστα κρίνει· καὶ ἀπόχρη μηδὲν πλέον τοῖς εἰς ταῦτα ἔχουσιν ἐμβραδύνοντα λόγοις, τοῦ πρόσω ἔχεσθαι.

Κἀκεῖνο δὲ εἴ τις ἐμοὶ ταῦτα σπουδάσαι θελήσας, ἐν τοῖς τοῦ καλῶς ἔχοντος οἴεται, παραβαλεῖν ἀλλήλοις τοὺς ἀποστόλους· μόνοι γάρ, εἰ θέμις εἰπεῖν, ἀλλήλοις καὶ ἴσοι καὶ κρείττους, καὶ οὗτος ἐμοὶ δοκεῖ νόμους ἂν εἰδέναι παραβολῆς τε καὶ παραθέσεως. δεῖ δὴ τεθαρρηκότας προσιέναι τοῖς λόγοις. καὶ νομίζειν πρὸς γνώμης εἶναι τοῦτο δὴ καὶ τοῖς ἀποστόλοις, εἴ τις ὑψηλότερος ἂν τοῦ γε πρὸς χάριν λέγειν. ἔπειτα καὶ ἀλλήλοις αὐτοὺς, ὅπερ εἰσίν, ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἴσους καὶ τοῖς λόγοις ἔχοι δεικνύναι. καί τοι, τοῦτο καὶ φανερώτατον

τὸν ἐστι πᾶσι γνῶναι. ὡς ἀπανταχοῦ τε τῆς τοῦ λόγου πραγματείας ἡμῖν ἐσπουδάσθαι καὶ πεπόνηται. καὶ σκοπὸς οὗτος δὴ τοῖς ἐπαίνοις, πάντα πρὸς ἓν τοῦτο συνελαύνειν τε καὶ συνείργειν. οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ κἂν ταῦθα γενομένοις τοῦ λόγου, καὶ οὗ πάντων μάλιστα τούτου καιρὸς, χρήσιμον ἂν εἴη τῇ προθέσει ἐπιτείνοντας τὸ ἐφάμιλλον. καὶ ἀπολαύοντας τῆς τῶν ἰσότητα πρεσβευούσης εὐφημίας τῶν ἀποστόλων. τί δὴ Παῦλος ἡμῖν τὸ ἑαυτοῦ μέρος ἐνταῦθα προβάλλει; καὶ ἀκούετε ὡς ὑπερφυές. εἴτε γὰρ καὶ ἄλλῳ τῳ σκοπεῖ τις εἰ πρόσεστιν, ὄψεται προσὸν οὐδενί. εἴ τε τῶν ἐπ᾽ ἄλλοις παραδόξως προβαινόντων πρὸς θαῦμα ἐφέλκεται, πάντα μικρὰ δόξει παραβαλεῖν, καὶ οἷον πρὸς πέλαγος ποταμός. οἶδα φησιν, ἄνθρωπον, ἑαυτὸν λέγων, ὁ ὑπὲρ ἄνθρωπον. εἰς τρίτον οὐρανὸν ἁρπαγέντα; καὶ εἰς παράδεισον αὖθις, καὶ ῥημάτων ἀῤῥήτων ἀκού-

nos in id toto orationis decurſu, vnicè incubuiſſe; & laudationibus iſte finis propoſitus eſt, vt omnia ad vnũ contrahant & conducãt. Et quia huc proceſsit oratio; quodq́ opportunitas maximè exigit, vtendum eſſe cenſeo ratione, quæ ad paritatem ducit, fruendumq́ æqualitatis inter Apoſtolos præconio. Et Paulus quidem ſuas partes nobis hic concedit; attendite, quàm ingenioſè. nam licet quis circũſpiciat, num alteri cuiquam conueniat animaduertet, nulli alteri conuenire, & ſi quid ſupra admirationẽ cum aliis geſtum adducatur, omnia ad comparationẽ minuta videbũtur, & velut fluuius ad mare. Scio, inquit, hominem, de ſeipſo loquens, is, qui ſupra hominem erat, in tertium cœlum raptum; & in paradiſum, & ineffabilia verba audiuiſſe, quæ non

ἀκού-

eſt fas eloqui homini. O miraculũ. Homo in tertium cœlum aſcendens; In cœlum homo? Qualibus alis ſubleuatus? Quibus tranſmiſſus ſcalis? Quo altiſsimorum montium adminiculo vſus. At non dixit, Aſcendens; ſed Raptus. O ꝓdigium: Maius miraculum narras. Diuinam rem commemoras. Nunquam homo raptus fuiſſet, Deo nõ aſſumente. Homo nunquam ad cœlum raptus eſſet, qui cœlo dignus nõ eſſet. Deus non rapuiſſet, qui ſe Deo dignum non reddidiſſet. cœlũ non recepiſſet; cui de rebus terrenis dereliquendis aſsidua meditatio non fuiſſet. Aſſumptus eſt etiam Helias, ſed quaſi in cœlũ; & neq; primum cœlum tranſgreſſus. At Paulus tertium quoque tenuit.

Quidam itidem ex Prophetis dicit, *ſe vidiſſe ſe-*

ἀκούσαντα, ἃ μὴ θέμις ἀνθρώπῳ λαλεῖν. ὢ τοῦ θαύματος. ἄνθρωπος εἰς τρίτον οὐρανὸν ἀναβάς; εἰς οὐρανὸν ἄνθρωπος; ποίοις πτεροῖς κουφισθεὶς; ποίαις παραπεμφθεὶς κλίμαξι; τίνι τῶν ὑψηλοτάτων ὀρῶν ἀφετηρίᾳ χρησάμενος; ἀλλ' οὐκ ἀναβὰς εἶπεν, ἀλλ' ἁρπαγείς; τοῦ περισσοῦ. Μεῖζόν μοι λέγεις τὸ θαῦμα. θεῖον διέξει τὸ χρῆμα. ἄνθρωπος οὐδέποτ' ἂν ἡρπάγη μὴ θεοῦ προσλαμβάνοντος. ἄνθρωπος οὐκ ἂν ἡρπάγη πρὸς οὐρανὸν μὴ τοῦ οὐρανοῦ γενόμενος ἄξιος. θεὸς οὐκ ἂν ἥρπασε τὸν οὐχ ἑαυτὸν ἄξιον αὐτοῦ παρασκευάσαντα. οὐρανὸς οὐκ ἂν ἐδέξατο, τὸν ὃς μὴ μελέτην ἀεὶ τὴν τῶν γηΐνων ἀπόθεσιν ἐποιεῖτο. ἀνελήφθη καὶ Ἠλίας. ἀλλ' ὡς εἰς τὸν οὐρανόν. καὶ οὐδὲ πρῶτον οὐρανὸν ὑπερκύψας. Παῦλος δὲ καὶ τρίτον διέσχεν.

Ἤδη δὲ καὶ προφήτην ἕτερος ἰδεῖν εἶπεν ἐπὶ θρόνου

τὸν κύριον. ἀλλ᾽ εἶδεν ὄντινα
δή ποτε τρόπον, εἶδεν οὐχ
ἁρπαγείς. οὐδὲ τῷ βλεπομέ-
νῳ συνών. Παῦλος δὲ πη-
λίκα τε εἶδε, καὶ τίνι συνεῖναι
εἶχεν ἐπὶ τοῦ τρίτου οὐρανοῦ;
κἂν μὴ λέγω, συλλογίζεσθαι
πάντας οἶμαι. Εὐθὺς γίνο-
μαι ἔξω ταῦτα λέγων. οὐκ ἔχω
πῶς ἐμαυτὸν ἐπίσχω. ἐβου-
λόμην πόρρωθεν γοῦν ἐκεῖ
τὸν Παῦλον ἰδεῖν ἐπὶ τῆς πε-
ριφανοῦς ταύτης αὐτοῦ δό-
ξης. ἀλλὰ διατειχίσματά
μοι στερρὰ, καὶ διοτείαν πᾶ-
σαν ὑπερφρονοῦντα, τῶν οὐ-
ρανῶν τὰ παραπετάσμα-
τα. οὐδὲ τὸν νοῦν ἐκεῖσε κα-
θαρῶς δύναμαι πέμπειν.
τί οὖν; ἀκούσομαι μόνον ἐκεῖ-
θεν ἐλθόντος καὶ διηγουμένου
τοῦτο τοῦ Παύλου, καὶ θαυμά-
σομαι. καὶ προσκυνήσω τὸν
μόνον τοιαῦτα ποιεῖν δυνά-
μενον. καὶ ὁμολογήσω χά-
ριτας τῷ τὴν ἡμετέραν φύ-
σιν οὕτω μεγάλων ἀξιοῦντι
χαρίτων. ἀλλ᾽ ὅτι μὲν ἡρ-
πάγη, Παῦλος, καὶ οἶδε καὶ ἀποφαίνεται. εἴτε δὲ μετὰ
σώμα-

dentem Dominum ſuper thronum. ſed vidit quomodocunque. Vidit non raptus, neque præſens ei, quem vidit. Paulus verò qualia vidit, & cui in tertio cœlo præſens? etiam me ſilente, omnes id colligere & intelligere reor. Extra me rapior; cùm de his ſermocinor, neq; me continere valeo. Voluiſſem Paulum in hac ſua illuſtri gloria eminus cōtemplari; ſed valida obſtant interſtitia, omnemque viſionē arcentia cœlorum obſtacula. Neque mentem in cœlum purè tranſmittere queo. Quid igitur? Audiam ſolummodo eum, qui inde venit, Paulum, & admirabor, & venerabor eum ſolum, qui hoc facere potuit: & gratias agam ei, qui noſtram naturam tantis gratiis cumulare dignatus eſt. & quidem Paulum raptum eſſe, nouit ipſe & fatetur: ſiue in corpore,

ſiue extra corpus, id in ambiguo relinquit. Cæterũ mihi videtur ex ſubmiſsione hæc dicere; ſi enim & hominem nouit, & exprimit eum, qui raptus eſt, planum fit, etiamſi id occultare conetur; eum cum corpore eò delatum eſſe: homo enim neutrum eorum eſt, ex quibus componitur, ſed eſt ſimul vtrunque.

Circumfertur eiuſmodi fabula à fabulatorib⁹ & qui propriæ turpitudinis monumenta reliquerunt, conficta, in qua ſi quid fide dignum inſit, quanta mox bone Deus, turpitudo inde emicat? ſi verò, vt eſt, pro fabula habeatur, mendacij ſimul & turpitudinis indicium exhibebit. Fabula eſt iſta. Aloidas cum Pelio monti Oſſam impoſuiſſet, ut eꝗ ad cœlum affectaſſe. Porro licet fabula ſit, & omnia fictè compoſita, iuſtã

σώματος εἴτε τούτου χωρὶς, ἐπ' ἀμφότερα τῇ γνώμῃ καθίσταται. ἐμοὶ δοκεῖ ὑφειμένῳ φρονήματι ταῦτα λέγων. εἰ γὰρ ἄνθρωπον οἶδε καὶ λέγει τὸν ἁρπαγέντα, δῆλός ἐστι κἂν συσκιάζειν σπουδάζῃ, μετὰ σώματος ἀνελθών. ἄνθρωπος γὰρ οὐδέτερον καθ' αὐτὸ τούτων ἐξ ὧν ἄνθρωπος. τὸ συναμφότερον δέ.

Πέπλασται καὶ τοῖς ἀμφὶ τὸν μῦθον καλινδουμένοις ὑπομνήματα καταλιποῦσι τῆς οἰκείας ἀσχημοσύνης τοιάδε τινά. ὧν εἰ μέν τι πιστὸν εἴη, βαβαὶ τῆς αἰσχρότητος. εἰ δ' ὅπερ εἰσὶ τοῦτ' αὐτὸ μένουσι μῦθοι, τοῦ ψεύδους ἅμα καὶ τῆς αἰσχρότητος. δοκεῖ τῷ μύθῳ καὶ τοὺς ἀλωάδας ὄσσαν ἐπιτεθέντας πηλίῳ, βιάζεσθαι τὴν εἰς οὐρανὸν ἄνοδον. ἀλλὰ καί τοι μῦθος ὤν, καὶ πάντα συμπλασθεὶς ἐξ αὐτοσχεδίου, δίκην ὅμως τοῖς τολμηταῖς ἐπέθη-

tamen pœnam, his, qui talia auſi fuere, impoſuit, vt ab

κεν

κεν εὔλογον, κακῶς ἀπαλλάξαι ποιήσας τοῦ ἐγχειρήματος. καὶ τοῦτο μύθου τι πλέον ἔσχεν οἷς οὐκ εἰς τέλος ἔγνω παραιτεῖσθαι τὴν ἀτοπίαν. ἀνθρώπῳ γὰρ κατ' ἄνθρωπον διαγιγνομένῳ, τίς αἰ μηχανὴ πρὸς οὐρανὸν ἀναβάσιν σχεδιάσεις; Μόνος θεὸς διατίθησι ταῦτα. καὶ μόνος τὸν κατὰ θεὸν ἄνθρωπον εἰς οὐρανὸν ἀνάγειν δίκαιος ἂν εἴη πιστεύεσθαι. πλὴν ἀλλὰ τὰ μὲν τῶν μύθων, ὅ δή φασι πάρεργον τοιαῦτα.

incœpto non ſine damno deſiſtere cogerentur, & eò magis aucta eſt fabula, quo minus illi conatum ſuum ad rem contulerũt. Hominem enim, vt homo eſt; quæ nam machina ad cœlum ſubuehat? ſolus Deus hæc efficit; ſolus dignus eſt, qui exiſtimetur hominem ex Dei lege perfectum, in cœlum ſubleuare. Verùm de fabulis hæc obiter.

Τὰ δ' ἡμέτερα. καὶ γὰρ ἡμέτερα λέγω τὰ Παύλου. ἐπεὶ καὶ τἄλλα πάντα ἐκεῖνος ὑπὲρ χριστοῦ καὶ ἡμῶν ὑπέμενε καὶ ἐπραγματεύετο, ταῦτα τὰ ἡμέτερα τῆς ἐκείνων ἀτοπίας ἐκ διαμέτρου φασὶν ἀληθείας μὲν εἴπερ τι τῶν ἁπάντων ἐχόμενα, σεμνότητος δὲ εἰς ἔσχατον ἀφιγμένα δυνατὰ τῷ ταῦτα διοικονομοῦντι καὶ ῥᾴδια. εἴπερ τὰ τοῖς ἀνθρώποις ἀδύνατα δυνατὰ τῷ θεῷ. καθάπερ δὲ τὸ καπηλ-

Noſtra autem, nam quę Pauli ſunt, noſtra voco, quia reliqua omnia & ꝓ Chriſto & pro nobis ſuſtinebat & agebat, hęc, inquam, noſtra deliriis illorum ex diametro opponuntur; quippe veritati præ omnibus maximè cõformia, & ſummæ grauitatis plena; ſed hæc ei, qui illa adminiſtrat, poſſibilia ſunt & facilia, ſiquidem, quæ hominibus ſunt impoſſibilia, ea Deo poſſibilia ſunt. Quemad-

θαν

modum igitur Deum deſcendiſſe de cœlo miraculum eſt, quod omnem admirationem ſuperat; prout vniuerſus terrarũ orbis deſcenſu illo ſalutẽ conſecutus, venerabũdus agnoſcit; ita etiam hominem in cœlum aſcendiſſe, illuſtris miraculi ſpeciem & gratiam præfert. Semel quidem Deus in terra cũ hominibus conuerſatus eſt, carne veſtitus, & ſemel in cœlum homo (ſecludo nunc illum, qui Deus & homo eſt) aſcendit. Paulus huius rei teſtis eſt, digna rerum retributio ac repenſio: participatio ſcilicet gloriæ, qua claruit primus, quantum ſecundus illius eſt capax.

Sufficiebat Paulo ad gloriã ab Hieroſolymis, & in circuitu vſque ad Illyricum omnia impleſſe Euangelio; neq; quiſquã eſt, qui hoc præclariſſimis rebus non annumeret: at quo in ordine glo-

θεῖν θεὸν ἐπὶ γῆς, τῶν οὐδὲ μίαν ὑπερβολὴν θαύματος παραλειπόντων ἐστί. καὶ τοῦτ' ἔδειξεν ἡ σύμπασα γῆ, καὶ τιμήσασα τὸ πρᾶγμα καὶ διὰ τούτου σωθεῖσα, καὶ ταῦτα καὶ τὸ εἰς οὐρανοὺς ἄνθρωπον ἀνελθεῖν ἤ τις ἐπιφανὴς ἡ χάρις τοῦ θαύματος. ἅπαξ τε γοῦν ἐπὶ γῆς θεὸς ἀνθρώποις ὡμίλησε σαρκὶ δηλαδὴ καὶ ἅπαξ εἰς οὐρανοὺς ἄνθρωπος. καὶ οὐ λέγω νῦν τὸν θεάνθρωπον, ἀνελήλυθε Παῦλος οὗτος σοι τὸν λόγον ὄντα παρέστησεν. ἑπόμενον τῷ προτέρῳ τὸ δεύτερον. τοῦτο δ' ἐστὶ τῶν τε πραγμάτων ἀμοιβὴ καὶ ἀντέκτισις. καὶ τῆς τοῦ προτέρου δόξης μετουσία καθ' ὅσον τε τῷ δευτέρῳ.

Καὶ μὴν ὦ τοῦτο πρὸς δόξαν ἤρκεσεν. ἀφ' ἱερουσαλὴμ καὶ κύκλῳ μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ πεπληρωκέναι τὸ εὐαγγέλιον. καὶ οὐδείς ἐστιν μὴ ὃς τοῖς μεγίστοις τοῦτο συναριθμεῖ, τῆς δόξης αὖ τέτλεστο. Ἐπε-

δὰν

ἐλαὶ κἀκεῖνο πϱοσλάβῃ τὸ μηδὲ τὸν οὐρανὸν ἄβατον αὐτῷ μεῖναι, ἀλλὰ κἀκεῖνον διερευνήσασθαι. καὶ τῶν ὄντως ἀδύτων εἴσω γενέσθαι. καὶ μείζοσι καὶ ἀποῤῥητοτέροις ἢ πάντες ἄνθρωποι τετελέσθαι τοῖς μυστηρίοις ἐκεῖ. καὶ ἱεροφάντῃ χρήσασθαι τῷ θεῷ. ἃ ταῦτα δὴ τοῦτον ἔπειθεν ἐπιθυμεῖν ἀναλύσεως, καὶ τοῦ συνεῖναι χριστῷ. ἃ ἀπὸ τούτων ἤρχετο τοῦ πϱὸς τὴν ἐκεῖσε μετάστασιν ἔρωτος. ἀποστολικὸν ὄντως τὸ πάθος καὶ Παύλῳ πρέπον ἃ χρῆν γὰρ πού τη γε ἔχειν. ἃ τὸν τῶν οὐρανῶν γεγευμένον τὴν γῆν ἀποστρέφεσθαι καὶ σπεύδειν τῆς εἱρκτῆς ἀνεθέντα πϱὸς βασίλεια μετοικίζεσθαι. ἃ συγγίνεσθαι διὰ πάντων τῷ βασιλεῖ καὶ συμβασιλεύειν.

Χωρὶς δὲ τούτων, καὶ μεσίτης ἄλλος ἡμῖν τὰ πϱὸς τὸν θεὸν δοκεῖ Παῦλος γενέσθαι καὶ γὰρ καὶ πρεσβείαν νῦν εἴποιμι τοῦτον ἀνάγειν

riæ ponemus, quando & illud acceſſit; cœlum habuiſſe peruium; illudque perſcrutatum eſſe, & in ipſa intima adyta admiſſum, maioribus illic & ineffabilioribus myſteriis initiatum fuiſſe, quàm alios omnes homines, ipſo Deo ſacrorum monſtratore. Et hæc ſuadebant Paulo, vt cuperet *diſſolui & eſſe cum Chriſto*, hinc etiam originem duxit amor ille migrandi in cœlum. Apoſtolica verè hæc affectio, & Paulo conſentanea. Neceſſe erat hærere in terra, & qui cœlum iam guſtauerat, terrâ contemptâ, properare, vt è cuſtodia emiſſus, ad regales ſedes transferretur; Regi ſemper adeſſet, & vnà cum illo regnaret.

Præterea Paulus in iis, quæ ad Deum ſunt, alter nobis mediator factus videtur. nam & legationẽ fungitur ad cœleſtem il-

illum Regem, & pacem
prius pactam, iterũ con-
firmat; & reſponſa eius
(exceptis prorſus arcanis,
quæ nemini fas eloqui)
ad homines defert. opor-
tebat enim, vt poſt pri-
mum, qui nobis pacem
annunciauit, Paulus ve-
ſtigia eius legens in hanc
muneris partem veniret;
ac columnam pacis illius
erigeret, quin vt & inſtar
aquæ in ſublime euectus
& extenuatus, iterum, tã-
quam pluuia, deſcende-
ret, his, quæ plantauerat,
cœleſtem daturus irroga-
tionem Et huius quidem
miraculi magnitudo cir-
ca Paulum tantopere ve-
nerãda eſt, vel potius om-
nem venerationem tran-
ſcendit.

Ex altera parte adeſt
nobis Petrus, non cum
minoribus præconiis &
rectè factis, imò adeo ela-
tis & illuſtribus, vt exce-
ptis coapoſtoli Pauli ge-
ſtis, comparatione eorum

πρὸς τὸν ἐκεῖ Βασιλέα. καὶ
τὴν πρότερον συμβᾶσαν εἰρή-
νην αὖθις κυροῖ, καὶ ἅπερ
ἐκείνου χρηματίζοντος ὅσα
δὴ μὴ τῶν ἀποῤῥήτων λέ-
γω, πρὸς ἀνθρώπους κατα-
κομίζειν. καὶ γὰρ ἔδει μετὰ
τὸν πρώτως ἡμῖν εὐαγγελι-
σάμενον τὴν εἰρήνην, καὶ
Παῦλον ἐκείνῳ κατ᾽ ἴχνος
ἑπόμενον, ἐς πρὸς τοῦτο δὴ τοῦ
πράγματος ἥκειν, καὶ στή-
λην τῆς εἰρήνης ἐκείνης ἱστᾶ-
σθαι. οὐ μὴν δὲ, ἀλλὰ καὶ δί-
κην ὕδατος μετεωρισθείς
τε καὶ λεπτυνθεὶς αὖθις οἷά-
περ ὑετὸς κατεῤῥύη, τοῖς ὑπ᾽
αὐτοῦ φυτευθεῖσιν ἀρδείαν
παρέξων οὐράνιον καὶ τὸ μὲν
δὴ τοῦδε τοῦ θαύματος μέ-
γεθος, οὕτω σεμνὸν ἢ μᾶλ-
λον ὑπέρσεμνον.

Ἥκει δὲ ἡμῖν ἑτέρωθεν
Πέτρος, οὐ μετ᾽ ἐλαττόνων
τῶν σεμνολογημάτων. ἀλλ᾽
οὕτω περιφανῶν, ὡς πλὴν τῶν
τοῦ συναποστόλου, μηδὲν εἶναι
πρὸς τὰ τοῦδε τὰ πάντα. τί
γὰρ ἂν εἴποις τὴν ἀντὶ τῆς

ἁπλῆς

ἁπλῆς τῶν οὐρανῶν τριάδος, ἐκδηλότατα τρισσουμένην ἐνταῦθα τριάδα τοῦτο μὲν, τὴν ἀπὸ τοῦ σωτῆρος τριττὴν ἐρώτησιν εἰ φιλεῖ. τοῦτο δὲ, τὴν τρὶς γινομένην ὁμολογίαν τοῦ πράγματος. τοῦτο δὲ, τὴν τοσάκις ἐπιτροπὴν τῆς τῶν προβάτων ἐπιστασίας. ἆρ' οὐχὶ σαφέστατα πάντων, κἂν εἰς τρίτον οὐρανὸν φθάνειν τὸ Παύλου σεμνόν. οὐδὲ τὸ Πέτρου τοιοῦτον, οἷον κάτω δὴ μένειν, ἀλλ' οἷον συνανιέναι τε καὶ συνεξισοῦσθαι.

Ἤρετο μὲν γὰρ τρὶς ὁ σωτὴρ εἰ τῶν ἄλλων πλέον φιλεῖ. ὁ δ' οὕτω σφόδρα φιλῶν ἦν. καὶ οὕτως ἠξίου μηδὲ πεύσεως ἐπὶ τούτῳ προσδεῖσθαι, μὴ ὅτι γε τὸν εἰδότα τὰ πάντα, ἀλλ' οὐδ' οἱτινοσοῦν τῶν ἁπάντων. ὥς τε καὶ πρὸς λύπην ἤδη κατέπιπτεν, εἰ οὕτω πολλάκις ἐρωτηθήσεται. ὥσπερ οὐκ ἀρκοῦν οὐδὲ τὸ δὶς ἐρωτῆσαι πάλιν ἀλλ' οὐδέν τι μᾶλλον τὴν ὁμολογίαν ἐπέχειν

cætera omnium aliorum pro nihilo reputétur. An nõ ſimplicis in cœlo Trinitatis tres ſubſiſtentias manifeſtiſsimè hic expreſſas cernis partim per triplicem Chriſti interrogationem, num diligeret; partim ob triplicem confeſsionem rei; partim ob ter cõmiſſam ouium præfecturã. An nõ clariſſimũ, licet in tertiũ cœlũ perueniſſe, Pauli decꝰ ſit; Petro itidẽ hoc cõuenire, vt nõ in terris hæreat, ſed quaſi cum illo in cœlum introëat, eiq́ coæquetur?

Interrogauit ter Saluator, num cęteris plus diligeret. At ille vehementer diligebat; & ſic interrogatione ne opus quidem eſſe cenſebat, non tantum apud eum, qui omnia nouerat, ſed & apud quoſcunque alios; ita vt etiam in triſtitiam incideret, ob toties repetitam interrogationem; quaſi bis interrogaſſe non ſufficeret. Neq́ tamen triſtitia con-

feſsionem cohibuit; nam amor erga Dominum; quamlibet in contrarium exortam affectionem ferebat: & Saluator quamlibet confeſsionem præfecturę commiſsione ſtatim confirmat. [Ex quo ea dignitas Petro venit, qualis nulli alteri; & conſultiſsimum fuerit, hanc gratiam & honoré iſtum excellentiſsimum, cum nullo alio cõparare velle. Et licet Paulus ad Chriſtum in cœlum aſcenderit; vt diſceret, quæ diſcere, & alios dicere decet; attamen Petrus eundem iam cœlo delapſum præſentem habebat, & quæ facienda eſſent, & quæ non, exponentem, ſibiq; ouium præfecturam tradentem coram audiebat.

Et cur ego hoc patior? etenim veritas vbiq; rectè prædicatur & quodcunque horum in manus ad inquiſitionem ſumo, maius mihi altero, & hoc

εἰ καὶ λελύπητο. καὶ γὰρ τὸ περὶ τὸν δεσπότην φίλτρον, παντὸς κατεξανιστάμενον ἔφερε πάθους. καὶ ὁ σωτὴρ αὐτίκα τῶν ὁμολογιῶν ἑκάστην, τῇ τῆς ἡγεμονίας ἐπιτροπῇ βεβαιῶν φαίνεται]. καὶ τὸ ἀξίωμα ἐντεῦθεν οἷον οὐκ ἄλλου. καὶ ἡ χάρις ἄριστ' ἂν ἔχοι μηδεμιᾷ τῶν χαρίτων παραβαλεῖν ἀξιοῦν. καὶ τὸ τῆς τιμῆς ἐκτόπως ὑπέρφυα. κἂν εἰς οὐρανοὺς πρὸς Χριστὸν Παῦλος ἀνίῃ, παρ' ἐκείνου μαθησόμενος ἃ δεῖ μαθεῖν, καὶ τοῦ ἄλλους διδάξαι, καὶ Πέτρος κατιόντα πρὸς αὐτὸν ἔχων ἐκεῖνον, καὶ τά τε ποιητέα παραδοτρειβοῦντα καὶ μή, καὶ τὴν τῶν προβάτων ἐγχειρίζοντα προστασίαν.

Καί τι τοῦτ' ἐγὼ πάσχω; οὐ γὰρ εὖ ἔχει πανταχοῦ τὰς ἀληθείας εἰπεῖν. ὁπότερον τούτων ἀνὰ χεῖρας πρὸς ἐξέτασιν φέρω, μεῖζόν μοι θατέρου καί πως οὐχὶ μικρὸν φαίνε-

φαίνεται. τί ποτε οὖν ἐστιν ἐνταῦθοῖ λέγειν; ἢ ὃ καὶ πανταχοῦ τοῦ λόγου πολλάκις, ὡς ἴσα τοῖς ἀποστόλοις τὰ πάντα; κἂν τοῦ δὲ μᾶλλον, ἐκ τοῦ τὰ ἑκατέρου τῶν τοῦ λοιποῦ, καὶ τὸ μεῖζον καὶ τὸ ἔλαττον ἔχειν δοκεῖν. ἡ ἰσότης αὕτη δὴ σαφεστάτα πασῶν ἐχοῦσα. καθάπερ δυοῖν πεντάθλοιν ἰσοπαλής τις ἀντικατάστασις ὧν θᾶττον θαυμάσειεν ἑκάτερος ἂν ἑκάτερον ἢ ὑπέρσχοι. οὔτε τῷ νικῆσαι, δυνηθεὶς ἂν κατὰ τοῦ ἀνταγωνιστοῦ σεμνύνεσθαι, οὔτ' αὐτὸς ἡττηθῆναι τὴν ἐξ ἐκείνου δείσας ὑψηγορίαν. τοιοῦτον τὸ τοῦ Παύλου. τοιοῦτον τὸ τοῦ Πέτρου τοῦτό γε μὴν καὶ ἐπικατέχειν ἡμᾶς βούλεται καὶ οὐκ ἐᾷ πω τὸν λόγον προσωτέρω βαδίζειν.

non hoc exiguo interuallo, apparet. Quid igitur hic dicendũ? An id, quod iam paſsim huius orationis decurſu dictum eſt, Apoſtolis omnia eſſe paria? & hoc eò magis, quòd vtrumque extremum & maius & minus habere videatur; quæ eſt apertiſsima æqualitas. Quemadmodum ſi duobus Pentathlis ſeu luctatoribus par lucta exſiſtat; quorũ alter citius alterũ admirabitur, quàm ſuperet, ita vt neque vincendo poſſit de, aduerſario gloriari, neq; etiam vinci velit, quòd metuat ne aduerſario ſeſe iactãdi & magnificè efferẽdi occaſionem præbeat. Ita ſe habent res Pauli; ita & Petri. Et hic iterum orationi mora iniicitur; nec vlterius progredi permittitur.

Ὁ μὲν δὴ σωτὴρ, ὅτι μὲν οὐκ ἀγνοῶν ἠρώτα τὸ Πέτρου φίλτρον, οὐδ' ἂν εἷς ἀρνήσαιτο, εἰ μὴ μαίνεσθαι βούλοιτο. ὅτι δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις

Saluatorem de amore Petri ex ignorantia interrogaſſe; nemo, niſi inſanus, negauerit; ſed quòd hoc fecerit aliis in exem-

plum, & ne, qui ſupremus omnium eſt, iniuſtè videretur, eum, qui paulò antè ceciderat, vicarium ſuo loco conſtituere & præfectura in omnes donare, etiam alij antę nos docuerunt. Nec quòd negauerit, conſiderandum eſt; ſed quòd & ante & poſt negationẽ tam generoſo pectore fuerit, vt cũ Dño ſimul in mortẽ ire optarit; quodq́; ad ſe reuerſus mox amare fleuerit. Videtur Deus omnibꝰ illis, qui nunc ex peccatorum cœno ad pietatẽ vel virtutẽ veniunt: aut reueniunt, atq; adeo mihi, & tibi pœnitenti, pœnitẽtiam Petri, qui primus erat, ꝓ exemplari ad imitationẽ propoſuiſſe, tãquam fortem & validum cadere permiſiſſe, vt ſicut in alijs, ita & in pœnitentia crepido & fundamentum eſſet.

Num verò illos, qui in

τοῦτο παραστῆσαι φιλοτιμούμενος· καὶ τοῦ μὴ δόξαι σὺν ἄλλους ὑπερβὰς οὐ σὺν δίκῃ τὸν μικρῷ πρόσθεν πεσόντα χειροτονεῖν ἀνθ' ἑαυτοῦ, καὶ τὴν ἁπάντων ἐγχειρίζειν ἐπιστασίαν, ἐξέθεντο καὶ πρὸ ἡμῶν ἕτεροι. οὐ γὰρ οὐχ ὅτι γε ἠρνήσατο δεῖ σκοπεῖν. ἀλλ' εἰ μὴ τὰ πρὸ τούτου καὶ μετὰ τοῦτο τοιοῦτος ἦν, οἷος καὶ ὑπὲρ τοῦ δεσπότου πρὸς θανάτους ὁμόσε χωρεῖν. καὶ εἰ μὴ παραχρῆμα γνούμενος ἑαυτοῦ πικρῶς ἔκλαυσε, καὶ μή μοι δυσχεράνῃς τῷ πράγματι ὦ τὸν λόγον ἀκούων, εἴ τις ποτε νῦν πρὸς εὐσέβειαν ἢ ἀρετὴν ἔρχῃ ἢ ἐπανέρχῃ εἰ τὴν ἐμὴν καὶ σὴν καὶ παντὸς οὗτινος οὖν σωτηρίαν ἐκ μετανοίας, ἐπὶ πρώτῳ διεχείρισεν ἡ πρόνοια Πέτρῳ. καὶ τὸν οὕτω στερρὸν ἐφῆκε πεσεῖν, κἀκεῖνον κρηπῖδα καὶ θεμέλιον ὡς ἐν τοῖς ἄλλοις, καὶ τῆς ἡμετέρας κατεβάλετο μετανοίας.

Οὐδὲ γὰρ οὐδ' ἑνός γε τοῦ

τῆς

τῆς ἀρετῆς μέρους κατάρξαντας· ὡς Ἀβραὰμ εἰπεῖν ἐπὶ φιλοξενίᾳ. καὶ Ἰωσὴφ ἐπὶ σωφροσύνῃ. καὶ ἐπὶ πρᾳότητι Μωϋσῆν. καὶ ἐφ' ἑτέρῳ ἕτερον θαυμασόμεθα. τὸν δὲ τῆς μητρὸς τῶν ἁπασῶν ἀρετῶν ἀρχηγέτην Πέτρον λέγω τῆς μετανοίας, ὡς οὐδέν τι τῶν γενναίων κατωρθωκότα παραδραμούμεθα; πολὺ μὲν τοῦτ' ἂν ἀνδρῶν ἦν ἀγνωμόνων. καὶ εἰ τῶν ἴσων ἠξιοῦμεν. ἀλλὰ μὴ κεφάλαιον ἁπάντων. ὃ δὴ καὶ εἰκὸς ἐπιθέμεθα. καὶ σιγᾶν μοι τἆλλα δοκῶ τῶν ἐνταῦθα λεχθησομένων. πρὶν περιττήν τινι δόξαι τὴν ὑπὲρ τούτων ἀπολογίας. ἔτι γὰρ φήσει τις ἴσως πλείω δεῖ λέγειν. οὐκ ἀπόχρη δὲ τῇ δεσποτικῇ κρίσει προσεῖναι τὸ ἀναντίρρητον, ἢ καὶ Πέτρῳ τὰ πρῶτα τῶν ἄλλων ἔνειμεν; ἀλλ' ἐκεῖνο καὶ αὖθις δὴ λέγωμεν.

vno virtutis genere excelluerunt, vt Abraham in hoſpitalitate, Ioſephũ in ſtudio temperantiæ, & in manſuetudine Moyſen, & alium in alio virtutis genere admirabimur & commẽdabimus; eum verò, qui pœnitẽtiæ, matris omnium virtutum, dux & auſpex eſt; quaſi nihil p̃clarè fecerit, ſilentio tranſmittemus? Hoc certè hominum valdè inſipientium fuerit. Et ſi æqualitatem ſtatuimus; at non dicimus, quòd ſinguli ſint caput omnium, quod meritò poſuimus & aſſeruimus. Alia quidem, quæ hic obiiciẽtur tacitus p̃tereo, excepto illo, ꝙ alicui hæc Apologia ſuperuacua videri poſſet: Quid enim, dixerit fortè quis, plura dicere oportet? An non ſufficit omnis contradictionis expers, Dominica ſententia, quę Petro primas in omnes cõceſsit. Verùm de his iterum diſſeramus.

Ὁ μὲν σωτὴρ, οὗ χάριν εἴρηται, τὸν Πέτρον ἠρώτα.

Saluator eã ob cauſſam, quam expoſui, Petrum

interrogabat. Ille autem, quãuis Coapoſtolis præſentibus, non ad eorum cœtum reſpexit; nec cogitauit, num quis eorum amorem ſuum teſtaturus eſſet; nec ad eorum gratiam reſponſum ſuum attemperauit; nec, ſi nihil aliud, imprudentiæ & arrogãtiæ notam incurrere timuit; ſed ſic à rei veritate omnibus his ſublimiora ſapere induct⁹ eſt; vt & interrogationẽ toties firmaret, quoties Dominũ interrogantem audiebat. Rogabatur enim, num diligeret; & ille ſe diligere aſſerebat; Repoſitum eſt; Paſce oues meas. Nec Saluator interrogaturus erat, niſi hoc Petrum reſponſurum ſciuiſſet: quẽadmodum nec Abrahamo mandaſſet filium immolare, niſi eũ ad id præſtãdum, paratũ nouiſſet: & Petrus niſi conſcius ſibi fuiſſet, ſe nihil à vero abhorrens reſponſurum, nõ auſus fuiſſet hæc om-

ὁ δὲ καίτοι τῶν συναποστόλων παρόντων, οὐ πρὸς τὸ σύστημα ἐκείνων ἀπεῖδεν· οὐκ ἐνενόησεν ὡς ἐκείνων τις φιλεῖσθαι μαρτυρούμενος ἦν. οὐ πρὸς χάριν αὐτοῖς ἐσκέψατο τὴν ἀπόκρισιν δοῦναι. οὐκ, εἰ μηδὲν ἄλλο, τό γε μὴ δόξαν ἀμαθίας καὶ αὐθαδείας ἀπενέγκασθαι ηὐλαβήθη· ἀλλ' οὕτως ὑπὸ τῆς τοῦ πράγματος ἀληθείας, πάντων τούτων ὑψηλότερα προήχθη φρονῆσαι, ὥστε καὶ τὴν ἐρώτησιν τοσάκις ἐκύρωσεν, ὁσάκις τὸν δεσπότην πυνθανόμενον ἤκουεν. ἤκουε μὲν γὰρ εἰ φιλεῖ. διετείνετο δὲ ὡς φιλεῖ, καὶ ἀντήκουε ποιμαίνειν τὰ πρόβατα. καὶ οὔτ' ἂν ὁ σωτὴρ ἐπυνθάνετο, εἰ μὴ τοῦτο τὸν Πέτρον ἀποκριθησόμενον ᾔδει· ὥσπερ οὐδὲ τῷ ἀβραὰμ ἂν, ἐπέταξε τὸν υἱὸν θύειν, εἴ γε μὴ πρὸς τὸ ἔργον ἔμελλεν ἕτοιμος εἶναι. οὔτε Πέτρος, εἰ μηδαμῇ συνειδότα ᾔδει ἑαυτῷ, μηδὲν πόρρω τῶν ὄντων λέγοντι, οὐδ' ἂν ἀπε-

θάῤῥει

θαῤῥεῖ ταῦτα λέγειν τῷ γε πάντα γινώσκοντι. καὶ αὖ πάλιν ὁ σωτὴρ. μὴ Πέτρον εἰδὼς τἀληθῆ λέγοντα, οὐκ ἂν αὐτῷ τὴν τῶν προβάτων παρέδωκε προστασίαν. οὕτω πάντα δι' ἀλλήλων τε δείκνυται. καὶ ἀλλήλοις προσμαρτυρεῖ. ἅμα γάρ τινι προκείμενον γένηται τούτων ἐν θεωρίᾳ, καὶ τὰ λοιπὰ συνθεωρεῖσθαι παρέστηκε καὶ τούτων δίχα τοῦ καὶ τἄλλα συνεῖναι, θαυμάζειν πάρεστιν οὐδέν.

Οὐκ ἄχαρι δὲ κἀκεῖνο τοῦ πράγματος συνιδεῖν καὶ γὰρ ἐπὶ πολλαῖς ἄλλαις ταῖς πρόσθεν ὑπὲρ τῆς ὁμολογίας ἀμοιβαῖς, καὶ τοῦτο δὴ προσετέθη. μικρῶν μὲν οὐδ' ἐκείνων. ταύτης δὲ καὶ ἧς δήποτε βούλει μείζονος, καὶ ὑπεραιρούσης τῷ ἀξιώματι, προσδὲ τούτῳ, καὶ πολλοῦ Πέτρος ἐτιμᾶτο. καὶ πλείστης ἐπιστροφῆς ἄξιον ἦγε βίον. ἴσος αὐτὸς ἑαυτῷ πανταχοῦ δείκνυσθαι. καὶ πρὸς πᾶσαν ἐρώτησιν τὰ κράτιστα ἀπο-

nia ſcienti reſpōdere. Iterum Saluator niſi ſciuiſſet Petrum vera dicere, haud ei ouium præfecturam commiſiſſet. Ita omnia per ſe mutuò demonſtrantur, & ſibi mutuò teſtimonium reddūt: nam ſimul ac quis aliquid horum contemplari ingreditur, reliqua etiam ad conſiderationem ſeſe offerunt: & niſi quis alia intelligat, neq; vnum ꝓ dignitate admirari poterit.

Non iniucundū porro erit & illud perpendere: etenim multis aliis, quæ præceſſerant, confeſsionis retributionibus hoc non eſt adiectum; quamuis nec ipſæ exiguæ eſsēt; at huic quacunque alia, ſi velis, maiori & dignitate eminentiori, hæc merces adiuncta eſt. Ad hæc Petrus valde honorabatur, & cum plurima cura vitam agebat; vbique ſibi ſemper ſimilis; & ad omnem interrogationem aptiſsima queque reddere

promptus;& quę ipſe nequaquam diceret, ſi aliter ſaperet. Quapropter etiã Magiſtrum his, quæ dicebat, ſtatim aſſentientem habebat. Si quid interea patiendum occurrebat, iterũ in eodem, quo antea, ſtatu Petrum videre erat. Propter quæ hoc etiam honore ſuper omnes alios affectus eſt: nam quibus principibus non eſt venerabilior, quibus Regibus non auguſtior? ſolus, quem ſciamus, loco Chriſti, & à Chriſto Paſtor & Doctor omnium gentium vbiq; terrarum conſtitutus eſt, quam dignitatem in perpetuum ſeruat.

κρίνεσθαι. καὶ ἅπερ οὐκ ἂν αὐτὸς ἄλλα φρονῶν λέγοι πρὸς τὸν διδάσκαλον, οἷς ἔλεγεν εὐθὺς συντιθέμενον εἶχεν. εἰ γὰρ μεταξύ τι συνέβη παθεῖν, ἀλλ' οὖν αὖθις, ὁ πάλαι Πέτρος, ἰδεῖν. δι' ἃ καὶ ταύτης ὑπὲρ ἅπαντας τῆς τιμῆς ἠξιώθη. τίνων ἡγεμόνων οὐχὶ σεμνότερος, τίνων βασιλέων οὐ τιμιώτερος; μόνος ὃν ἴσμεν ἀντὶ Χριστοῦ καὶ παρὰ Χριστοῦ ποιμὴν καὶ διδάσκαλος τῶν ἁπανταχοῦ γῆς ἐθνῶν ἡρημένος. καὶ τετηρηκὼς ἐς πᾶν τὸ ἀξίωμα.

Ex his igitur facilè videre eſt, quomodo Apoſtolorum decora & ornamenta ſint paria. Ego tamen hoc itidem de Petro apponam, quia & ipſum ad tertium cœlum tẽdit. Quid igitur illud, quod dicere inſtitui? cœlitus demiſſum linteum, quod quatuor initiis Deus ad illum demiſit, in quo erãt

Ἔστι μὲν οὖν ῥᾷστον πᾶσιν ἐντεῦθεν ὁρμωμένοις ἰδεῖν, ὡς τοῖς ἀποστόλοις αἱ λαμπρότητες ἴσαι. ἐμοὶ δὲ κἀκεῖνο τοῦ Πέτρου προσθεῖναι δοκεῖ. πρὸς τρίτον καὶ αὐτὸ τὸν οὐρανὸν ἀνατεῖνον. Τί δή ποτ' οὖν εἰπεῖν βούλομαι; τὴν καθειμένην οὐρανόθεν ὀθόνην. ἣν ἀρχαῖς τέτταρσι θεὸς πρὸς αὐτὸν καθιμήσατο τὰ πάντα

δὴ

ἀλλ' ἢ φέρουσιν ὅσα πνοῆς ἀλό-
γου μετέχει. καὶ τὴν ἐκεῖθεν
ἀφιεμένην φωνήν. ὡς ἀνί-
σταθαι τοῦτον δεῖ καὶ θύσαντα
τῶν ὁρωμένων μεταλαβεῖν.
καὶ Πέτρον ἀπαγορεύοντα
περιενέγκασθαι τῶν τοιούτων
ὡς ἀκαθάρτων. καὶ τὴν φω-
νὴν οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ δὶς ἤδη
καὶ τρὶς ἐπὶ τὸ ἴσον δεῖπνον
προτρεπομένην. ἴστε τί δή-
ποτε τὰ τῆς ὁράσεως βούλε-
ται; ὁ γὰρ ἰδὼν ἐξηγήσατο.
εἴρηκά τοι πρὸς τρίτον οὐρα-
νὸν ἀνατείνειν καὶ τοῦτο, καὶ
αὐτόθεν καταφανές. ὃ γὰρ
ἅπαξ ὁ τρίτος σοι δίδωσιν
οὐρανὸς, τοῦτο ἡ ἐκεῖθεν ἀπο-
κάλυψις καὶ φωνή. Τρὶς ἐ-
νεχθεῖσα σαφῶς ἀκοῦσαι.
καὶ τόγε ἑκάτερον τῶν Πέ-
τρου καὶ Παύλου θαυμάτων
τριάδι τιμηθῆναι. τοῦτο μὲν
οὐρανῶν. ἐκεῖνο δὲ θείας φω-
νῆς, πόθεν οὐκ ἴσον; εἴ τε γὰρ
ἔδει τριάδι καὶ τὸ τοῦ Πέτρου
δοξασθῆναι, δεδόξασται.
εἴ τε θείων ἀκοῦσαι φωνῶν.
οὐδὲ τούτων ἀμοιρεῖν φαίνε-

omnis generis animantia rationis expertia; adiuncta hac voce; vt ſurgeret, occideret, manducaret, Petrumq; hæc tanquam immunda tangere renuiſſe; cœleſti voce iam non ſemel, ſed bis & ter eum ad idem epulum inuitante. Scitis quid hæc viſio ſibi velit; nam qui vidit, expoſuit. Dixi hoc etiam ad tertium cœlũ ſpectare; id inde liquet. nam quod tibi ſemel tertium cœlum impertit, hoc etiam tribuit reuelatio & vox inde deſcendens, ter clarè ad aures delapſa, vt ſic vtrunque & Petri & Pauli miraculũ Triade ſeu Trinitate honoretur, hoc quidem trino ſeu tertio cœlo; illud verò, cœleſti voce ter repetita. Quomodo igitur nõ eſt vtrinque æqualitas? Nam ſi Petri quoq; miraculum Triade glorificari oportebat; glorificatum eſt. Si diuinis vocibus; neq; iſtæ defuerunt. Hinc, quæ ipſe

hic velut in vmbratili tabella depicta vidit; egregiè poſtea ad rem contulit. Et vniuerſum orbem prędicatione ſua intus eſſe fecit. Multum illuſtrat Petrũ hæc reuelatio; non minus autem illuſtrątur rebus, ad quas hac viſione impellebatur. Hæc de hac viſione dixerim, non pro pręſtantia rei, ſed pro viribus meis.

Illud minimè ſilerem, quomodo Petrus in mõte Thabor reuelatam in Chriſto diuinitatem ſpectauerit; & patris vocem audiuerit; niſi viderem quoq; alios eodẽ beneficio decoratos eſſe. Si cui tamẽ videtur, addamꝰ & hoc; nã & ibi Petrus primas tenuit. Gloriæ huius etiam alij participes facti ſunt; videndum, an non & iſtud prioribus ſimile ſit. Et quidem Apoſtolorum æqualitas in omnibus elucet; & vt in optima Democratia illud: Nihilo plus; Hic inſuper inueni-

ται. ἐντεῦθεν καὶ ἅπερ οὗτος ὡς ἐπὶ σκιαγραφίας εἶδεν, ἐπὶ τῶν ἔργων αὐτῶν περιφανῶς ἐξενήνοχε· καὶ πᾶσαν ἐντὸς τὴν οἰκουμένην ἐποιήσατο τῷ κηρύγματι. ἔνδοξα μὲν γὰρ αὐτῷ καὶ τὰ τῆς ἀποκαλύψεως. οὐδὲν δὲ ἧττον καὶ τὰ πράγματα πρὸς ἅπερ ἐνῆγεν αὐτὸν τὰ τῆς ὄψεως. τοῦτο μὲν οὖν εἶπον. εἰ καὶ μὴ ὅσον ἐστὶν οἷός τ' ἐγενόμην ἐνδείξασθαι.

Κἀκεῖνό γε μὴν ἥκιστα ἂν ἐσιώπησα. ὡς παραγυμνουμένην Πέτρος εἶδεν ἐν Χριστῷ κατὰ τὸ Θαβὼρ τὴν θεότητα καὶ τῆς φωνῆς τοῦ πατρὸς ἤκουσεν. εἰ μὴ καὶ ἄλλους ἑώρων τοῖς αὐτοῖς ἐλαμπρυναμένους. εἰ δὲ τῷ δοκεῖ καὶ τοῦτο λελέχθαι. καὶ γὰρ ἐπὶ Πέτρου γοῦν κἀκεῖ πρωτείῳ γεγονημένῳ. Μετοχὴ οὖν ἐξεγένετο καὶ τοῖς ἄλλοις τῆς δόξης, σκοπεῖν χρεὼν εἰ μὴ καὶ ταῦτα τοῖς προτέροις ἐφάμιλλον. Ἡ μὲν δὴ τῶν ἀποστόλων ἰσότης ἐν ἅπασι. καὶ ὡς ἐν ἀρίστῃ δημοκρατίᾳ τὸ μηδὲν πλέον.

καὶ

καὶ ταῦτα δὴ τὰ ἐκ τῶν πλα-
στίγγων ὀνόματα. ἰσόρροπόν τε
καὶ ἰσοστάσιον, οὕτω δέδεικται
διὰ πάντων. ἐγὼ δὲ τούτων
μὲν ἑκάτερον θαυμάζω οἷα
καὶ τὸ λοιπόν. ἄμφω γε μὴν,
ὡς οὐκ ἄλλον.

Ἀλλὰ γὰρ ὡς ἐν τοιούτοις,
καὶ πρὸς τὰ ῥηθησόμενα τὸν
λόγον μετάγοντι. καὶ γὰρ εὐπο-
ρίαν μοι καὶ εὐήλατον οἱ μα-
κάριοι νῦν τὴν ὁδὸν ἀνεπέ-
τασαν. οὐκ ἂν ἀφανὲς εἴη τὸ
τῶν ἀποστόλων ὑπέρσεμνον.
ὅσα γὰρ ἄν τις αὐτοὺς τῶν ἐν
ἀνθρώποις σεμνῶν ὀνομά-
σειεν ἐπελθόντα τῇ μνήμῃ.
ὁμοῦ καὶ καθέκαστον ἐφαρ-
μόσειεν ἂν αὐτοῖς. ὡς οὔτ'
ἄλλοις οὐδέσιν, οὔτ' αὐτοῖς
ἐκείνοις οἷς προηγουμένως
ἐπῆν. καὶ σκοπῶμεν ὧδε. βα-
σιλεῖς τῆς μεγίστης πασῶν
ἐξουσίας ἐν ἀνθρώποις ἐπέ-
βησαν. ὅτι δὴ πολλῶν ἐθνῶν
καὶ πόλεων ἄρχουσι καὶ στρατό-
πεδα περιβέβληνται. καὶ ἐς
ὑπεροχὴν πλοῦτον περί-
κεινται. καὶ τὶς δόξης πέρας μετ

as illa à lancibus petita
vocabula; Æqualiter vergens; & pari põdere conſtans. Ego verò alterum horum admiror ſicut & alterum; ambos autem pluſquam vllum alium.

Sed iam ad vlteriora orationem trãsferamus. Pronam enim & facilem viam Beati mihi nunc aperuerunt: nec obſcura eſt Apoſtolorum præcellentia. Quæcunque enim rebus in humanis prçcellentia excogitari & memoriç ſuccurrere poſsũt, illa & ſimul ſumpta & ſigillatim ita illis conueniunt, vt nullis aliis, imò vt nec ipſis, de quibus primariò affirmantur. Hoc ſic oſtendimus. Reges ad ſummam poteſtatem inter homines effecti cenſentur, quòd multis gentibus & ciuitatibus imperẽt, quòd exercitibus ſtipati ſint, quòd diuitiis abundẽt, quodq́; quidquid præclari honoris eſt, id ad

τὸ

retrahant. Cæterum nihil horum eſt, quod Apoſtolis non etiam competat; magiſq; quàm Regibus, & quidem infinito interuallo. Imperāt namque & lubētibus quidem, quotquot per totum terrarum orbem ſol aſpicit. Ait enim: *Conſtitues eos principes ſuper omnē terrā.* Totiq; ſunt eorum exercitus, quot Chriſti: quorum diuitiæ ipſe etiam Chriſtus, quem omnibꝰ, quæ poſſidebant, emerunt; & illi, qui quotidie per illos ſalutem conſequebantur, vel cōſecuturi erant. Honoribus verò, etiā ſecluſo throno ſecluſaq; cum Domino ꝓmiſſa ſeſsione, quis pluribus & maioribꝰ cumulatus fuit.

τὸ κρεῖττον τιμὰς εἰς ἑαυτοὺς ἕλκουσιν. ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀποστόλοις, οὐδὲν ὅτι μὴ τούτων· καὶ περὶ παντὸς βασιλέως, καὶ ἀπείρῳ τῷ μέσῳ διαρκεῖν μᾶλλον ἔχοντα. ἄρχουσί τε γὰρ ἑκουσίων πάσης ὅσην ἥλιος ἐφορᾷ. καταστήσεις γάρ φησιν αὐτοὺς ἄρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. καὶ στρατόπεδα τούτοις ὅσα δὴ καὶ Χριστοῦ. καὶ πλοῦτος αὐτὸς ὁ Χριστὸς, ὃν, πάντων ὧν εἶχον ἐπρίαντο· καὶ οἱ δι᾽ αὐτῶν καθεκάστην σωζόμενοί τε καὶ σωθησόμενοι. τιμαὶ δὲ χωρὶς τῶν παρ᾽ ἡμῶν; τῷ τῶν θρόνων ἀναμνησθέντι καὶ τῆς ἐπηγγελμένης ἅμα τῷ δεσπότῃ καθέδρας, τίνι πλείους δόξουσιν ἢ μείζους προσεῖναι;

Poſt Reges ſequuntur belli Duces, & quotquot illuſtria præfectorum militarium nomina & munia gerunt, bellorum adminiſtratio, inquam, exercituum catalogi & ordines; varia pugnarum

Στρατηγοὶ μετὰ τούτους. καὶ ὅσα τῶν ἡγεμονικῶν ὀνομάτων τὰ μεγάλα χειρίζουσι πολέμων οἰκονομίας δὴ λέγω καὶ στρατοπέδων καταλόγους τε καὶ συντάξεις. ἔτι τε μάχης ἀγῶνας παντοδαπούς.

δαπὺς. καὶ πόλεων πολιορκίας τε καὶ ἀλώσας, καὶ ὅσα περὶ νίκας καὶ τρόπαια καὶ τὴν ἄλλην ἐξετάζεται λείαν. οὐκοῦν, οὐδεὶς τῶν ἀποστόλων παρόντων στρατηγίαν κομπάσει. οὐ γὰρ περὶ μικρῶν οὐδὲ πρὸς ὀλίγους, ἢ μετ᾽ ὀλίγων, ἢ ἐπ᾽ ὀλίγον αὐτοῖς ὁ πόλεμος, ἀλλὰ περὶ βασιλείας ἀθανάτου τῶν οὐρανῶν. καὶ πρὸς πάσας τὰς τοῦ σκότους ἀρχάς. καὶ μεθ᾽ ὅσων ὁ κόσμος ἀνθρώπων φέρει. καὶ ἐφ᾽ ὅσον ἂν παρεκτείνοι τὰ τῆς γενέσεως· οὐ γὰρ ἄδηλον, ὅτι καὶ νῦν στρατηγοῦσιν.

certamina, vrbium obſidiones & occupationes, & ea quæ ad victorias, ad trophæa, & ad cæteram prædam pertinent. At enim præſentibus Apoſtolis nemo de re bellica facilè ſe iactauerit: nō enim fuit illis bellum de rebus exiguis: neq; contra paucos, neq; cum paucis, neq; pauco tempore, ſed de immortali cœlorum regno, & aduerſus omnes tenebrarum poteſtates, & tum tot, quot mundus homines progenerat; & quouſq; generatio hominum durat; nō enim obſcurum eſt, eos etiam militare.

Οὐκ ἄτιμον μετὰ τούτους ὁρῶ χρῆμα τὸν στρατιώτην. καὶ γὰρ ἔκτοπον οὗτος θέαμα σὺν ὅπλοις ὁρώμενος, καὶ τοῖς ἐχθροῖς εἰς χεῖρας ἰών. καὶ τοῦτο δὲ τίς οὐκ ἂν δοίη τοῖς ἀποστόλοις; οὐ γὰρ ὅπως τοὺς ἄλλους πρὸς τὸν πνευματικὸν παραθήγοντες πόλεμον, αὐτοί γε ἠμέλουν, ἀλλὰ καὶ καθ᾽ αὐτοὺς παρε-

Poſt hos ſequitur miles, haud ignobile & inhonorum nomē: inſigne enim ſpectaculum eſt videre armatum militem in hoſtes recta tendētem. Et quis hanc laudem Apoſtolis non conceſſerit? non enim alios in bellum acuebant, ipſi verò otiabantur; ſed & ſeipſos hoſtibus obiiciebant. Timé-

bant namque, vt ipſimet teſtantur, ne aliis prædicantes, ipſi proprio robore falſi, efficerētur reprobi. Atqui milite illuſtrior eſt, qui facinus omnium præclariſsmū edidit: quē enim quis magis ſuſpiciat iſtó, qui phalangem hoſtilem perrumpit, eamq́ in fugā vertit, victoriam obtinet, eamq́ tam vniuerſis, quam familiaribus communicat, accepto munere honorario. Si quis hoc itidem nomine Apoſtolos indigitare volet, is conuenientiſsimum nomen imponet. Eximia enim facta, quæ contra Dæmones patrarunt, & premiorum multitudinem, tanquam res notiſsimas, & vt aliis Apoſtolis eadem impertierint, prætermitto commemorare. Huius fortis eſt quoq; Olympionices præmio affectus. Apoſtoli quoque coronam ab omnibus ſuis aduerſariis reportarunt: currebant enim, non vt in incertum. Pit-

πάτλοντο ἐδεδοίκεσαν γὰρ ὡς αὐτῶν ἐστι λεγόντων ἀκούειν, μήπως ἄλλοις κηρύξαντες, αὐτοὶ τῷ δι' ἐκείνης θάῤῥει ψευσθέντες ἀδόκιμοι γένωνται. καὶ μὴν καὶ ἀριστεὺς στρατιώτου ἐπιφανέστερος. τί γὰρ τούτου μᾶλλον ἂν τις ἀγάσαιτο, φάλαγγα τῶν ἐναντίων ῥηγνύντος, καὶ τροπὴν αὐτῶν ποιουμένου, καὶ νικῶντος, τοῖς ὅλοις, καὶ οἰκείοις αὐτὸ τοῦτο διδόντος, καὶ γέρας λαμβάνοντος. εἰ δὲ καὶ τοῦτο τοὔνομα ἀποστόλων καλέσαι τις, ἀληθέστατα πάντων κεκληκὼς ἔσται. τὰς γὰρ μὴν ἀριστείας ἃς κατὰ δαιμόνων ἠρίστευσαν. καὶ τῶν ἐπάθλων τὸ πλῆθος. ὅτι περ ἐκδηλότατα, καὶ ἄλλοις ὡς ἂν τοῖς ἀποστόλοις χαρίζοιντο, παρίημι καταλέγειν. ταύτης τῆς μοίρας καὶ ὀλυμπιονίκης ἄθλῳ τιμώμενος. καὶ οἱ ἀπόστολοι κατὰ πάντων ἀνταγωνιστῶν στεφανούμενοι.

ἔτρε-

ἔτρεχον γὰρ ὡς οὐκ ἀδήλως. ἐπύκτευον ὡς οὐκ ἀέρα διακενῆς παίοντες.

Πρώτους τῶν παρ' αὐτοῖς ἄγουσιν αἱ πολιτεῖαι τοὺς νομοθέτας, οἷα δὴ τὰ πρακτέα καὶ μὴ ταύτως ὑφηγουμένους. καὶ τίσι τοὺς ἀγαθούς τε καὶ χρησίμους στεφανωτέον. καὶ τοὺς τἀναντία τούτων δὴ κολαστέον. ἀλλὰ κἂν ἐγὼ μὴ λέγω τοῦτο πεφυκέναι τοὺς ἀποστόλους, πάντες οἶδ' ὅτι βοήσετε. καὶ προθήσετε τὰς ἐπιστολάς. καὶ προβαλεῖσθε τοὺς ἐν αὐταῖς νόμους ἢ μᾶλλον ὅλας αὐτὰς νόμους εἶναι διατενεῖσθε. δι' ὧν οὐχὶ τήνδε τὴν πόλιν, ἢ τήνδε καλῶς ἐστιν οἰκεῖσθαι. τὴν δ' οἰκουμένην πᾶσαν ὁμοῦ.

Δικασταῖς οἰκεῖον ἑκάστῳ νέμειν τὰ πρόσφορα. τί δέ; ἀπροσφυεῖς πρός γε τοῦτο τοὺς ἀποστόλους ἥκοντας ἐστιν ἰδεῖν; πολλοῦ καὶ δεῖ. κἂν γὰρ τἆλλά τις αὐτῶν σιγῇ παραδράμῃ, τό γε κρινεῖν ἐπὶ

gnabantno n quaſi aërem in caſſum verberantes.

Primas tenent in Rebuſpublicis legiſlatores; quippe qui facienda & fugienda præſcribant, doceantque, quibus laureis boni & vtiles decorandi; & quibus ſuppliciis his contraria factitantes, afficiendi ſint. Si ego affirmem Apoſtolos non fuiſſe tales, omnes, ſatis noui, exclamabitis; & prolatis epiſtolis, leges, quas continent, deprometis; vel potius ipſas integras epiſtolas, nil aliud niſi leges eſſe, contendetis, quibus non hæc vel illa ciuitas, ſed vniuerſus orbis legitimè adminiſtratur & gubernatur.

Familiare eſt iudicibus, vt vnicuiq; id quod conducibile eſt, reddãt. Quid ergo? Nũ ad hoc ineptos accedere iudicabimus Apoſtolos? & licet quis alia ſilentio prætereat, attamen quòd ſedentes ſup

thronos iudicaturi ſunt duodecim tribus Iſraël, id ſatis eſt ad eorum, tanquam ſapientiſsimorum, iudiciariam poteſtatem declarandam.

θρόνων τὰς φυλὰς Ἰσραὴλ, ἐξαρκεῖ τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν σοφωτάτων δηλῶσαι.

Si vis quoque legatum, qui diſsidia componat; neceſſe eſt, vt legationi Apoſtolorum præcellentiam inter omnes largieris; quæ Deum hominib⁹ reconciliauit; nam in cœlum aſcendentes, neſcio num in corpore an extra corpus, vt ipſi loquũtur, inde pacem adferebant.

Εἴπω καὶ πρεσβευτὴν τὸν πείθοντα τὰ διάφορα καθεστῶτα; λεγέσθω τοίνυν καὶ διδότω τὴν ὑπεροχὴν τῆς τῶν ἀποστόλων πρεσβείας συμβάλλειν. ἣ θεὸν ἀνθρώποις κατήλλαξε. πρὸς γὰρ οὐρανὸν ἀνιόντες, ἀγνοῶ εἴτ' ἐν σώματι εἴτ' ἐκτὸς τοῦ σώματος, κατ' ἐκείνους εἰπεῖν, ἐκεῖθεν κατεκόμιζον τὴν εἰρήνην.

Hæc cum ita ſeſe habeant, cernere licet, etiam ſummum Pontificem inter honoratos numerari, Quibus verò Põtificibus Apoſtoli non ſunt ſubliminores? Quos ſi verum fateri volumus meritò Pontifices Põtificum appellabis, ad eum modum, quo cœlos cœlorum nominamus.

Οὕτω δὴ τούτων τοιούτων, καὶ ἀρχιερεὺς ἀεὶ δήποτε, τοῖς ἐντίμοις ἐγγράφεται, οἱ δ' ἀπόστολοι τίνων ἀρχιερέων οὐχ ὑψηλότεροι; εἰ δὲ τὸ ἀληθέστερον σκοπεῖτό τις, καὶ ἀρχιερεῖς ἂν εὐλόγως ἀρχιερέων καλοῖντο. ὥσπερ που καὶ οὐρανοὺς ἀκούομεν οὐρανῶν.

Si Doctorem quoq; in medium producere ve-

Εἰ δὲ καὶ διδάσκαλον εἰς μέσον παράγειν βούλει. καὶ τοῦτο

τοῦτο σαφέστατον τῶν ἀποστόλων ἐστὶ γνώρισμα. οὐ γὰρ ἔμελλον τοῦ μεγάλου διδασκάλου φοιτηταὶ ὄντες, αὐτοὶ μὴ διδάσκαλοι χρηματίσειν. καὶ τούτοις μέσοις ἡμεῖς διδάσκαλον ἔχομεν τὸν σωτῆρα καλεῖν. ὡς ἀμήχανον ὂν εἰπεῖν ἢ ἀναμνησθῆναί γε τοῦτον ὁ ποῖα διδάσκαλον, ἂν μὴ καὶ σὺν ἀποστόλους συνεπινοῶμεν εὐθύς. ὥσπερ τοῖς ἀπὸ φρέατος πίνουσιν, οὐκ ἄνευ ἀγγείου μέσου, τοῦ ὕδατος πίνειν ἐστίν.

Τὸ δὲ δὴ καὶ ῥήτορας αὐτοὺς καὶ ποιμένας καλοῦσ᾽ ἔχειν λέγεσθαι. τί ἂν εἴποι τις; ἢ τι ντα πρὸς ἡμετέραν σωτηρίαν αὐτοὺς μετιέναι. τοῦτο μὲν τἀγαθὰ πείθοντας, καὶ τῶν φαύλων ἀπείργοντας. τοῦτο δὲ τρέφοντας καὶ πιαίνοντας, καὶ φυλάττοντας λόγοις. οἷς ψυχὴ τρέφεται. ἔτι τοίνυν οὐδὲν ἄτοπόν μοι δοκεῖ, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ δίκαιον, τοῦτ᾽ ἐγὼ λέγω. κἂν τῶν ἐν κόσμῳ καλλίστων με

lis; inuenies & hoc in Apoſtolis apertiſsimum inſigne: non enim in magni illius doctoris Chriſti diſciplina inſtituti fuiſſent, niſi & ipſi Doctores futuri fuiſſent, & his mediis poſſumus nos Chriſtum vocare Doctoré, vt proinde impoſsibile ſit Chriſtum & Doctoré vel nominare, vel animo efformare, niſi ſimul & Apoſtolos concipiamus, quéadmodum qui ex puteo bibit, ille non niſi interueniente vaſe bibit.

Quin & oratores & paſtores rectè illos nuncupabimus; quãdoquidem omnia ſalutis noſtrę procurandæ gratia egerunt, partim ad honeſta excitando, partim ab inhoneſtis cohibendo; partim verò alendo, pingue faciendo & conſeruando cohortationibus, quibus anima nutritur. Iam verò id, quod mihi non modò nõ abſurdum, ſed potius iuſtum videtur, depro-

mam : videlicet ex pulcherrimis mundi partibꝰ Apoſtolis corollas necti, & tanquam primitia offerri debere, conuenienter legibus exornationum. Non enim quia inanimata ſunt, ideo contemnenda ſunt; ſed quia ſine illis nihil naſci vel ſupereſſe poteſt, & quod maius eſt, quia Dei creatoris & laudatoris opera ſunt, iure in admiratione habentur.

Principio occurrit cœlum pulcherrimū & maximum omnium corporum, ſideribus ceu floribus depictum, motu ſuo dies & noctes efficiens. Si quis Apoſtolos quoque cœlos & cœlos gloriam Dei enarrátes vocet, hunc ego non procul à Dauidica cithara abluſiſſe dicam. Nonne & ipſi maximi ſunt omnium, qui vel ſub lege, vel ante legem, vel nunc tempore gratię, pietatis & virtutis nomine celebrati ſunt? Nonne & virtutibus & multitu-

ρῶν, ὥσπερ ἀπαρχὰς ἀναθεῖναι τοῖς ἀποστόλοις φέροντα. λέγω δὲ τούτους ἐκείνοις, ὥσπερ ἐπαίνων νόμος εἰκάζοντα· τοὺς ἐπαίνους συνείρειν. οὐ γὰρ ὅτι τὰ ἄψυχα τοῦδε χάριν παροπτέα. ἀλλ' ὅτι τούτων ἐκτὸς οὐχ οἷόν τε διαγίγνεσθαι. καὶ τὸ μεῖζον, ὅτι θεοῦ τετύχηκε ποιητοῦ τε ἐπαινέτου, εἰκότως δὴ θαυμάζεσθαι.

habentur.

Οὐρανὸς δὴ πρῶτον καλλιστός τε ὁμοῦ καὶ μέγιστος σωμάτων ἁπάντων. ἄστρασιν ὡς ἄνθεσι καταγεγραμμένος. ἡμέρας τε καὶ νύκτας τῷ κινεῖσθαι ποιῶν. ὃς δὲ καὶ τοὺς ἀποστόλους οὐρανοὺς λέγει, καὶ οὐρανοὺς δόξαν διηγουμένους θεοῦ, τοῦτον οὐ πόρρω τῆς Δαυιδικῆς ἐγὼ τίθεμαι χάριτος. ἢ γὰρ οὐχί, καὶ οὗτοι μέγιστοι πάντων τῶν, ἐν νόμῳ τε καὶ πρὸ νόμου, καὶ κατὰ τὴν χάριν ἐπ' εὐσεβείᾳ κηρυχθέντων καὶ ἀρετῇ; οὐχὶ ταῖς ἀρεταῖς καὶ τῷ πλήθει τῶν χαρισμάτων,

μάτων, καὶ οὐρανοῦ φαιδρότεροί τε καὶ ἐκπρεπέστεροι; οὐχὶ τοῦτο καὶ πλέον ἔχουσιν οὐρανοῦ, τὸ μόνην ἡμέραν εἰδέναι ποιεῖν;

Ἀλλὰ τῷ γε μνησθέντι τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἥλιος εἰς νοῦν εὐθὺς ἥκει. καὶ γὰρ καὶ τῷ Δαυὶδ πολλαχοῦ καὶ δέδοται τὸν ἥλιον οὐρανοῦ καὶ ἡμέρας ὀφθαλμὸν λέγειν; κάλλιστον τῶν ἐν κόσμῳ μερῶν. καὶ ζωογόνον καὶ φυτικόμον. ἐντύχῃ δὲ καὶ τοῖς ἀποστόλοις, εἰ μὴ παρρουδέν σοι ταῦτα σκοπεῖν. ἡλίος ἄλλοις καλλίστοις, ἀπ᾽ ἀνατολῶν ἐπὶ ἑσπέραν δραμοῦσι, καὶ τὸν δρόμον ἐκεῖ στήσασι. τοῦτο τοῦ καὶ τὸν οὐρανὸν κἀνταῦθα πλεονεκτοῦσιν, ὅτι μηδὲ δύντες ἔδυσαν. ἀλλ᾽ ὡς πρὶν δῦναι, καὶ μετὰ τοῦτο φωτίζουσι.

Δεδόσθω καὶ νεφέλας τούτους εἰπεῖν. ὑετὸν γοῦν πρώϊμόν τε καὶ ὄψιμον οὖσιν. ἅ τε τῷ βίῳ παρόντες ἐδίδαξαν, καὶ ἃ νῦν τε καὶ μέχρι παντὸς. ἐξ ὧν τί γίνεται; βλαστά-

dine cœleſtium donorũ cœlo ſplendidiores & nitidiores exſiſtunt? Nonne hoc præ cœlo habent; quòd ſolum diem efficiunt?

Verùm, qui cœli mentionem facit, ei ſtatim ſol in mentem venit; quem Dauid ſæpius cœli & diei oculũ appellat; pulcherrima certe vniuerſitatis huius pars eſt, animalibus & plãtis procreandis deſtinata. Hic quoque, ſi attẽdere velis, videbis pulcherrimos ſoles Apoſtolos, ab oriente in occaſum currẽtes, & illic curſum ſiſtentes: qui in hoc etiam cœlo præſtãt; quòd neq; poſt occaſum occubuerunt; ſed vt ante occaſum, ſic & poſt, lucent ac illuminant.

Concedamus Apoſtolos nubes quoque appellari. Pluuiam igitur matutinam & ſerotinã ſuppeditant; nempe ea, quæ in hac vita, & nunc itidem indeſinenter docuerunt

& docēt: Ex quibus quid naſcitur? Germinat in nobis cum rectis, dogmatibus virtus, rigataq; incrementum capit. Ita cum omnia, quæ in pretio & honore ſunt, de Apoſtolis dixeris; ipſi iure ſuo maiora ſemper nomina & encomia exigunt, vt neceſſe ſit omnia prædicta ruere. Quid igitur? Num cœlū tranſcendere oportebit? Ibi enim maiora & meliora inueniuntur nomina, quàm apud nos. Appellētur ergo Angeli & Archangeli: & ordine vſq; ad primos aſcēdamus; & quod omnis celſitudinis ſupremum eſt; Dij vocentur. quod omnium vltimum vocabulum, infinitis autem partibus omnium maximum. Nunc ſcio honoratos laudatoſque eſſe Apoſtolos; & in hac appellatione acquieſco: quia ſufficit; nec eſt quod celſiorem quæramus. Sic in ſingulis admirabiles ſunt Apoſtoli; in omnibus autē ſimul pluſquā admirabiles.

νει σὺν τοῖς ὀρθοῖς δόγμασιν ἐν ἡμῖν ἀρετή. καὶ ἀρδευομένη ἐπίδοσιν δέχεται. οὕτω πᾶν ὅ τι τίμιον λεγόμενοι οἱ ἀπόστολοι, ἔτι μειζόνων καὶ καλλιόνων ἐφίενται πλείονες ὀνομάτων. ἅ τε τῶν εἰρημένων ἁπάντων εἰσὶ πλειόνων τινῶν; ὑπερβῆναι δεήσει τὸν οὐρανόν; ἐκεῖ γὰρ τὰ μείζω καὶ κρείττω τῶν ἐνταῦθα ὀνόματα. λεγέσθωσαν τοίνυν, καὶ ἄγγελοι καὶ ἀρχάγγελοι. καὶ μέχρι τῶν πρώτων ἐφεξῆς ἀνίωμεν, καὶ τέλος ὃ τῆς ἀκρότητος πάντων, θεοί. πάντων μὲν ὕστατον, μεγίστῳ δὲ πάντων ἀπείρῳ τῷ μέτρῳ. νῦν οἶδα τιμηθέντας σοῦ ἀποστόλους. καὶ ἐπαναπαύομαι τῷ προσρήματι. ἀποχρῶσα δὲ κἀκείνοις ἡ κλῆσις· καὶ οὐκ ἔστιν ἣ προσεξεῦροι μείζονι. οὕτω τοῖς καθέκαστον οἱ ἀπόστολοι θαυμάσιοι. ἅμα δὲ πᾶσι καὶ ὑπερθαυμάσιοι.

Ἐδόκει

Ἐδόκει μοι πέρας ἐπιθεῖναι τῷ λόγῳ. οὐ μὴν οὕτως ἀτόπως ἔχω, ὥς τε μὴ καὶ ἐκ τῆς Πέτρου ἁλείας, οἷον ἐπίδειπνον ἡδυσμά τι προσθεῖναι. τοῖς καὶ ὁτιοῦν τῶν ἐκείνου περὶ πολλοῦ ποιουμένοις τρυφᾶν. καὶ δεῦρ᾽ ἴτε δή μοι παρὰ τὴν λίμνην Τιβεριάδος. καὶ ὁρᾶτε Πέτρον σὺν ἑτέροις τῶν μαθητῶν διανυκτερεύσαντα μὲν τῇ παλαιᾷ τέχνῃ μηδὲν δὲ πλέον εἰς πρωΐαν αὐτῷ γεγονός. τηνικαῦτα δὲ καὶ τὸν Ἰησοῦν μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ἐπὶ τοῦ χείλους τῆς λίμνης ἱστάμενον. καὶ μηδενὸς εἰδότος ὅσπερ ποτὲ ὁ φαινόμενος, εἴ τι προσόψον ἔχοιεν ἐρωτῶντα. κἀκείνων μηδὲν ἔχειν φαμένων αὖθις εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ πλοίου χαλᾶν τὸ δίκτυον ἐπισκήπτοντα· ἢ μὴν εὑρήσειν ἐκεῖ τι χρηστὰς ὑποτείνοντα τὰς ἐλπίδας. καὶ τοὺς μαθητὰς εἰς ἔργον ἀγαγόντας τὸν λόγον, τοσούτους συλλαβεῖν τῶν ἰχθύων, ὡς

Volebam orationi finem imponere. Cęterum non adeo abſonus ſum, vt ex piſcatione Petri nihil bellariorũ apponam illis, qui alioqui ea, quæ Petrum concernunt, in deliciis habere conſueuerunt. Adeſte mecum ad mare Tiberiadis & videte Petrum cum cęteris diſcipulis tota nocte, in veteri ſuo artificio occupatum ſine vllo vſq; ad matutinũ tempus profectu. Videte etiam Ieſum poſt reſurrectionem tunc in littore maris ſtantem; & nemine ſciente, quis nam eſſet, interrogantem; nam quod pulmentarium haberent; illiſq; reſpondentibus, nullum ſe habere, in dexteram nauigij partem retia laxare iubentẽs & aliquid ibi repertum iri bonas ſpes ſuggerentem; & Apoſtolos iuſſa capeſſentes, tot piſces cepiſſe, vt rete nullo modo amplius ad nauigium trahere potuerint, ſed ſub aqua ad terram deduxerint:

Petrumque, cum intellexiſſet Dominum tãti miraculi auctorem eſſe, ſtatim, vt erat, tunica ſuccinctum, in aquam ſe demiſiſſe, & natando ad Magiſtrum perueniſſe. deinde rete ad terram traxiſſe, rete plenum piſcibus, & quidem magnis, adde, ſi voles, etiam plurimis, vtpote cẽtum quinquaginta tribus. An non miraculi huius gratia ad ſatietatem vſque vos oblectare poteſt? Ego verò animaduerto quoſdam dictitãtes: quàm beati, quibus piſcibus illis frui cõceſſum eſt. Mirarer, niſi & vos beatos cenſeretis, qui Chriſto & Petro conuiuatoribus, miraculi huius conuiuæ facti eſtis. In vos piſcium miraculo ſatiatos nequaquam coniicietur, quod & aliis nonnullis exprobratum eſt.

μηκέτι μηδαμῶς αὐτοῖς εἶναι πρὸς τὸ πλεῖον ἀνελκύσαι τὸ δίκτυον. ἀλλ' ὑπὸ τὸ ὕδωρ σύροντας κατάγειν ἐπὶ τὴν γῆν. καὶ Πέτρον μαθόντα τὸν διδάσκαλον εἶναι τὸν ἐργάτην τοῦ θαύματος εὐθὺς ὡς εἶχε, τὸν ἐπενδύτην περιζωσάμενον, καὶ πρὸς τὸ ὕδωρ ἑαυτὸν καθεικότα, καὶ διανηχόμενον ἔξω πρὸς τὸν διδάσκαλον εἶτα καὶ τὸ δίκτυον ἐπὶ γῆς ἑλκόντα. καὶ τὸ δίκτυον πλῆρες ἰχθύων. καὶ οἱ ἰχθύες μεγάλοι. οἷοι δ' εἰ βούλει, πρόσθες καὶ πλεῖστοι. τρεῖς γὰρ ἐπὶ πεντήκοντα πρὸς τοῖς ἑκατόν. Ἆρ' οὐχ ἱκανὴ τοῦ θαύματος ἡ χάρις ὑμᾶς εἰς κόρον ἡδῦναι; ἐγὼ δὲ ἤδη τινῶν λεγόντων αἰσθάνομαι, ὡς μακάριοι οἱ τῶν ἰχθύων ἀπολελαυκότες ἐκείνων. θαυμάσαιμι δ' ἄν, εἰ μὴ καὶ ὑμᾶς αὐτοὺς μακαρίους νομίζετε, ὑπὸ Χριστῷ καὶ Πέτρῳ τοῖς ἑστιάτορσι, δαιτυμόνας γινομένους τοῦ θαύματος. τάχα γὰρ οὐκ ἂν πρὸς ὑμᾶς ἐκεῖνό γε ῥηθείη, πόῤῥω τῶν ἰχθύων ἐμφορουμένους τοῦ θαύματος. ὃ καὶ ἄλλοις

ποὶν

ποιῶν ὠνειδίσθη. ζητεῖτέ με ἀκούειν, οὐχ ὅτι σημεῖα εἴδετε. ἀλλ' ὅτι μου τῶν ἄρτων ἐφάγετε.

Quæritis me audire, non quia ſigna vidiſtis, ſed quia panes meos comediſtis.

Ἀλλ' ὦ φωνῆς ἐκείνης ᾗ καὶ ἰχθύες ὑπήκουσαν. ὡς πρὶν καὶ θαλάσσης ὕδωρ καὶ ἄνεμοι. ὦ μαθητοῦ πρὸ πάντων ὁμολογοῦντος τὸ θαῦμα. τῷ πρώτως ἐκπηδῆσαι πρὸς τὸν διδάσκαλον. ὦ μαθητοῦ κατατολμᾶν καὶ κυμάτων ἤδη γεγονότος ἐν ἔθει, παρόντα τὸν διδάσκαλον βλέποντος. ὦ μαθητοῦ θερμοῦ τὸν ζῆλον. πολλοῦ τὸ φίλτρον ἀσχέτου τὸν ἔρωτα. καὶ μόνον τὸν διδάσκαλον πνέοντος. τί μὲν τῶν ἀγαθῶν οὐ δίδωσιν ἡμῖν ἐννοεῖν οὗτος περὶ αὐτοῦ; τί δὲ οὐ λέγειν; ἆρ' οὐ πρὸς οὐρανὸν ἀνανήχεσθαι τηνικαῦτα ἐδόκει πρὸς τὸν διδάσκαλον ἐκνηχόμενος;

O vocem, cui etiam piſces obtemperarunt, vt antea mare & venti: ô diſcipulum, qui ante omnes miraculum profitetur, quia primus exſilit ad magiſtrũ. O diſcipulum qui etiam contra vndas aliquid auſus eſt, cũ præſentem cerneret Magiſtrum. O zelum feruentis diſcipuli, dilectione incenſi, amore indomiti ſolumq; magiſtrum ſpirantis. Quid præclari de ſe cogitandi & loquendi iſte non ſubminiſtrat? An non ad cœlum tunc natare videbatur, quando enatabat ad Magiſtrum?

Καὶ παρείσθω μοι τῶν ἰχθύων τὸ πλῆθος κατ' ἀριθμῶν δύναμιν ἐξετάζειν. ὡς οὐ μοναδικῶς δὴ μόνον καὶ δεκαδικῶς, ἀλλὰ καὶ καθ' ἑκα-

At permittite mihi, vt piſcium multitudinẽ ad numerorũ virtutem excutiam, quia non ſolum per vnitates & decades, ſed & per centuriam de-

curritַ& tribus quadrangulis, vt Arithmeticus quippiam dixerit, conſtat; Quod ſi cui contemplari iucundum eſt, à quibus tria iſta quadrangula progenerentur; huius ſtatim primum numerum parem & vndequaq; abſolutum inueniet; illius verò, eum, quem virginem appellant. Tertij denique, numerum perfectum, vltra quem ſine reflexione progredi non licet. Quæ omnia Petri piſcationem perfectiſsimã fuiſſe indicant, eiusq; in omnibus prærogatiuam & maieſtatem, quantum coniectare fas eſt, declarant. Et ſi his ſubeſt quędam ratio, prout reuera ſubeſt, neq; enim temerè quidquam horum vel actum vel ſcriptum eſt, oratio tamen ad illam accurationem, quam propoſitam habet, pertingere nequit. Voluiſſe autẽ eũ, qui hæc literis prodidit & multitudini & ma-

τὸν τάδε συγκορυφούμενος δείκνυται. καὶ ὡς τρισὶ δὴ τετραγώνοις, ἀριθμητικὸς ἄν τις εἴποι, συντίθεται. ὧν εἴ τινι φίλον ἡδύνοντας αὐτοὺς ἀνασκοπεῖν ἦν. ὁ μὲν ὁ πρῶτος εὐθὺς ἄρτιος ἂν ἀναφανῇ. τοῦ δ' ὃν παρθένον ὠνόμασαν. τοῦ δ' ἐπ' αὐτοῖς τρίτου ὁ τέλειος. ὃ μεθ' ὃν οὐκ ἔστι προβαίνειν μὴ ἀνακάμπτοντα. ἃ δὴ πάντα τὴν τελεωτάτην ἁλιείαν ἀποφαίνει τοῦ Πέτρου. καὶ τὸ ταύτης ἐν πᾶσι πρεσβεῖον. καὶ τὴν σὺν τούτῳ σεμνότητα, ὅσα γε καὶ συμβάλλειν τινά. ταῦτα γάρ εἰ καὶ πρός τινα φέρει λόγον, καὶ γὰρ οὖν φέρει, ὅτι μηδ' ἐκ τοῦ παρήκοντος οἴμαι πεπρᾶχθαι τε καὶ γεγράφθαι, ἀλλ' οὖν οὐχ ὥστε καὶ τῆς γινομένης ἀκριβείας, πρὸς ἣν ὁ λόγος βούλεται χειραγωγεῖν, ἐφικνεῖσθαι. τῷ δὲ δὴ καὶ προσμαρτυρῆσαι τῷ πλήθει καὶ μεγέθει τῆς ἄγρας μηδὲ μέχρι τοῦ καὶ τὸν ἀκριβέστατον

ἀριθ-

ἀριθμὸν περιθεῖναι τοῦ λόγου φείσασθαι, δῆλός ἐστιν ὁ ταῦτα γράφων τὴν οὐχ ὅσην αὖ εἴποι τις ἔσεσθαι μέλλουσαν ὑπὸ Πέτρου τῶν ἀνθρώπων ἁλιείαν καὶ σωτηρίαν ἐκφανέστατα παριστῶν. καὶ γὰρ εὔλογον ἐδόκει πως, ἃ τοῖς ἔργοις θαυμαστὸν δή τινα τρόπον ἐπράχθη, τούτων εἰς μέσον περιτεθῆναι τοῦ λόγου. καὶ ἃ τῶν μεγίστων ἦν σύμβολα, μηδοποιοῦν τῶν ἐν αὐτοῖς παραλείποντα λέγειν. Τοιοῦτός σοι Παῦλε ὁ συναπόστολος. τοιοῦτός σοι Πέτρε ὁ Παῦλος. οἵους ὁ λόγος δεῖξαι, προτεθύμηται μὲν. ἥκιστα δ' ἐφικόμενος, οὐδὲν ἧττον καὶ οὕτως ἔδειξε. τοιοῦτοι ὑμεῖς. τοσοῦτον ἑκάτερος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ ἔχοντες, ὅσον ἡ σελήνη ἐν ἄστροις. οἶμαι γὰρ μηδένα νοῦν ἔχοντα, μὴ θαυμάσαι τούτων τὸ φρόνημα, τὴν πολι-

gnitudini capturæ teſtimonium dare, inde apparet, quod numerum perfectiſsimum adhibuit. Quo ſanè immenſam illam Petri piſcaturã, qua homines piſcaturus erat, & ſalutem partam luculẽtiſsime nobis exhibuit. Conſentaneum enim rationi videbatur, vt quæ mirabili aliquo modo effecta ſunt, illa literis mandarentur, & eorum, quæ maximarum rerum erãt ſymbola, nihil prętermitteretur. Talis tibi, ô Paule, Coapoſtolus obtigit: Talis tibi, Petre, Paulus, quales oratio demõſtrare quidem conata, ſed nequaquam aſſecuta eſt; tametſi nihilomin⁹ ſic quoque aliquid demonſtrauit. Tales vos; & tantum vterque in Eccleſia Chriſti obtinet, quantum luna inter ſidera. Arbitror enim nullum mẽtis compotem eſſe, qui eorum animi magnitudinẽ, conuerſationem & opera non admiretur: magnitudinem

quidem animi, qualem alibi nō inuenias; conuerſationē Angelis ſimilem opera, quæ nulli cedant, multóque minus primas concedant.

Cum enim probè noſſent, ſibi omnium præfecturam conceſſam eſſe, ſtudioſè enitebantur, vt omnes alios labore vincerent. Scit enim etiam Dux belli ſibi plus laborandum eſſe, quàm cuiuis gregariorum militū. Igitur & laborat. Scit quoq; gubernator nauis plus ſibi vigilandum eſſe, quàm vectoribus & nautis. Vigilat ergo. Verè cœlum prius plantas progenerabit, & ſtellis terra inſignetur, quàm ego affirmem, Apoſtolos iſtos in omnibus & ſuper omnes non eminere: nam licet tempore non anteuerterint omnes, tamen & ſecundis non mediocria capeſſenda proponuntur; & iſti omnia preclarè facta in ſe complexi, omnibus, quā

τείαν, τὸ ἔργον. τὸ μὲν γὰρ, οἷον οὐκ ἄλλο. ἡ δὲ ἀγγέλοις ἐφάμιλλος. τὸ δὲ οὐδενὶ τῶν πρωτείων παραχωρεῖν.

Καὶ γάρ τοι συνειδότες ἑαυτοῖς τὴν προστασίαν πάντων ἀνηρτημένοις, καὶ ὑπὲρ ἅπαντας τοῖς πόνοις ἐντρυφᾶν ἐφιλοτιμοῦντο. οἶδε μὲν γὰρ καὶ στρατηγὸς ὡς πλειόνων αὐτῷ δεῖ πόνων, ἢ τῶν ὑποτεταγμένων ἑκάστοις. οὐκοῦν καὶ πονεῖ. οἶδε δὲ καὶ κυβερνήτης μᾶλλον αὐτοῦ προσήκει τῶν ἐπιβατῶν καὶ ναυτῶν ἀγρυπνεῖν· οὐκοῦν καὶ ἐγρήγορεν. ὄντως πρόσθεν οὐρανὸς φύσει βοτάνας καὶ ἀστέρες γῆν διαγράψουσιν, ἢ τοὺς ἀποστόλους ἔγωγε, φαίην ἄν, μὴ πάντα πάντων περιέχειν. εἰ γὰρ μὴ καὶ τῷ χρόνῳ πάντας προέλαβον. ἔστι δ᾽ ὧν οὐ μετρίων καὶ δεύτεροι πρὸς τὸν βίον ἀφίκοντο· ἀλλ᾽ ὁμοῦ πάντα συλλαβόντες ἐν ἑαυτοῖς κατορθώματα, καὶ πάντων ὡς ἔνι μάλιστα ὑπερείδρυνται.

Digitized by Google

ὁρῶνται. καὶ προκάθηνται
μὲν προφητῶν. προκάθηνται
δὲ τῶν συναποστόλων. τῶν
μὲν ὅτι τὰς ἐκείνων ῥήσεις
ἐκύρωσαν καὶ ἅπερ ἐκείνοις
ἦν ἐν ἐφέσει, τούτοις ἐν ἀπο-
λαύσει, προὐξένησε. τῶν δὲ, ὅτι
τε τὸν δεσπότην ἐφίλησαν
πλέον πάντων. καὶ ἠγωνί-
σαντο πλέον πάντων. προ-
κάθηνται δὲ μαρτύρων ὁμοῦ
καὶ ὁσίων. πρὸς ἐκείνους γὰρ
οὗτοι βλέποντες, οἱ μὲν πρὸς
ὁρατοὺς ὁμοῦ καί ἀοράτους
ἐχθρούς. οἱ δὲ πρὸς μόνους
ἀπεδύσαντο τοὺς δευτέρους.
προκάθηνται δ' ἱερέων ὅσα
καὶ παίδων πατέρες. προ-
κάθηνται πάντων ὁμοῦ πάν-
τα πάντων ὑπερβαλόμενοι.
καὶ πᾶσι πάντα τοῖς ἐπικα-
λουμένοις αὐτοὺς γίνονται. τοῦ-
το γὰρ αὐτὸ καὶ περιόντες ἔτι
παρείχοντο ἑαυτούς. καὶ πρὸς
τοῦτο προθύμους ἴσμεν αὐτοὺς
γινομένους. τοὺς Χριστοῦ στό-
ματα λέγω γεγενημένους. τοὺς
σκεύη τῆς ἐκλογῆς. τοὺς θε-

maximè fieri poteſt, anteponuntur. prȩſident Prophetis; præſident & Coapoſtolis; illis, quia eorũ oracula confirmarunt; & quæ illis erant in optatis, horum fructus illis conceſſus eſt: Iſtis, quia plus cæteris Dominum dilexerunt; & plura, quàm cęteri certamina ſubierunt. Præſident inſuper Martyribus aliisq́ Sanctis: ad illos enim reſpicientes q-dam & cum aſpectabilibus, & cum inaſpectabilib⁹ aduerſariis in arenam deſcenderũt, alij tantum cũ inaſpectabilibus. Præſident Sacerdotibus, vt pater filiis. Prȩſident omnib⁹ ſimul omnes in omnibus ſupergreſsi; & omnibus ſe inuocãtibus omnia facti, & hoc ipſum, cũ adhuc in terra ſuperſtites eſſent, promptè omnibus præſtabant, & alacres ſe, vt ſingulis gratificarẽtur, exhibebant. Illi ſcilicet, qui os Chriſti erant, vaſa electionis, fundamenta Eccleſiæ, quæſtores cœlo-

μελίους,

rum, Saluatoris pediſſequi, & imitatores. Et poſt illum, orbis terrarũ ſeruatores. Hæc ſunt & plura, nec minora his ſuperſunt, Apoſtolorum præconia; quos quis fidenter ſibi adſciſcat, tãquam inuictos ꝓpugnatores, propugnacula inexpugnabilia, cuſtodes vigilantes, conſolatores in aduerſis; in periculis liberatores, in morbis medicos, comites ſi quis iter faciat. Gubernatores, ſi quis nauiget, quos quis viuens curatores; & mortuus adiutores habet.

μελίους τῆς ἐκκλησίας. τοὺς ταμίας τῶν οὐρανῶν. τοὺς τοῦ σωτῆρος ἀκολούθους καὶ μιμητάς. τοὺς μετ' ἐκεῖνον τῆς οἰκουμένης σωτῆρας. ταῦτα καὶ τούτων ἔτι πλείω τε καὶ οὐχ ἥττω. οἷς ἄν τις θαρρῶν χρήσαιτο. ἀντιλήπτοις προμάχοις. ἀρραγέσι προβόλοις. ἀγρύπνοις φύλαξι. παρηγόροις ἐν λύπαις. ἐν κινδύνοις ῥύσταις. ἰατροῖς ἐν νόσοις. συνοδεύουσιν εἰ ὁδεύοι. κυβερνήταις, εἰ πλέοι. ζῶν κηδεμόσι. καὶ θανὼν ἀντιλήπτορσιν.

Quorum ductu & auxilio mihi iam quoq; oratio ad finẽ, velut ad portum, prouehitur. Omnia igitur & per omnia Apoſtolis admodum probè peracta ſunt. Quid enim? Ad Chriſtum oportebat accedere? Acceſſerunt. Vbique prædicare? Prædicarũt. In omnibus bonum certamen certare? certarũt. Similem finem

Ὧν τῇ προστασίᾳ καὶ βοηθείᾳ ἤδη κἀμοὶ πρὸς τέλος ὁ λόγος, ὡς εἰς λιμένα καταίρει. πάντα μὲν οὖν διὰ πάντων, εὖ μάλα τοῖς ἀποστόλοις εἴργασται καὶ τετέλεσται. τί γάρ; ἔδει τῷ χριστῷ προσελθεῖν; προσῆλθον. πανταχοῦ κηρύξαι; ἐκήρυξαν. πάντα καλῶς ἀγωνίσασθαι; ἠγωνίσαντο. ἰσάμιλλον τὸ πέρας τῆς πράξεως ἐπιθεῖ-

Digitized by Google

ἐπιθεῖναι; ἐπέθηκαν. θάνατος γὰρ ὑπὲρ χριστοῦ βίαιος παρέπεμψε πρὸς χριστόν. καὶ ὁ τοῦτο κελεύων, νέρων. ὃς ἐκφανέστατα ἀνθρώπων ἔδειξεν, ἢ μόνος ἢ μάλιστα, ὅσα καὶ ἡλίκα ποιεῖν ἀρχὴ κακὰ δύναται, κακοῦ τυχοῦσα τοῦ ἐφεστῶτος. νῦν δὲ τῷ χριστῷ συνόντες ἐν οὐρανοῖς, ᾧ καὶ ἐπὶ γῆς συνῆσαν ἀχώριστοι, ἀπέραντα χαίρουσιν.

actionib⁹ imponere? Impoſuerunt. Violenta enim pro Chriſto ſuſcepta mors, ad Chriſtum illos tranſmiſit. Cuius mortis auctor Nero, qui vel ſolus vel præcipuè luculenter oſtendit, quanta & qualia facinora imperium patrare poſsit, ſi malũ præſidem nanciſcatur. Nunc autẽ cum Chriſto in cœlis degentes, cui etiam in terris inſeparabiliter adhæſerant; ſine fine exultant.

Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ καὶ ὡς ἐν κεφαλαίῳ τῶν λόγων προσειπόντα τοὺς ἀποστόλους καὶ ἐπευξάμενον, αὐτίκα δοῦναι τῷ λόγῳ στῆναι. χαίρετε οὖν ὦ μακάριοι· χαίρετε χριστοῦ μαθηταί. χαίρετε τῆς οἰκουμένης διδάσκαλοι. καὶ γὰρ χαίρετε πρὸς οἷς ἀπολαύετε, τὸ ὑμέτερον ποίμνιον ἄνωθεν ἐφορῶντες. εἰς οἷον αὐθ' οἷον ταῖς ἀεὶ προσθήκαις ἐπιδέδωκεν εἰ μή τι παραιρεῖται τῆς ἡδονῆς τὸ τοὺς ἁπανταχοῦ γῆς τὸν ἕνα χριστὸν ἐπικαλεσαμένους θεὸν δι' ὑμῶν,

Ego verò conſultum cenſeo, vt quia in termino verſamur, Apoſtolos compellem & inuocem, moxq́ curſum ſiſtã. Saluete igitur, ô beati. Saluete Chriſti diſcipuli totius orbis magiſtri. Gaudetis etenim inter gaudia, quibus in cœlo fruimini, quando veſtrum gregem quotidianis incrementis auctum aſpicitis: niſi aliquid de voluptate decerpat; quòd qui vbiq́ terrarum à vobis inſtituti vnum Chriſtum, vt Deum, inuocãt cacodæmo-

nis malitia multifariam diſſecti ſunt. Recta dogmata in dubium reuocantes, doctrinæq; à vobis traditæ alij aliter aduerſari tentãtes. Vos quidem omnibus prædicatis: veritas enim vna eſt; At verò malignus pernicioſo ſtrategemate vſus, quos à concùlcato iam idolorum cultu auulſos cernebat, eos à cognita veritate, prætextu veritatis indagãdæ auellere ſtuduit. Verus impoſtor, & improbitatis inſtrumentum; qui iſta commentus eſt, vt dum homines pro Deo pugnã ineunt, à Deo exciderent; & vt à Deo alienarentur, dum inſtinctu eius pro Deo præter rationem & temerè dimicant. Cæterum vos, ſi qua huius rei cura vos tangit, vt profectò tangit, cohibete & componite diſsidia, Eccleſiamque iterum in vnum congregate. Memineritis ipſa veſtra nomina huc tendere, & huc

τῇ τοῦ πονηροῦ κακοτεχνίᾳ πολλαχῇ διεσπάσθη. καὶ λόγου τοῦ ὀρθοῦ πάντας πᾶσιν ἀμφισβητεῖν. καὶ ἄλλους ἄλλως τῆς ὑμῶν διδασκαλίας ἀντέχεσθαι βούλεσθαι. ὑμεῖς μὲν γὰρ, ἐν πᾶσι τὸ κήρυγμα διηγγείλατε· τὸ γὰρ ἀληθὲς ἕν· ὁ δὲ πονηρὸς πονηρῷ χρησάμενος στρατηγήματι, οὓς ἀφῃρέθη τῆς εἰδώλων πατηθείσης λατρείας, ἀνταφαιρεῖν τῆς ἀληθείας ἐμηχανήσατο ὑποθήκῃ δῆθεν τοῦ τῆς ἀληθείας φροντίζειν. σοφιστὴς ὄντως ἐκεῖνος καὶ κακῶν ὄργανον. τοιαῦτα δραματουργήσας ὡς ὑπὲρ θεοῦ τοὺς ἀνθρώπους μάχην ἀνῃρημένους ἐκπίπτειν θεοῦ. καὶ ἵν' ἀλλοτριωθῶσι θεοῦ, θεῷ παρὰ λόγον βοηθεῖν ὑποβάλλων. πλὴν ἀλλ' εἴ τι γε ὑμῖν τοῦδε μέλει, καὶ γὰρ οὖν μέλει, ἤδη ποτὲ λῆξαι τὴν στάσιν. καὶ πάλιν τὴν ἐκκλησίαν εἰς ἓν συναγάγετε. μνήσθητε ὡς τῶν εἰς τοῦτο συντεινόντων ὑμεῖς ἐπώνυμοι. καὶ ὁ μὲν,

Παῦ-

Digitized by Google

παῦλαν τῶν διαφορῶν ὀρεγέτω. ὁ δὲ ἐπὶ τὴν πέτραν ἀῤῥαγῆ πάντας ὁμοῦ στηριζέτω τῆς τῶν δογμάτων ὀρθότητος. ἦ που πολλαπλασίους ὑμῖν εἰσόμεθα τηλικαῦτα τὰς χάριτας. ὧν τε τῷ βίῳ παρόντες ὑπὲρ ὑμῶν ἠνέσχεσθε. καὶ ὧν αὖθις ἐπιμελήσεσθε. λάβοιμεν καὶ ἡμεῖς τῆς πρώτης ἐκείνης ἐπιμελείας ὑμῶν πεῖραν. ὡς ἂν ὅπερ ἀκοῇ παρειλήφαμέν τε καὶ πεπιστεύκαμεν, καὶ ὀφθαλμοῖς δῆτα δεξώμεθα ὡς ὑμεῖς τὴν οἰκουμένην ἐσώσατε. χριστὸν ἐν ὑμῖν αὐτοῖς ἔχοντές τε καὶ περιφέροντες. ὃν ἅμα τῷ πατρὶ καὶ τῷ πνεύματι προσκυνητὸν ἐκηρύξατε. νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν.

vos impellere; Paulus igitur pauſam contentionibus adferat. Petrus verò ſupra immotam petram incorruptæ doctrinæ adductos confirmet. Et ingentes gratias vobis debebimus, partim propter illa, quæ his in terris noſtri cauſſa ſuſtinuiſtis partim ob ea, quæ iterũ procurabitis. capiamus & nos primæ illius veſtræ curæ experimentum; vt quod auditione accepimus & fide credidimus, oculis quoque intueamur, quomodo ſcilicet orbem terrarum ad ſalutem pertraxeritis, Chriſtum in vobis ipſis habentes & circumferentes, quem ſimul cum Patre & Spiritu ſancto adorandum prædicaſtis, nunc & ſemper & in ſæcula, Amen.

F I N I S.

HISTORICUM ENCOMIUM

Alexandri Monachi Hiſtoriographi de Inuentione pretioſæ & viuificæ Crucis.

EO tempore in Æliæ Epiſcopatu celebris Macarius Hermonæ ſucceſsit, Magnus autē Conſtantinus Imperator omnem curam & ſollicitudinem ad res diuinas illuſtrandas conuertit, ædificans Eccleſias, eaſque ex publico ærario pecuniis, impenſis & variis ornamentis ac theſauris locupletans. Ac principio legem tulit, vt idolorum delubra Chriſtianis traderētur. Et vt qui adhuc in Idololatriæ ſcelere hærebant, capitali ſupplicio afficerentur. Alte-

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΕΓΚΩΜΙΟΝ

Ἀλεξάνδρου μοναχοῦ ἱστοριογράφου περὶ τῆς εὑρέσεως τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ.

ΚΑτ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ὁ τῆς Αἰλίας ἐπίσκοπος μακάριος ὁ φερώνυμος τὴν ἑρμωνᾶ διαδεξάμενος. ὁ δὲ μέγας Κωνσταντῖνος μονοκράτωρ γενόμενος πᾶσαν τὴν φροντίδα εἰς τὰ θεῖα μετενήνοχεν. ἀνοικοδομῶν τὰς ἐκκλησίας, ἐπὶ φιλοτίμως πλουτῶν ἐκ τοῦ δημοσίου λόγου, ἔν τε χρήμασι καὶ ἀναλώμασι, καὶ παντοίοις κειμηλίοις. καὶ πρῶτον νόμον ἔγραψεν ἀποδίδοσθαι τοὺς τῶν εἰδώλων ναοὺς τοῖς τῷ Χριστῷ ἀφιερωμένοις. καὶ τοὺς ἔτι εἰδωλολατροῦντας, κεφαλικῆς ἐπιτιμᾶσθαι τιμωρίας.

Δεύτε·

Digitized by Google

δεύτερον νόμον ἔγραψεν. χριστιανοὺς μόνους ὀρθοδόξους τοὺς στρατεύεσθαι ἐθνῶν τε καὶ στρατοπέδων τούτους ἄρχειν. τρίτον νόμον ἔγραψεν. ἀπράκτους εἶναι τὰς πασχαλίας ἑβδομάδας δύο, μίαν πρὸ, καὶ μίαν μετά. καὶ ἦν λοιπὸν εἰρήνη βαθεῖα, καὶ χαρὰ ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ, πάντων τῶν ἐθνῶν ὡσημέραι προστρεχόντων τῇ πίστει, καὶ βαπτιζομένων, καὶ ἰδίαις χερσὶ τοὺς πατρῴους θεοὺς συντριβόντων.

ram legẽ tulit, vt ex Chriſtianis, ij ſoli qui orthodoxam fidem amplecteбantur, militarent, militibusq; cum imperio preeſſent. Tertiam legẽ ſanxit, qua iuſsit, vt duæ paſchales hebdomades, altera antè, & altera poſt paſcha feſtiuæ & ab omni opere ſeruili immunes eſſent: & erat de cætero vniuerſum per orbẽ pax alta, & gaudium omnibus nationibus ad diuinum baptiſma concurrẽtibus, propriisq; manibus paternos Deos confringentibus.

Ἀλλὰ ταῦτα οὐκ ἦν φορητὰ τῷ ἀλάστορι δαίμονι, ἀλλὰ πάλιν εἰς ἑαυτὸν ἐδραματούργει. πῶς ἂν ἐκκόψῃ τὴν τοσαύτην τῶν ἀνθρώπων ἁρμονίαν. καὶ πεῖσαι μὲν τοὺς ἀνθρώπους θεοποιεῖσθαι τὴν κτίσιν οὐκέτι οἷός τε ἦν. ἐφωράθη γὰρ ἡ ἀπάτη αὐτοῦ. τὸν δὲ κτίστην συντάξαι τοῖς κτίσμασι παραπεῖσαι ἐπεχείρησε τοὺς ἀπείρους. καὶ ἦν πάλιν τά-

Verum id non tulit humani generis peſtis Diabolus, ſed rurſus rationem excogitauit, qua tantam Chriſtianorum lætitiam ſubuerteret, & vt homines denuo creaturam in deorum numerũ referrent, id obtinere nõ potuit. Deprehenſa enim eſt fallacia eius; itaq; creatorem creaturis exæquari infirmis in fide perſuadere tentauit, ortusq; eſt

ingens tumultus in Dei Eccleſiis, Ario quodam Alexandrino, totum orbem ſurſum deorſumque perturbãte; adiunxerant ſe eius factioni pauci quidam Epiſcopi, atque inter hos primus Euſebius Nicomedienſis, & Euſebius Pamphili, aliique cum ipſo; quam contentionem Magnus cernens Conſtantinus, acerbiſsimum animo dolorẽ concepit, & initio quidem verbis, litteriſque admonitoriis vtriuſque partis pugnam diſſoluere conatus eſt: Vbi vero animaduertit, malum omni medicina ſuperius eſſe, ſynodum œcumenicam in vrbe Nicæna fieri præcepit, conueneruntque eò Epiſcopi numero trecenti & octodecim, quorum pleraque pars confeſſorum erat, ſtigmata Christi in corporibus ſuis circumferentium; quibus etiam interfuit ipſe ille magnus

ταραχος οὐκ ὀλίγος ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ θεοῦ, Ἀρείου τινὸς Ἀλεξανδρέως ἄνω καὶ κάτω κυκλοῦντος, καὶ τὴν οἰκουμένην ταράττοντος: συναπήχθησαν δὲ αὐτῷ ἐπίσκοποί τινες ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν, ὧν πρῶτος εὐσέβιος ὁ νικομηδείας, καὶ εὐσέβιος ὁ παμφίλου καὶ ἕτεροι σὺν αὐτοῖς. Θεωρῶν δὲ τὴν μεγάλην φιλονεικίαν ὁ μέγας κωνσταντῖνος ἠνιᾶτο τὴν ψυχὴν, καὶ πρῶτον μὲν ἐπειρᾶτο διὰ παραινετικῶν γραμμάτων τῶν ἑκατέρων μερῶν κατασβέσαι τὴν ἔριν. ὡς δὲ ἴδεν, ἀνήκεστον γινόμενον τὸ κακὸν, προσέταξε γενέσθαι οἰκουμενικὴν σύνοδον ἐν τῇ νικαέων πόλει. καὶ συνῆλθεν ἐπίσκοποι τὸν ἀριθμὸν τριακόσιοι δέκα καὶ ὀκτώ. ὧν οἱ πλεῖστοι ἦσαν ὁμολογηταὶ, τὰ στίγματα τοῦ ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι βαστάζοντες. ἦν δὲ σὺν αὐτοῖς καὶ ὁ πανεύφημος Κωνσταντῖνος

Digitized by Google

νῷ, καὶ δὴ τῆς ἀποθέσεως κινηθείσης, ἔκθεσιν πίστεως ἔγγραφον ἐξήνεγκαν, τὴν κατὰ πᾶσαν ἐκκλησίαν ὀρθοδόξων νῦν ἀπαγγελλομένην. τοὺς δὲ περὶ Ἄρειον, καὶ Εὐσέβιον τὸν Νικομηδέα ἐπιμένοντας τῇ κακοδοξίᾳ ἀνεκήρυξαν, καὶ ἐξωρίσθησαν, καὶ ἐχειροτονήθησαν ἕτεροι ἀντ' αὐτῶν. φιλοτιμησάμενος δὲ ὁ Βασιλεὺς τοὺς ἐπισκόπους, καὶ ἀσπασάμενος ἀπέλυσε μετ' εἰρήνης εἰς τὰς ἰδίας παροικίας, χαίρων ἐπὶ τῇ συμφωνίᾳ τῶν ἐκκλησιῶν.

omniumq́; præconio digniſsimus Conſtantinus, cumq́; res tractari cœpta eſſet, fidei expoſitionem litteris mandatam ediderunt, quæ nunc ritè per vniuerſam orthodoxorū Eccleſiam pronunciatur. Eos autem qui in praua Arij, & Euſebij Nicomedienſis opinioné permãſerant, à ſuo corpore abſciderunt, exilioq́; damnarunt, aliis in eorum locum creatis; maximo autem honore Imperator Epiſcopos afficiens, eosq́; quã humaniſsimè complectens ſingulos in ſuas diœceſes dimiſit; gauiſus ſupra modum propter vnanimem Eccleſiarum conſenſum.

Παρεκελεύσατο δὲ τῷ τῆς Αἰλίας ἐπισκόπῳ Μακαρίῳ παρόντι ἐν τῇ συνόδῳ, καὶ τῶν ἀποστολικῶν δογμάτων ὑπερμαχοῦντι ἀναζητῆσαι τὸν ζωοποιὸν σταυρὸν, καὶ τὸ θεοδόχον μνῆμα, καὶ πάντας τοὺς ἁγίους τόπους, καὶ τοὺς ἄλλους δὲ ἐπισκόπους ὁμοίως περιετρέψα-

Mandauit autem Macario Ælienſi Epiſcopo, qui & ipſe ſynodo interfuerat, & pro Apoſtolicis dogmatibus acriter pugnauerat, vt in viuifica cruce quærenda ſepulchroque diuino ac reliquis ſanctis religioſisq́; locis inueſtigandis omnem diligentiam adhiberet. Etiam

alios Epiſcopos eſt adhortatus, vt peteret vnuſquiſque, quod ad perfectionē ſuæ Eccleſiæ neceſſarium eſſe cerneret. Agebatur autē decimus nonus imperij eius annus, quando facta eſt ſynodus Nicęna.

Poſthæc miſit Imperator matrem ſuam Helenam, mulierē omni laudum genere digniſsimā Deiq; amātiſsimam, cum litteris, magnaq; pecuniæ vi ad Macarium meritò hoc nomine inſignitum, Ælienſem Epiſcopum, vt vnà cum eo viuificum lignum inueſtigaret ſacraque ædificiis exornaret, ipſum expoſcente Imperatrice, aſſerenteq; diuinam viſionem ſibi oblatam, quę iuſſerit, vt Hieroſolymam ſeſe reciperet, & ſacra loca ab improbis obruta, & tanto tempore ex hominū cognitione erepta in lucem educeret.

Epiſcopus autem, vbi

το. αἰτήσασθαι, εἴ τι συνορᾷ εἰς ἀπαρτισμὸν ἑκάστος, τῆς ἰδίας ἐκκλησίας. ἦν δὲ ἐννεακαιδέκατον ἔτος τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ὅτε ἐγένετο κατὰ Νικαίαν σύνοδος.

Μετὰ ταῦτα ἀπέστειλεν ὁ βασιλεὺς τὴν ἑαυτοῦ μητέρα Ἑλένην, τὴν ἀξιέπαινον καὶ θεοφιλῆ εἰς Ἱεροσόλυμα μετὰ γραμμάτων καὶ χρημάτων ἀφθονίας. πρὸς τὸν φερώνυμον μακάριον τὸν Αἰλίας ἐπίσκοπον, ἐπὶ ἀναζητήσει τοῦ ζωοποιοῦ ξύλου τοῦ ἐνδόξου σταυροῦ καὶ οἰκοδομῇ τῶν ἁγίων τόπων. αὐτῆς τοῦτο αἰτησάσης τῆς βασιλίδος, φασκούσης ὀπτασίαν τινὰ θείαν ἑωρακέναι κελεύουσαν αὐτῇ τὰ Ἱεροσόλυμα καταλαβεῖν. καὶ τοὺς ἁγίους τόπους εἰς φῶς ἀναγεῖν, χωσθέντας ἀπὸ τῶν ἀνόμων, καὶ ἀφανεῖς γεγονότας ἐπὶ πολλοὺς χρόνους.

Μαθὼν δὲ ὁ ἐπίσκοπος

ἀφικο-

Digitized by Google

ἀφικομένην τὴν βασιλίδα συναγαγὼν σὺν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπους μετὰ τῆς δεούσης τιμῆς ἀπήντησεν αὐτῇ· εὐθέως δὲ παρεκέλευσε σὺν ἐπισκόπους τὴν ζήτησιν τοῦ ποθουμένου ξύλου ποιήσασθαι· ἀπορούντων δὲ πάντων ἐπὶ τοῦ τόπου, καὶ ἄλλου ἄλλο ὑποψίας διηγουμένου, ὁ τῆς πόλεως ἐπίσκοπος πάντας παρεκάλει ἡσυχίαν ἄγειν, καὶ σπουδαιοτέραν εὐχὴν ὑπὲρ τούτου τῷ θεῷ προσφέρειν. τούτου δὲ γινομένου, εὐθέως ἐδείχθη θεόθεν ὁ τόπος τῷ ἐπισκόπῳ, ἐν ᾧ ἥδρυτο τοῦ ἀκαθάρτου δαίμονος ὁ ναὸς καὶ τὸ ἄγαλμα.

intellexit Imperatricem iam aduētare, cum comprouincialibus Epiſcopis debito cum honore obuiam ꝓceſsit. Statim verò eis iniungit, vt ad inueniendum deſideratum crucis lignū ſe totos darent. Dubitantibus verò omnibus ſuper loco, aliiſq; aliud ex ſuſpicione commemorantibus, Macarius omnes quieto eſſe iuſsit animo & ſedulas Deo preces offerre. Quo facto, confeſtim diuinitus locus ille Epiſcopo reuelatus eſt, in quo ꝓpoſita erāt impuriſsimi Dæmonis templū & effigies.

Τότε ἡ βασίλισσα τῇ βασιλικῇ αὐθεντίᾳ χρωμένη συναγαγοῦσα πλῆθος πολὺ τεχνιτῶν, καὶ ἐργατῶν ἐκέλευσεν ἐκ βάθρων ἀνατραπῆναι τὸ μυσαρὸν οἰκοδόμημα, καὶ τὸν χοῦν πόρρω που ἀπορριφῆναι. τούτου δὲ γινομένου ἀνεφάνη τὸ θεῖον μνῆμα, καὶ ὁ τόπος τοῦ κρανίου,

Tunc Imperatrix Imperatoria vtens auctoritate magno numero opificum & operariorum ex fundamentis Dæmonis iſtius templum ſubuerti iuſsit, quod ſimulatq; effectum eſt, apparuit diuinum monumentum, & locus Caluariæ, & non

procul inde tres cruces defoſſæ. Diligētius etiam inueſtigantes, inuenerunt & clauos.

Hic vero alia Imperatricem cura inuaſit inquirentem, quæ nam de tribus verè Dominica crux eſſet; quam dubitationē Epiſcopus per fidem diſſoluit. Cum quędam mulier, cunctis nota, & ab omnibus iam deſperata, etiam ferè ſpiritum exhalaret, productis duabus crucibus, eam quæ quærebatur, inuenit, ſimul atque enim ſola Dominicæ crucis vmbra ægrotam attigit, ptinus diuina virtute exiliēs magna Deum voce glorificauit.

Imperatrix verò maximo cum gaudio, pariter & reuerentia crucem viuificam ſuſcipiens, partem eius cum clauis ad filium retulit, reliquā verò confecta theca aurea eius ciuitatis Epiſcopo tradidit in perpetuam omni-

καὶ ἀμμηκόθεν τρεῖς σταυροὶ κεχωρισμένοι, ἐπιμελῶς δὲ ἐρευνήσαντες εὗρον καὶ τοὺς ἥλους.

Ἐκεῖθεν λοιπὸν ἀμηχανία καὶ θλῖψις κατέλαβε τὴν βασίλισσαν, ἐπιζητοῦσαν, ποῖος ἄρα εἴη ὁ δεσποτικὸς σταυρός· ὁ δὲ ἐπίσκοπος διὰ πίστεως τὴν διάκρισιν ἔλυσεν· γυναικὶ γὰρ ἀῤῥωστούσῃ τῇ ἐμφανῶν καὶ ἀπεγνωσμένῃ ὑπὸ πάντων, καὶ τὰ τελευταῖα πνεούσῃ προσαγαγὼν ἑκάτερον τῶν σταυρῶν τὸν ζητούμενον ηὗρεν. μόνον γὰρ ἤγγισεν ἡ σκιὰ τοῦ σωτηρίου σταυροῦ τῇ ἀσθενούσῃ, εὐθὺς ἡ ἄπνους καὶ ἀκίνητος θείᾳ δυνάμει παραχρῆμα ἀνεπήδησεν ἐν μεγάλῃ τῇ φωνῇ βοῶσα καὶ δοξάζουσα τὸν Θεόν.

Ἡ δὲ βασίλισσα Ἑλένη τῇ φωνῇ βοῶσα καὶ δοξάζουσα τὸν θεὸν μετὰ χαρᾶς μεγάλης καὶ φόβου ἀνελομένη τὸν ζωοποιὸν σταυρὸν μέρος μέν τι σὺν τοῖς ἥλοις ἀνεκόμισε πρὸς τὸν παῖδα. τῷ δὲ λοιπῷ γλωσσόκομον ἀργυροῦν ποιή-

ποιήσασα παρέδωκε τῷ ἐπι-
σκόπῳ τῆς πόλεως, εἰς μνη-
μόσυνον πάσαις γενεαῖς, καὶ
θεσπίσασα ἐκκλησίαν γενέ-
σθαι ἐν τῷ ζωοποιῷ μνήμα-
τι, καὶ τῷ ἁγίῳ γολγοθᾷ καὶ
ἐν τῇ Βηθλεὲμ ἐν τῷ σπη-
λαίῳ, ἔνθα ὁ κύριος ἡμῶν
ἰησοῦς χριστὸς τὴν κατὰ σάρ-
κα γέννησιν ὑπέμεινε· καὶ ἐν
ὄρει τῶν ἐλαιῶν, ἔνθα ὁ κύ-
ριος εὐλογήσας τοὺς μαθη-
τὰς ἀνελήφθη καὶ ἄλλα πολ-
λὰ ποιησασα ἐν ἱεροσολύμοις, ἀνέτρεψε πρὸς τὸν παῖδα.

Ὁ δὲ μετὰ χαρᾶς αὐ-
τὴν ὑποδεξάμενος, τὴν μὲν
τοῦ τιμίου σταυροῦ μερίδα ἐν
χρυσῇ θήκῃ ἀποθέμενος,
παρέδωκε τῷ ἐπισκόπῳ εἰς
τήρησιν, ἐνιαυσίαις μνήμαις
ἑορτάζειν τὴν ἀνάδειξιν τοῦ
τιμίου σταυροῦ προστάξας· τῶν
δὲ ἥλων τοὺς μὲν εἰς τὴν ἰδί-
αν περικεφαλαίαν ἐχάλ-
κευσεν. τοὺς δὲ ἀνέμιξε τῷ
συμβαρίῳ τοῦ ἵππου αὐτοῦ ἵνα
πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν τοῦ κυρίου
διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος·
ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, ἔσται τὸ

bus gētibus memoriam. Quæ, poſtquam præcepiſſet in loco viuifici ſepulchri templum ædificari, & aliud ſimiliter in ſacro monte Golgotha, & in Bethleem, vbi Dominus ſecūdum carnem natus fuerat, & in monte oliuarum, vbi Dominus diſcipulis benedicens, aſſumptus eſt, aliiſque præclaris id genus confectis, ad filium rediit.

Quām magna cum voluptate ſuſcipiens adorādę crucis partem in loculis aureis repoſuit, eamq; Epiſcopo perpetuò cuſtodiēdam dedit, annuis feſtis, inuentionem crucis celebrandam præſcribens. Clauos autem partim galeæ ſuæ incudi mādauit, partim equi ſui lupatis immiſcuit, vt impleretur quod à Domino per prophetam dictum fuerat: *In illa die erit, quod ſuper frænum equi eſt, ſan-*

ctum Domino omnipotenti.

Imperator deinde ad Macarium Epiſcopũ ſcripſit, vt ædificationẽ templorum maturaret, & architectum eo miſit, cum magno pecuniæ pondere, cui etiam in mandatis dedit, vt diligenter ſacra loca ædificiis exornaret, ita vt eorum magnificentię nihil toto orbe par inueniri poſſet. ſcripſit etiam ad præfectos illius ꝓuinciæ, vt publico ære & ſumptibus, & materiâ illud opus, quantum poſſent, promouerent. Celebrabat autem tunc Imperator ſplendidè imperij ſui vicennalia gratias agens Deo pro omnibus beneficiis tempore Imperij in ſe collatis. Colliguntur autem à Chriſti in carne præſentiâ, vſque ad tempus inuentionis crucis venerandæ, anni trecenti quinquaginta duo. Ab Adam vero, vſque ad tempus, quo Chriſtus in carne apparuit anni quinges

ἐπὶ τὸν χαλινὸν τοῦ ἵππου ἅγιον κυρίῳ παντοκράτορι.

Ὁ δὲ βασιλεὺς ἔγραψε ἐπισκόπῳ μακαρίῳ ἐπισπεύδειν τὴν οἰκοδομὴν, καὶ ἄρχοντα τοῦ ἔργου ἀπέστειλε μετὰ δαψιλείας χρημάτων, παραγγείλας αὐτῷ φιλοτίμως κοσμῆσαι τοὺς ἁγίους τόπους, ὡς μὴ εἶναι τοιαύτην καλλονὴν ἐν πάσῃ τῇ γῇ. ἔγραψε δὲ καὶ τοῖς ἡγεμόσι τῆς ἐπαρχίας παντοίως συνελθεῖν τῷ ἔργῳ ἐκ τοῦ δημοσίου λόγου, ἔν τε χρήμασι καὶ ἀναλώμασι καὶ ὕλαις. ἦν δὲ ὁ βασιλεὺς φαιδρῶς ἄγων τῆς εἰκοσαετηρίδος τὴν ἑορτὴν, εὐχαριστῶν τῷ θεῷ ὑπὲρ πάντων τῶν ἀγαθῶν, ὧν ἐποίησεν ἐν τοῖς χρόνοις τῆς βασιλείας αὐτοῦ. συνάγονται δὲ τὰ ἔτη ἀπὸ μὲν τῆς χριστοῦ παρουσίας, ἕως τῆς εὑρέσεως τοῦ σταυροῦ τριακόσια πεντήκοντα δύο ἔτη, ἀπὸ δὲ Ἀδὰμ, ἕως παρουσίας χριστοῦ ἔτη πεντακισχίλια πεντακό-

σια;

σια. καθ᾽ ἑτέρους δὲ πεντακὶ χίλια τετρακόσια ἑβδομήκοντα πέντε.

mille quingenti: Secundũ alios verò quinquies mille quadringẽti ſeptuaginta quinque.

Ἐν δὲ αἰλίᾳ τὸν φερώνυμον μακάριον διεδέξατο μαξιμῖνος. οὗτος δὲ πρᾷος ἀνὴρ καὶ ἐπίσημος λίαν. ἐν γὰρ τῷ διωγμῷ πολλὰς βασάνους ὑπέμεινε διὰ τὸν θεόν. καὶ τὸν δεξιὸν ὀφθαλμὸν ἀπολέσας ἀπελύθη ἐπὶ τῇ ὁμολογίᾳ τῆς πίστεως. κατ᾽ ἐκεῖνον δὲ τὸν καιρὸν ἡ μακαρία ἑλένη ἡ βασίλισσα τέλος τοῦ βίου ἐχρήσατο, ἐτῶν οὖσα ὀγδοήκοντα, πολλὰ ἐντειλαμένη τῷ παιδὶ περὶ τῆς εἰς χριστὸν εὐσεβείας.

In vrbe autẽ Ælia ſucceſsit Macario Epiſcopo Maximinus vir placidiſſimus, & venerabilis inprimis, vtpote, qui in perſequutione plurima tormenta pertulerat; huic oculus alter extritus fuerat. Eodem tempore beata Helena moritur, ætatis annum agens octogeſimum multa filio ſuo de Chriſtiana pietate præcipiens.

Ἕως ὧδε περὶ τῆς εὑρέσεως τοῦ τιμίου σταυροῦ ἡ ἱστορία ἔστω. καὶ μηδεὶς ἑαυτὸν ἀπατάτω ματαιολογῶν ἀσύμφορα καὶ μυθοποιίας δι᾽ ὀνομάτων παραξένων παρεισάγων τῇ ὑποθέσει. οὐδὲ γὰρ ἐπίσκοπος ἕτερος ἱεροσολύμων γέγονε πώποτε παρὰ τοὺς προειρημένους. οὐδὲ βασιλεὺς ἕτερος ῥωμαίων, οὐδὲ μὴν ἑτέρῳ τρό-

Huc vſq; de inuentione S. Crucis dictum ſit, & nemo ſeipſum decipiat vana referendo, fabuloſaſque narrationes peregrinis nominib9 contextas argumento huic inſerendo. Neque enim vllus alius Epiſcopus Hieroſolymitanus præter prædictos fuit, neque alius Romanorũ Imperator, neque alio modo veneran-

da crux inuenta eſt. Ab Auguſto enim Imperatore, ſub quo Chriſtus ſecundum carnem natus eſt, vſq; ad Conſtãtinum Magnum triginta quinq; Imperatores interceſſerunt. Similiter à Iacobo fratre Domini vſque ad huius Imperium, triginta quinque fuerunt Hieroſolymis Epiſcopi. Venerandam autem diem dedicationis ſanctorum locorũ, & exaltationis adorandæ crucis, Patres ex Imperatorio iuſſu, definierunt quotannis celebrandam decimo quarto die Septembris, qui eſt XVIII. Kalend. Octobris, In honorem Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.

πω ὁ τίμιος σταυρὸς εὑρέθη. ἀπὸ γὰρ Αὐγούστου τοῦ βασιλέως ἐφ' οὗ ἐγεννήθη ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα ἕως τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως Κωνσταντίνου τριάκοντα καὶ πέντε γεγόνασι βασιλεῖς. ὁμοίως δὲ καὶ ἀπὸ Ἰακώβου τοῦ Ἀποστόλου καὶ πρώτου τῶν ἐπισκόπων ἕως τῆς αὐτοῦ βασιλείας τριάκοντα καὶ πέντε ἱεροσολύμων ἐπίσκοποι γεγόνασι. τὴν δὲ σεβάσμιον ἡμέραν τῶν ἐγκαινίων τῶν ἁγίων τόπων, καὶ τῆς ὑψώσεως τοῦ προσκυνητοῦ σταυροῦ ὡρίσαντο οἱ πατέρες μετὰ βασιλικοῦ προστάγματος γίνεσθαι ἀνὰ ἔτος ἕκαστον τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ τοῦ σεπτεμβρίου μηνὸς. ἥτις ἐστὶν ἡ πρὸ δεκαοκτὼ καλανδῶν ὀκτωβρίων, εἰς δόξαν τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

Quoniam verò, diuina nos adiuuante gratia, oratione proceſsimus ad ſplendidam feſti noſtri diem, quæ eſt oſtenſio & exaltatio S. Crucis, age,

Ἐπειδὴ δὲ χάριτι τοῦ θεοῦ κατηντήσαμεν τῷ λόγῳ εἰς τὴν ἐπίσημον ἡμέραν τῆς ἑορτῆς ἡμῶν, ἥτις ἐστὶν ἡ ἀνάδειξις τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ, φέρε

Φέρε καθὼς οἷόν τέ ἐστι μικρὰ χαιρετήσαντες τοῦτον καταπαύσωμεν τὸν λόγον.

quantũ in nobis eſt, crucem paucis quibuſdam ſalutationibus proſequamur; ſicq́ ſermoni noſtro finem imponamus.

Χαίροις τοίνυν σταυρὲ τίμιε, χαίροις, ὅτι ἐν σοὶ ὁ κύριος ἡμῶν ἰησοῦς χριστὸς ὑψώθη οἰκονομικῶς· ἐν ᾧ πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς χαρᾶς καὶ τῆς χάριτος. χαῖρε σταυρὲ τίμιε. διὰ σοῦ γὰρ ἀέναος χαρὰ ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ γῆς βραβεύεται. χαῖρε σταυρὲ τίμιε ὅτι ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ὁ δημιουργὸς ἐν πάσῃ κτίσει τὴν εἰκόνα σου ἐζωγράφησεν. χαῖρε σταυρὲ ἔνδοξε ὅτι πᾶσαι αἱ κατ' οὐρανὸν δυνάμεις ἴσως τῇ διὰ σοῦ σωτηρίᾳ φρικωδεστάτους ὕμνους ἀναπέμπουσι τῷ δεσπότῃ. χαῖρε σταυρὲ ἔνδοξε. διὰ σοῦ γὰρ ἡ ἐν πόλεσι, καὶ ἐν νήσοις, καὶ ἐν παντὶ ἔθνει ἐκκλησίαι ὀρθοδόξων τεθεμελίωνται. χαῖρε σταυρὲ ἔνδοξε. διὰ σοῦ γὰρ πᾶν στόμα πιστῶν εἰς θεολογίαν ἠνέωκται. χαῖρε σταυρὲ μακάριε.

Salue igitur crux pretioſa; ſalue, quia in te Dominus noſter Ieſus Chriſtus per diſpenſationem exaltatus eſt, in quo ſunt omnes theſauri lætitiæ & gratiæ: ſalue crux pretioſa, per te enim æterna lætitia in cœlo ſimul atq; in terra paratur. ſalue crux pretioſa, quia diu ante, atque adeo ab omni principio, conditor rerum in vniuerſa creatura tuam imaginẽ depinxerat. Salue crux glorioſa; quia omnes poteſtates cęlorum ob ſalutẽ per te partam, tremendos Deo hymnos offerunt. Salue crux glorioſa, per te enim in ciuitatibus, inſulis, omnibuſque nationibus Eccleſiæ orthodoxorũ fundamẽta accipiunt. Salue crux glorioſa, quia per te omnia fidelium ora in ſermones

de Deo reſoluuntur. Salue crux beata, per te enim cœleſtes Angeli cum hominibus in terra Chriſtū celebrāt. Salue crux beata, per te enim homines terreſtres cum Angelis ſimiliter ante Deum conſiſtunt cum ineffabili gaudio omnium rerum conditorem glorificātes. Salue, crux beata, per te enim Adamus à maledictione liberatus ſaliens & exultans in paradiſum introiuit, primęua dignitate recepta. Salue crux ſancta, per te omnis Diabolica poteſtas proſtrata eſt, & omnis Diabolica operatio. Salue crux ſancta, per te enim ter ſancta & conſubſtantialis Trinitas agnoſcitur, creditur & glorificatur. Salue crux ſancta, per te enim bona, quæ nunquam auferētur, hominibus conceſſa ſunt.

Et quid tandē dicemus, & quid omittemus, Quomodo pro meritis poten,

Διὰ σοῦ γὰρ ἄγγελοι οὐράνιοι σὺν ἀνθρώποις ἐπὶ γῆς Χριστὸν ὑμνοῦσι. Χαῖρε σταυρὲ μακάριε· διὰ σοῦ γὰρ ἐν οὐρανοῖς ἐπίγειοι ἄνθρωποι ὁμοίως παρίστανται τῷ Θεῷ μετὰ ἀνεκλαλήτου χαρᾶς τὸν ποιητὴν δοξάζοντες. Χαῖρε σταυρὲ μακάριε. Διὰ σοῦ γὰρ ὁ ἀδὰμ τῆς κατάρας ἐλευθερωθεὶς σκιρτῶν καὶ ἀγαλλιώμενος εἰς τὸν παράδεισον εἰσελήλυθεν ἀπολαβὼν τὸ ἀρχαῖον ἀξίωμα. Χαῖρε σταυρὲ ἅγιε· διὰ σοῦ γὰρ πᾶσα διαβολικὴ δύναμις καταβέβληται καὶ πᾶσα δαιμονικὴ ἐνέργεια καταλύθη. Χαῖρε σταυρὲ ἅγιε. Διὰ σοῦ γὰρ ἡ τρισαγία καὶ ὁμοούσιος τριὰς παντὶ τόπῳ γνωρίζεται καὶ πιστεύεται καὶ δοξολογεῖται. Χαῖρε σταυρὲ ἅγιε· διὰ σοῦ γὰρ τὰ ἀναφαίρετα ἀγαθὰ τοῖς ἀνθρώποις δεδώρηται.

Καὶ τί εἴπωμεν, καὶ τί παραλείψωμεν; πῶς ἀνυμνήσωμεν τὴν δύναμιν τοῦ δεσποτικοῦ

ποθηκοῦ σταυροῦ; ὢ ὄνομα σταυ
ροῦ, ἐν ᾧ τὰ μεγαλεῖα τῶν μυ-
στηρίων τοῦ θεοῦ ἐγκέκρυπται,
ἀγγέλοις αἰδέσιμον καὶ ἀν-
θρώποις σεβάσμιον. τί γὰρ
ἱερασμιώτερον ὀνόματος
σταυροῦ, ἢ ἡδύτερον χρι-
στιανοῖς; τί δὲ τούτου
ἐνεργέστερον εἰς θαυματουρ
γίαν;

Σταυρὸς θείας δυναστείας
ἐνεργέστατον σημεῖον. σταυρὸς
ἀγγέλων χαρὰ καὶ δαιμό-
νων πένθος. σταυρὸς ἐκκλη
σίας θεμέλιος. σταυρὸς τοῦ
παντὸς κόσμου φωστὴρ ἀείφα-
νης καὶ παντοφανής. σταυρὸς
τεῖχος ἀκράδαντον καὶ ἀρ
ραγὲς καὶ ἀκαταπολέμητον
πάσης τῆς οἰκουμένης. σταυ-
ρὸς ἱερέων δόξα, ἱεροπρεπὴς
καὶ ἀνεπηρέαστος. σταυρὸς
βασιλέων κράτος καὶ δυνα-
στεία, καὶ νικητικὸν ὅπλον κα-
τὰ τῶν πολεμίων. σταυρὸς
στρατοπέδων παντευχία πα-
ναλκεστάτη, καὶ ἀκατάπληκ-
τος τοῖς ἐναντίοις. σταυρὸς

tiam Dominicæ Crucis decantabimus? O crucis nomen, in quo magnalia myſteriorum Dei abſcō-dita ſunt, Angelis reuerendum, & hominibus venerandum. Quid enim amabilius aut ſuauius Chriſtianis nomine crucis? Quid eo efficacius ad patranda miracula?

Crux diuinæ potentiæ efficaciſsimum ſignū eſt. Crux Angelorum gaudium, luctusq́ Dæmonum. Crux Eccleſiæ fundamētum. Crux totius mundi lucerna ſemper & vbique lucens. Crux murus inexpugnabilis perfringi neſcius, & inuictus totius orbis. Crux ſacerdotum conueniens & confuſionis expers gloria. Crux Regum robur, potentia, & armatura victrix contra hoſtes. Crux exercituum armatura fortiſsima; & hoſtibus inſuperabilis. Crux ciuitatum cuſtodia nec inſidiis, nec

πόλεων

prædæ obnoxia. Crux populorum Dæmonum perpetua & irrequieta pernicies. Crux Dæmonum ruina fatalis & æterna. Crux Chriſtianorū ſpes firma, omnis confuſionis & imminutionis expers. Crux ægrotantium tàm animarū quàm corporum medicina decertiſsima. Crux benè valentium caſus ignara ſanitas. Crux eorum, qui vndis iactantur, portus tranquillus. Crux belligerantium pax inconuulſa. Crux orthodoxorum gloriatio gloriationum, & hæreticorum iugis cōdemnatio:

πόλεων φυλακτήριον ἀνεπιβούλευτον καὶ ἀσκύλευτον. σταυρὸς λαῶν εὐφροσύνη διηνεκὴς καὶ ἀκατάληκτος· σταυρὸς διαβόλων πανωλεθρία διηνεκὴς καὶ ἀκατάπαυστος. σταυρὸς δαιμόνων κατάπτωμα αἰώνιόν τε καὶ ἐξαίσιον. σταυρὸς χριστιανῶν ἐλπὶς βεβαία τε καὶ ἀνεπαίσχυντος καὶ ἀμείωτος, σταυρὸς ἀσθενούντων ἴασις εὐπρεπεστάτη ψυχῶν τε καὶ σωμάτων, σταυρὸς εὐεκτούντων ἀδιάπτωτος ὑγεία. σταυρὸς χειμαζομένων λιμὴν εὐδιάστατος σταυρὸς πολεμουμένων εἰρήνη ἀστασίαστος. σταυρὸς ὀρθοδόξων καύχημα καυχημάτων, καὶ αἱρετικῶν κατάκριμα ἀκατάπαυστον.

Crux Idololatriæ diſiectio, & pietatis reſtitutio. Crux virginitatis magiſtra, & tēperantiæ cuſtos. Crux ſecuritas, & peccatorum pœnitentia. Crux Monachorum ornamentum, & eorum, qui honeſtè viuunt, decus. Crux infantium cuſtos; iuue-

σταυρὸς εἰδωλολατρείας κατάλυσις, καὶ εὐσεβείας ἀνόρθωσις. σταυρὸς παρθενίας διδάσκαλος, καὶ σωφροσύνης φύλαξ. σταυρὸς δικαίων ἀσφάλεια, καὶ ἁμαρτωλῶν μετάνοια. σταυρὸς μοναζόντων ἐγκαλλώπισμα, καὶ σεμνῶς βιούντων

εὐκοσ-

Digitized by Google

εὐκοσμία. σταυρὸς νηπίων φύλαξ, καὶ νέων σωφρονισμὸς, καὶ γερόντων στηριγμοῦ βακτηρία. σταυρὸς πτωχῶν ἀδαπάνητος θησαυρὸς, καὶ πλουσίων αὐταρκείας διδάσκαλος. σταυρὸς πεπλανημένων ὁδὸς, καὶ ἀπολλυμένων ἀπλανὴς ὁδηγός. σταυρὸς ἀνάπαυσις ἐν κόποις ἡμερινοῖς, καὶ βοήθεια ἐν φόβοις νυκτερινοῖς. σταυρὸς ἐθνῶν εὐταξία, καὶ παντὸς τοῦ κόσμου βαθυτάτη γαλήνη.

num temperantia, & ſenibus firmandis baculus. Crux pauperum inconſumptus theſaurus; & diuitum doctrix quid ſatis ſit. Crux errantium via, & pereuntium dux certiſsma ad ſalutem. Crux requies in laboribꝰ diurnis, & auxilium in timoribꝰ nocturnis. Crux nationum diſciplina; & totius mundi pax ꝓfundiſsima.

Καὶ τί εἴπωμεν, ἢ τί παραλείψωμεν, ἢ πῶς σε ἀνυμνήσωμεν πανένδοξε σταυρέ; ὅτι σε μόνον ἀπὸ πάσης τῆς κτίσεως ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης ἀνέδειξεν ὅπλον ἀήττητον κατὰ τοῦ διαβόλου, καὶ τῆς ἁμαρτίας, καὶ τοῦ θανάτου. διὸ μακάριοί ἐσμεν πάντες οἱ καταξιωθέντες τὴν ἁγίαν ἰδεῖν ἡμέραν τῆς σῆς ἀναδείξεως. σὺ εἶ τῶν προφητῶν τὸ κήρυγμα. περὶ σοῦ γὰρ ἀγαλλιώμενοι ὡσημέραι κελαδοῦσι λέγοντες πρὸς τὸν θεόν.

Et quid dicemus, aut quid omittemꝰ, aut quomodo te celebrabimus, ô glorioſa crux; quia te ſolam ex omnium creaturarum numero fecit Rex gloriæ inuictam contra Diabolum, peccatum, & mortem, armaturã. Quapropter beati ſumus omnes, quibus hæc gratia data eſt, vt ſanctum Oſtẽſionis ſeu Exaltationis tuę diem aſpiceremus. Tu ꝓphetarum oraculum es; per te enim exultantes

quotidie ſonoribus vocibus Deo decantant: *Dediſti metuentibus te ſignificationem, vt fugiant à facie arcus.* Tu es gloriatio Apoſtolorum; perpetuò enim in ſancta Eccleſia clamant ore cuiuſdam ſacri præconis. *Mihi verò abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti.* Tu es Martyrum corona; quia & ipſi ſublata cruce Chriſtum ſecuti ſunt. Tu es gloriatio & exultatio eorum, qui degunt in mõtibus, ſpeluncis, & in cauernis terræ propter nomen Domini, quia & ipſi carnem cum paſſionibus & concupiſcentiis crucifixerunt. Tu eorum qui prope, & qui longè ſunt, refocillatio es & requies. O ineffabilem Dominicæ crucis gratiã. O inexplicabilia & incõprehenſibilia, quæ in eo latent, myſteria.

θεόν. ἔδωκας τοῖς φοβουμένοις σε σημείωσιν τοῦ φυγεῖν ἀπὸ προσώπου τόξου. σὺ εἶ τὸ καύχημα τῶν ἀποστόλων· ἀδιαλείπτως γὰρ βοῶσιν ἐν ἐκκλησίᾳ ἁγίᾳ δι' ἑνὸς αὐτῶν ἱεροκήρυκος. ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ. σὺ εἶ καὶ τῶν μαρτύρων στέφανος. ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ τὸν σταυρὸν ἄραντες ἠκολούθησαν τῷ κυρίῳ. σὺ εἶ τὸ καύχημα καὶ τὸ ἀγαλλίαμα τῶν ἐν ὄρεσι καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς κατοικούντων διὰ τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου. ὅτι καὶ αὐτοὶ τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυλίαις. σὺ τῶν ἐγγὺς καὶ τῶν μακρὰν ἀναψυχὴ καὶ ἀνάπαυσις. ὢ τῆς ἀνεκλαλήτου χάριτος τοῦ δεσποτικοῦ σταυροῦ; ὢ τῶν ἐν αὐτῷ ἀνεκλαλήτων καὶ ἀκαταλήπτων μυστηρίων;

Καὶ

Καὶ ἵν' εἴπω κἀγὼ ἐκστατικόν τι μετὰ τῆς ἱερᾶς σάλπιγγος. ὦ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως θεοῦ· ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ. παρὰ γὰρ τῷ ξύλῳ τῆς ζωῆς νεκρωθέντες, παρὰ τῷ ξύλῳ τῆς κατακρίσεως ἐζωοποιήθημεν. Διὰ τὴν ἄμετρον χάριν τοῦ σεσωκότος δεσπότου δέον ἡμᾶς τὴν πανέορτον ταύτην συστήσασθαι ἐν τοῖς πυκάζουσιν ἕως τῶν κεράτων τοῦ θυσιαστηρίου: πυκάζοντα δέ εἰσιν ὥς φασιν, οἱ περὶ ταῦτα δεινοί, τὰ ἐξ ἀμελείας ἢ παλαιότητος ῥυπωθέντα εἶτα ἐξ ἐπιμελείας καὶ σπουδῆς πάλιν ἐπὶ τὸ τιμαλφέστερον μετακοσμούμενα εἰς εὐφροσύνην καὶ τέρψιν τῶν εὐωχηθησομένων ἐν γάμοις, ἐν ἑτέρᾳ τινὶ φαιδρᾷ θυμηδίᾳ.

Διατεθῶμεν τοίνυν ὡς προστετάγμεθα, καὶ τὴν συμβᾶσαν ἡμῶν ἐκ ῥαθυμίας τῷ συνειδότι ἀπεκδυ-

Et vt ego quoq; aliquid quaſi ex raptu cum ſacra illa tuba proloquar. *O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quam inueſtigabilia ſunt iudicia eius.* Nam iuxta lignum vitæ interempti; viciſſim iuxta lignum condemnationis viuificati ſum⁹. Quocirca ꝓpter immenſam gratiam Domini Saluatoris decet, vt hoc feſtum celebremus *in condenſis, vſq; ad cornua altaris.* Sunt autem condēſa, vt harum rerum periti tradunt, ea, quę vel ex negligentia, vel ex vetuſtate ſordidata, deinde cura & induſtria in meliorem formam reformantur ad lætitiam & voluptatem conuiuantium in nuptiis; ſplendidiori ſpeciei reſtituta.

Agamus ergo, vt iubemur, & quidquid inquinamēti conſcientia contraxit, abiiciamus, dum

hunc illuſtrem & omni veneratione proſequendum diem in memoriam viuificæ crucis feriamur, Eleemoſynis & fide, ,put mandat ſcriptura libertatem timore & reuerentia ornatam adepti, & victricibus crucis armis in humeros ſublatis, hymnum illum Angelicum, qui nobis cœlitus ad placandam omnem iram donatus eſt, Deo pro more decantemus. *Sanctus Deus, ſanctus fortis, ſanctus immortalis, miſerere nobis*, ſancta Trinitas, incomprehenſibilis, incircũſcripta, extra ſe non prodiens, conſubſtantialis, ęqualis poteſtatis, durationis, gloriæ miſerere nobis, & propitiare peccatis noſtris propter nomen ſanctum tuum, & da nobis inuenire miſericordiã & miſerationes in illa die iuſtę retributionis tuæ. Tu enim es Deus noſter, & te Patrẽ, Filium, &

σάμενοι ἀειδίαν, τὴν φαιδρὰν ταύτην καὶ πάνσεπτον ἡμέραν τὴν τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ μνήμης ἐπιτελέσωμεν, ἐλεημοσύναις τε καὶ πίστει καθὼς φησιν ἡ θεία γραφὴ παῤῥησίαν ἐν εὐλαβείᾳ κεκοσμημένην ἀναλαβόντες, καὶ ἄραντες ἐπὶ τῶν ὤμων τὸ νικητικὸν ὅπλον τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ τὸν δωρηθέντα ἡμῖν οὐρανόθεν εἰς παῦσιν πάσης ὀργῆς ἀγγελικὸν ὕμνον συνήθως πρὸς τὸν θεὸν βοήσωμεν. ἅγιος ὁ θεὸς, ἅγιος ὁ ἰσχυρὸς ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς, ἁγία τριὰς ἀκατάληπτε, ἀπερίγραπτε, ἀνεκφοίτητε, ὁμοούσιε καὶ ὁμόθρονε καὶ ὁμόχρονε καὶ ὁμόδοξε, ἐλέησον ἡμᾶς, καὶ ἱλάσθητι ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου τοῦ ἁγίου. καὶ δὸς ἡμῖν εὑρεῖν ἔλεος καὶ οἰκτιρμοὺς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀνταποδόσεώς σου τῆς δικαίας. Σὺ γὰρ εἶ ὁ θεὸς ἡμῶν καὶ πρέπει σοι τῷ πατρὶ

καὶ

Digitized by Google

καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ πνεύματι δόξα, μεγαλοσύνη, κράτος καὶ ἐξουσία πρὸ παντὸς αἰῶνος, καὶ νῦν καὶ εἰς τοὺς σύμπαντας αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

Spiritum S. decet gloria, magnificentia, imperium & poteſtas ante omne ſæculum, & nunc & in vniuerſa ſæculorum ſæcula, Amen.

F I N I S.

THEODORI PRODROMI EPIGRAMMATA IN SANCTAM CRVCEM.

Ex Tetraſtichis in Geneſin.

Εἰς τὴν τοῦ ὄφεως ἀπάτην.

Jn ſerpentis deceptionem.

Δαίμων, φθόνος, γύναιον, ἡδονῆς ξύλον,
Ἀπεκδύουσιν, ἐξ ἐδὲμ πέμπουσί με.
Θεὸς, πόθος, γύναιον, ἔντιμον ξύλον
Ἐπενδύουσιν, εἰς ἐδὲμ πέμπουσί με.

Dæmon, inuidia, mulier, voluptatis lignum,
Exuunt, & ex Edem emittunt me.
Deus, deſiderium, mulier, venerabile lignum
Induunt, & in Edem immittunt me.

Ex tetraſtichis Exodi, vbi de ligno Merrhę, ſeu Marrhæ iniecto ait, lignum illud, quod ex amaris aquis effecit dulces, fuiſſe figuram S. Crucis.

ἀλλὰ

Digitized by Google

——ἀλλὰ τόδε σταυροῦ ξύλον ἔπλετο τύπος,
Ὅς γλυκανεῖ κακίης μεροπείας νάματα πικρά.
——Lignum hoc fuit typus Crucis,
Quæ dulceſcere facit malitiæ humanæ fluenta amara.

Ex tetraſtichis Numerorum.

Εἰς τὸν χαλκοῦν ὄφιν.

Ζῶντας δράκοντας θανατοῖ χαλκοῦς δράκων,
Ἆρ' οὖν ὁ χαλκὸς τοὺς ὄφεις ἐθανάτου;
Καὶ ποῦ τόδ' ἔγνω χαλκὸν ἐν θανασίμοις;
Οὐκοῦν ὁ χαλκὸς, ἀλλ' ὁ τοῦ σταυροῦ τύπος.
Viuos dracones interficit æneus draco;
Num æs ſerpentes interficiebat?
Et vbi auditum eſt, æs eſſe in letiferis?
Non igitur æs, ſed typus Crucis interficiebat, ſcilicet viuos illos dracones.

Aliud in eundem.

Λέχριος ἐντετάνυστο ὄφις ξύλῳ ὀρθὰ βεβῶτι
Χάλκεος, ἀντίτυπος ζωῶν ὀφίων κακοεργῶν,
Τὸν, προποσσόμενοι, ἰφεώδηκτοι ἑβραῖοι,
Φύγγανον ἐκ κακότητος. ζωόν δ' ὄφιν ὤλλυε νεκρός.
Obliquus extenſus eſt ſerpens in ligno erecto
Areus, oppoſita figura viuentium & nocentium ſerpentum.

Quem aſpicientes Hebræi à ſerpentibus icti
A pernicie liberabantur. Viuum autem ſerpentem
perdidit ſerpens vitæ expers.

Pulchrè de hac æneì ſerpentis crucifixione S. Maximus Homil. 1. de Paſſione & Cruce Domini. *Si affixus ſerpens ligno filiis Iſraël contulit ſanitatem, quanto magis ſalutem præſtat populis Dominus in patibulo crucifixus? Et ſi figura tantum profuit, quantum prodeſſe credimus veritatem? Serpens igitur primus crucifigitur. Recte plane, vt quia primus apud Deum peccauerat diabolus, primus Crucis ſententia feriretur. In ligno enim crucifigitur, rationabiliter factum, vt quia homo in paradiſo per arborem concupiſcentiæ deceptus fuerat, nunc idem per ligni arborem ſaluaretur: atq; eadem materia quæ cauſſa mortis fuerat, eſſet remedium ſanitatis.*

Deinde poſt ſerpentem in ſaluatore homo ipſe crucifigitur, ſcilicet vt poſt autorem puniatur & facinus. Per primam enim Crucem vindicatum eſt in ſerpentem; per ſecundam in venena ſerpentis: hoc eſt, primum autor ipſe punitur, deinde eius malignitas condemnatur. Virus enim quod perſuaſione ſua in hominem tranſtulerat, nunc reiicitur, nunc curatur. Habentes igitur Dominum

Ieſum

Digitized by Google

Ieſum, qui nos paſſione ſua liberauit, in ipſum aſpiciamus ſemper ; & ipſius ſigno ſperemus noſtris vulneribus medicinam, hoc eſt. Si forte nobis venenum auaritiæ ſe diffundit, ipſum conſideremus, & ſanat: ſi ſcorpionis nos libido compungit, ipſum rogemus & curat: ſi terrenarum cogitationum nos morſus lacerant, eundem precemur & viuimus. Hi enim ſunt ſpirituales ſerpentes animarum noſtrarum, propter quos conculcandos Dominus crucifixus eſt, de quibus ipſe ait : Super ſerpentes & ſcorpiones ambulabitis & nihil vobis nocebunt:

Sed attexamus alia Prodromi epigrammata.

Εἰς τὴν σταύρωσιν.

Εἴρχθης, ἐπαίχθης, ἐῤῥαπίσθης Χριστέ μου.
Ὁ σταυρὸς ἤρθη, δεῦρο γοῦν σῶτηρ πάθε.
Κεντοῦ, προσηλοῦ τῷ ξύλῳ, χολὴν πίνε.
Καὶ θνῆσκε τοῦ θανόντος ἀνθρώπου χάριν.
Chriſte mi incluſus, illuſus, & alapis cæſus es.
Crux iam erecta eſt. Veni igitur Saluator, patere.
Perforare, & ligno clauis affigere, fel bibe,
Et morere morientis hominis gratiâ.

Eiuſdem Prodromi in Ioannem Chryſoſtomum, qui Antiochenis infeſtum Leonem fixa imagine Crucis occidit.

Δεινὸς μὲν εἶ θήρ. καὶ τί γάρ; εἰ θὴρ λέων
Χαίτην τινάσσων, ἀνυπόστατα βρύχων;
Πλὴν οὐ τοσοῦτος, ὥστε τὸν σταυροῦ τύπον
Ἰδών, παρελθεῖν ἀπαθὴς τὴν ἰδέαν.

Terrifica es bellua. Et quid enim? ſi bellua leo
Iubam quaſſans intolerabiliter rugit?
At tantus non eſt (Leo) *ut viſa Crucis imagine*
Illæſus ſpeciem illam tranſeat.

Per τὴν ἰδέαν, intelligit εἰκόνα, imaginem Crucis. vide Tom. 1. de ſanctaCruce lib. 2. cap. 63.

Nunci audi pietate plenam inſtitutionem ſancti Maximi. Homil. de Paſſione & Cruce Domini, quomodo Chriſtianus ad Crucem Redemptoris ſui ſe alligare debeat.

Sæculi ferunt fabulæ, Vlyſſem illum, qui decennio marinis iactatus erroribus ad patriam peruenire non poterat; cum in locum quendam curſus illum nauigij detuliſſet, in quo Sirenarum dulci cantus

Digitized by Google

tantus crudelis varietate reſonabat, & aduenientes ſic blanda modulatione mulcebat, vt non tam ſpectaculum voluptatis caperent, quam naufragium ſalutis incurrerent. Talis enim erat illis oblectatio cantilenæ, vt quiſquis audiſſet vocis ſonitum, quaſi quadam captus illecebra, non iam tenderet ad eum, quem volebat portum; ſed pergeret ad exitium, quod nolebat. Igitur cum Vlyſſes incidiſſet hoc dulce naufragium, & ſuauitatis illius vellet declinare periculum, dicitur inſerta cera auribus ſociorum ſeipſum ad arborem nauigij religaſſe, quò & illi carerent pernicioſa auditus illecebra, & ſe de periculo nauigij curſus auferret.

Si ergo de Vlyſſe illo refert fabula, quod eum arboris religatio de periculo liberarit, quanto magis prædicandum eſt, quod vere factum eſt, hoc eſt, quod hodie omne genus hominum de mortis periculo Crucis arbor eripuit. Ex quo enim Chriſtus Dominus religatus in Cruce eſt, ex eo nos mundi illecebroſa diſcrimina velut clauſa aure trãſimus; nec pernicioſo enim ſæculi detinemur auditu, nec curſum melioris vitæ deflectimus in ſcopulos voluptatis. Crucis enim arbor non ſolum religatum ſibi hominem patriæ repræſentat, ſed etiam ſocios circa

ſe po-

ſe poſitos virtutis ſuæ vmbra cuſtodit. Quod autem Crux ad patriam poſt multos errores redire nos faciat, Dominus declarat dicens latroni in Cruce poſito: Hodie mecum eris in paradiſo. Qui vtique latro diu oberrans ac naufragus aliter ad patriam paradiſi, de qua primus homo exierat, redire non poterat, niſi fuiſſet arbori religatus. Arbor enim quædam in naui Crux in Eccleſia, quæ inter totius ſeculi blanda & pernicioſa naufragia incolumis ſola ſeruatur.

In hac ergo naui quiſquis aut arbori Crucis ſe religauerit, aut aures ſuas Scripturis diuinis clauſerit, dulcem procellam luxuriæ non timebit. Sirenarum enim quædam ſuauis figura eſt, mollis concupiſcentia voluptatum, quæ noxiis blandimentis conſtantiam captæ mentis effeminat. Ergo Dominus Chriſtus pependit in Cruce, vt omne genus hominum de mundi naufragio liberaret.

FINIS.

99 990558

Digitized by Google